SUPPL. B 60921/B

HANDLEIDING

TOT DE

PHYSIONOMIEKUNDE.

EERSTE DEEL.

TE DORDRECHT,

Bij A. BLUSSÉ EN ZOON.

MDCCLXXX.

Hanc ergo ſcientiam blande excipiamus, hilariterque amplectamur, ut vere noſtram, & de nobismet ipſis tractantem; quam qui non amplectitur, nec philoſophiam amat, neque ſuæ vitæ diſcrimina curat.

PORTA.

VOORREEDE.

GEÄCHTE LEEZER!

Niet altoos was ik even ſterk van 't algemeene nut der Gelaatkunde, waar van ik u thans, deze bladeren, als eene eerſte proeve, aanbiede, overreed. Lang, zeer lang heb ik hierom met het uitgeeven derzelve geäarſeld.

Offſchoon ik voor mij zelven aan de Gelaatkunde geloof ſlaa; offſchoon ik de beöefening dier verlustigende Weetenſchap voor een dier weezenlijke genoegens houde, waardoor eene algoede Voorzienigheid mijne dagen hier beneden heeft willen begunſtigen; offſchoon 'er voor den voorzichtigen beöefenaar zeer veel zoet en voordeel uit deze weetenſchap te raapen zij; offſchoon men de gewisheid ook hier tot een zeker punt erlangen kan; bij dit alles verontrustte mij zeer dikwijls die gedachte: wat zal men bij alle zijne phyſionomiſche opmerkingen toch met vrucht kunnen bedoelen? Wat nut zal 't baaren, het menschdom, veelal zo lief-

deloos als ligtzinnig, eenen ſleutel te willen aanreiken, om de neigingen en geheimen van deszelfs vrienden en vijanden voor zich te ontcijferen? Wat voordeel, om ten hunnen behoeve een nieuw vergrootglas te ſlijpen, om hun de gebreken der aanzienlijken, ja zelfs van hunnen Vorst te doen vermoeden? —

Eindelijk gelukte het mij, om mijn hart van dien kant de noodige gerustheid te verſchaffen; terwijl 'er toen, voor mij, onder het ſchrijven niets anders overbleef, dan ſlechts telkens mijne voorzorg door dien heeten wensch te verdubbelen: — *dat toch misbruik, ligtzinnigheid en liefdelooze verdenking uit deze bladeren nimmer eenig voedſel mogt erlangen!* — *Gelukkig, zo ik mijn doel niet gantſchelijk gemist heb!* — *En mijne poogingen, hoe zeer ook in 't onvolkomene, door dien Vader der wijsheid en liefde beſtraald, iets hebben toegebragt, om mijnen Vaderlanderen behoedzaamheid en een voorzichtig wantrouwen bij zulk eene gevaarlijke oefening inteboezemen; om de Leezers van dit of van andere phyſionomiſche Schriften die klippen en banken te doen kennen, waar aan hunne dierbaarſte verpligting,* om gantsch liefde te zijn, *anders zo zeker zou moeten ſchipbreuk lijden!*

Zoekt

Zoekt gij, Leezer, menſchen te kennen, met welke gij in zo veele betrekkingen ſtaat; 't is een onderzoek en eene pooging, zeker uwer aandacht en uwer edele ziele waardig; maar vergeet toch nimmer bij dit onderzoek het (nosce te ipſum) ken u zelven, *onder 't oog te houden. Zoek bij 't beſchouwen van de gedaante en 't gelaat uwer medemenſchen vooral naar volkomenheden, naar beminnelijke zijden; tracht zo veel moogelijk overal honig te zuigen; en dat het vergif, zo 't zich van zelve aan uw geſcherpt oog mogt ontdekken, ſlechts uw afgrijzen van 't kwaad vermeerdere, en u eene broederlijke traan uit het oog, vooral uit het harte lokke, en dit voornamelijk u dankvol aan uwen gunstrijken Maaker doe gedenken! Verwacht hier in deze bladeren meer eene volledige aanleiding om u zelven voorzichtig tot deze kennisſe opteleiden, dan de voorſtelling van eene weetenſchap, daar alles op beginſels van ontwijfelbaare zekerheid rust, en die Gij, door 't enkel leezen van dit geſchrift, terſtond zonder zelfsoefening zoudt kunnen aanleeren; 't is eigen nadenken, ſmaak en gevoel, dat bij de beste regels hier onvermijdelijk noodzaakelijk wordt; terwijl men 't echter nooit tot eigenlijke volkomenheid in de-*

ze weetenſchap zal kunnen brengen. Neen, Leezer, 't is in de gelaatkennisſe, dat men 't waagt een boek te openen, meer voor wezens van eenen hoogeren kring, dan voor kortziende menſchen geſchreeven; daar 't alles in den eigenlijkſten zin ſtukwerk blijft; en daar men alleen bedoelt, om iets van dat Goddelijk en wijs verband intezien, 't geen de groote Maaker tusſchen 't uit- en inwendige van den mensch heeft vastgeſteld. Ontvang dan deze onderzoekingen als geringe proeven, die één uwer medemenſchen gewaagd heeft, over deze zo edele maar tevens gevaarlijke weetenſchap te doen. Volg mij, maar zie uit eigen oogen; trek alles in twijfel, tot dat gij gelegenheid zult gehad hebben, om het waare en juiſte in die ter nedergeworpene gedachten met uwe eigen oogen te bevinden. En wie gij ook zijn moogt, dien deze bladeren in de handen vallen, dat het vermaak uwes levens en de deugd uwer harten bij uwe phyſionomiſche onderzoekingen ſteeds mogen aangroeien; en gij uwe waarde, als menſchen, *gevoelende, u met mij verblijden moogt, dat gij* menſchen *zijt: is het doel dezer poogingen en de wensch mijnes harten.*

HAND-

HANDLEIDING TOT DE PHYSIONOMIEKUNDE.

EERSTE HOOFDSTUK.

INLEIDING TOT DE PHYSIONOMISCHE WEETENSCHAP.

'T Is hier, waar ik den Leezer 't een en ander berichten moet, om hem, eer hij begint, de algemeene schikking en 't beloop dezer bladeren te vertegenwoordigen; of het veld en de streeken vooraf te schetsen hebbe, waar langs ik trachten zal zijne aandacht, onder eenige afwisseling, bezig te houden. Men zal in 't algemeen hier 't physionomisch gevoel der Leezeren zo veel mogelijk langs vaste beginselen, en bevattelijke proefneemingen zoeken te verbeteren, te bepaalen en op te scherpen. Men houde zich verzekerd, dat de Schrijver tegen zijne verbeelding met alle magt op zijn hoede is, en de kenzaaden dier verlustigende weetenschap bedaard en alleromzichtigst voor zich en voor

zijne Leezers onderzoeken wil. En daar de Gelaatkennis één dier weetenſchappen is, die met ons meer of min geboren worden; maar die wij echter zonder eene geduurige opmerkinge, zonder 't menschlijk aangezicht aan alle zijden te betrachten, om de toonen van al deszelfs trekken te vatten, nimmer met eenig goed gevolg kunnen beöefenen; zo zullen wij daartoe den Leezer gelegenheid zoeken te geeven, met hem verſcheiden Gedaantens en Pourtraiten, in dit ons Werk voor te leggen, om ons over dezelve en over hunne betekenis bezig te houden en ons onderling te vermaaken, om langs dien weg 't phyſionomisch Zintuig of gevoel, al doende, op te ſcherpen en te verbeteren. Dan eens zullen wij deze beeldtenisſen in welgelijkende copijen zo zuiver mogelijk daarſtellen, of anders hier en daar de copijen eenigermate veranderen, alleen om 't beeld den Leezer onkenbaar te maaken. Dit doch zal enkel geſchieden, om door het bekend maaken van 't oorſprongelijke dikwijls geen ſtof te geeven tot ſpotternijen of tot nadeelige gevolgen voor 't geleverd beeld van den Perſoon, door wiens beeld wij enkel bedoelden den Leezer te onderrichten.

Gedaantekennis zal hier zijn de ſamenhang van al dat geen, vooral in 't menschlijk aangezicht, te zien, waaruit het inwendige meer of min gekend kan worden. Voornamelijk zal men zich op de trekken van 't gelaat toeleggen, zonder echter 't overige, dat in den mensch phyſionomisch is, geheel

heel voorbijtegaan. Op de ſtrengſte wijze zal men de daadelijkheid van zulk eene weetenſchap, waarbij men door het uitwendige tot het inwendige beſluit, zoeken te bewijzen: op 't onpartijdigst zal men voorts alle de zwaarigheden, die de tegenſtreevers dezer gedaantekennisſe, of ons eigen nadenken ons aan de hand hebben gegeeven, aan 't oog der Leezers vertegenwoordigen. Den Leezer op 't beste ſtandpunt te plaatſen, om zelve op goede gronden dit geſchil over die weetenſchap te kunnen beſlisſen, en hem voorts veilig te leeren, waar, en in hoe ver hij al, en in hoe ver hij niet gerechtigd zij, zich daarvan in 't gemeene leven te bedienen, zullen beide zaaken zijn, die, zo wij 'er in ſlaagen, den Wijsgeer en den Vriend van waarheid en menſchen niet kunnen onverſchillig zijn.

Zeer traag zal men zijn, om vaste en bepaalende regels aan de hand te geeven, door welker behulp men in ſtaat zou worden, om uit enkele gedeeltens van 't aangezicht vaste gevolgen te trekken: en zie hier, zo als nader blijken zal, een ſtuk, 't welk *Lavater* zelve te dikwijls uit het oog verloor; en waardoor men, 't geheel te veel vergeetende, bij 't enkele, bij enkele deelen bleef ſtilſtaan, en zo noodwendig tot dwaalingen en zeer veele zwaarigheden gebragt werd. Men wilde den aangenaamen of onaangenaamen indruk van een gelaat terſtond in een enkel deel opzoeken en bepaalen, daar 't alleen of voornamelijk in de ſamenſtemming van 't geheel te vinden was.

Van de Plaaten ben ik mijnen Leezeren nog een woord ſchuldig: zo den kundigen hier of daar eenig gebrek mogt in 't oog vallen, 't zij in derzelver tekeninge of gravuure, dan overweege men, dat dit zonder eene uitſteekende kostbaarheid niet wel te verhinderen was; behalven dat deze gebreken van ſchaduw, kleeding of ook in dat, 't welk men houding noemt, zo zij maar 't phyſionomiſche niet verdonkeren, bederven of gantsch veranderen, in 't minst niet hinderen aan ons oogmerk of aan onze phyſionomiſche vorderingen. Zijn 'er Plaaten, waarin men 't ſpreekende en kenbaare verlooren heeft en dus mist, (en hoe dikwijls heeft hier ieder Phyſionomist niet redenen tot klagten) wij zullen die echter den Leezer geeven, gelijk zij zijn; en 't zal dan niet onaangenaam of nutteloos zijn 'er bij ſtil te ſtaan, het gebrek optezoeken, en duidelijk voor oogen te houden; om eindelijk de veranderde betekenis, die door zulk een gebrek dikwijls veroorzaakt zal zijn, 'er uit opteſpooren, en ons en onze Leezeren dus doende phyſionomisch te oefenen.

Vinden Leezers, die aan geen werken van dit ſlag gewoon zijn (en als zodanige verbeelde ik mij de meeſte mijner Leezeren) hier en daar iets, dat hun wat donker voorkomt; 't was mij ten uiterſte moeilijk overal geregeld die orde te houden, die trapswijze van 't makkelijke tot het moeilijke voortgaat; in enkele gevallen zal men zich hier een weinig van verwijderen; hier en daar loopt 'er

'er dus wel eene gedachte of bemerking tusſchen beide, die geregelder bij eene andere gelegenheid gezegd was, maar die van eenig gewigt zijnde, toch beter op die wijze bewaard bleef, dan anders gevaar liep van achter te blijven.

In eene weetenſchap, gelijk deze, daar men zelfs in de rijkſte taal nog zo zeer worſtelen moet, met het gebrek aan onderſcheidene en juist pasſende woorden, zal men 't den Schrijver wel ten goede houden, zo hij zich hier of daar van een onduitsch woord of van uitdrukkingen bedient, die in een zuiver Neêrlandsch oor wat ſtijf, wat hard of ongewoon mogten klinken.

Het wigtigst, dat ik hier nog te zeggen heb, zal zijn, om mijnen Leezer bij zijne onderzoekingen, en bij dit werk, niet te veel te doen verwachten. Geloof niet, dat ik, bij 't uitgeeven van deze bladeren voor hebbe gelijk te willen ſtaan met de verdienſten, die *Lavater* zich alreê door deze weetenſchap verworven heeft. Zijn wij 't niet aan hem verſchuldigd, het eerſte ijs voor deze weetenſchap gebrooken te zien? Hoe weinige zijn geſchikt met het oog en met het hart eenes Zurichſchen Leeraars, eenes braaven *Lavaters*, te zien; een man, die door zijne uitgebreide kundigheden en door vlijtige naſpooringen met zo veel vrucht aan deze weetenſchap kon arbeiden. Zijn werk zal nog, na honderd jaaren, voor Schilders, Menſchen-kenners en Phyſionomisten onontbeerlijk zijn. Jammer is 't, dat

dat 'smans vruchtbaare verbeelding en zijn *Enthusiasmus* voor deze weetenfchap hem hier of daar wel eens een weinig van 't fpoor der waarheid verwijderden. Dat ik in veele ftukken dien Phyfionomist zal toeftemmen, en in andere van hem blijven verfchillen, vooral daar het op 't enkel oordeel zonder inmengfel van de verbeelding of 't inwendig gevoel aankomt, dit ben ik bij al de waare liefde, waarmede ik *Lavater*, zo lang ik leeve, noemen zal, aan de waarheid en aan 't menschdom verfchuldigd. Aan misflagen zal 't ook zeker dit gefchrift, bij al 't moeilijke en uitgeftrekte, niet ontbreeken: dan, ook de geringfte poogingen kunnen echter, zo zij flechts oorfprongelijk zijn, bij veel gebreken, dienftig blijven in 't rijk der waarheid; natuurlijk geeven de dwaalingen en misflagen, in alle de weetenfchappen, de beste gelegenheid tot nader onderzoek en tot een dieper indringen in de ftoffe. En 't waar gebied der menschlijke kundigheden zal nog altoos bij 't verfpreiden van dwaalingen gewinnen. Zo mijn Leezer bij eene algemeene aanleiding tot phyfionomifche oefening flechts hier of daar eene gedachte ontmoet, die hem wigtig is; en ik maar eenigermaate heb kunnen medewerken, om den opbouw van deze edele weetenfchap te bevorderen, en 't hart mijner Leezeren tegen 't onbehoedzaam misbruik daarvan te bewaaren, dan zie ik mijn oogmerk bereikt.

Zie

Zie hier, Leezer! 't eerste Beeld, dat ik uwe oogen ter beschouwinge voorleg: bedrieg ik mij niet, dan zal 't zelve zeer geschikt zijn om u van dat geen te overtuigen, waarvan wij hier billijk beginnen moeten: zeker 'er is een Gelaatkennis, en op 't uitwendig gezicht kan men reeds tot het een of ander besluiten; zo gij op 't zien van dit Beeld 'er niets in vinden kunt, dat bijzonder is; zo gij 't voor de tweedemaal beschouwende nog niets gevoelt, en 't u nog onverschillig blijft, zonder u tot weerzin of tot achting te neigen; of zo gij zelfs het met genoegen beschouwen en u zulk' een Gelaat zoudt kunnen toewenschen, dan is 't Physionomizeeren voor u zo onmogelijk als den blinden 't oordeel over de kleuren; en de Leezers van dit slag zullen best doen, dit Werk en alle Physionomische onderzoekingen, als voor hun

hun vruchteloos, voor al hun leven ter zijde te ftellen: dan, zo dit Weezen u niet zeer behaagt, of gunftig voorinneemt, zo gij 't voor de tweedemaal ziende 'er iets gewrongens, iets onaangenaams in vondt, vooral in de opgehaalde zijde des monds; zo 't vuur, de pofitie en 't overige der oogen u eerder fchranderheid en denkingskracht dan verregaande domheid vermoeden doet; zo gij in de buiginge van de Wenkbraauw en in haare famentrekkinge, in de holte van 't oog bij de neus, ook in 't ftrakke, waardoor de bovenlip met eenigen dwang met de onderlip vereenigd is; zo gij hier wederom iets ftijfs, iets ongunftigs, meent te ontdekken (en hoe weinig Leezers zullen 'er zijn, die bij nader inzien dit bovengezegde niet terftond zullen inftemmen); dan volgt: 'er is eene gelaatkennis, en 't is mogelijk, door 't uitwendige, iets van 't inwendige des menfchen te kunnen maaken. Ten flot, Leezer, gij ziet hier het Beeld eenes kundigen en doortrapten mans van den Tabbaart, eenen Rechtsgeleerden, haast voegde ik 'er bij van deze Eeuwe: in hoe verre deze man zich voorts door de voordeelen van zijnen ftand hebbe in ftaat gezien, om zijn gemakkelijk en phlegmatieq geftel te kunnen botvieren; hoe vaak hij zich op eene ftildenkende wijze en al bij voorraad van 't fmeer en de bezittingen zijner eenvouwige Cliënten verrijkt en gemest hebbe, zo gij dit al niet met volle zekerheid naar den oogenfchijn 'er uit zoudt kunnen opmaaken, zoudt gij,

zo

zo als de man zich hier aan u vertoont, hem 'er echter niet vatbaar voor zien: en zoudt gij op dit gelaat hem gaarne of gerust het belang en de bezittingen van uwe Kinderen willen vertrouwen? En zegt mij, Rechtsgeleerden! zou 'er de Vader der Advocaaten, de deugdzaame *Noordkerk*, in dien smaak, en met dat opslag van oogen hebben kunnen uitzien, wanneer hij bezig was zijn verstand en hart voor den ongelukkigen te openen? Of ziet gij hier 't listige en den wrevel van stil doorgedachte daaden niet duidelijk door God zelve op dit gelaat gedrukt; alleen om ons deze geduchte straf van 't kwaad te doen vreezen; en om u vooral de waarde van uwen edelen rang te doen gevoelen, gij Verdeedigers van de onschuld, Raadgeevers voor den bedroefden en Redders van de verdrukten?

TWEE-

TWEEDE HOOFDSTUK.

PHYSIONOMIE OF GEDAANTEKUNDE.

De Kunst om 't inwendige, 't Charakter der menſchen uit zijn uitwendig voorkomen te kunnen afleiden, draagt overal dezen Naam. Alles dus, waardoor men van 't zichtbaare des menſchen, van zijne oppervlakte of uiterſte linien, op dat geen, 't welk in hem onzichtbaar is, beſluit, behoort in eenen *wijden zin* tot het gebied der Gelaat- eigenlijk Gedaantekunde; doch in eenen *nauweren zin* noemt men Phyſionomie, eigenlijk Gelaatkunde, die weetenſchap, die ons uit de inrichting en de trekken van 't Gelaat 's menſchen inwendige hoedanigheden doet kennen.

En hoe gemakkelijk kan men niet al de buitengemeene uitgeſtrektheid dezer weetenſchap hieruit afleiden? immers zo veele *uitwendige* zijden de mensch bezit en vertoont; van zo veele kanten, als der menſchen gedaante of voorkomen onze aandacht uitlokt en bepaalt; van even zo veele verſchillende zijden beſtudeert deze weetenſchap 's menſchen *inwendige* hoedanigheden; terwijl men langs even zo veele wegen te gelijk de menſchenkennis bevordert.

't Is hierom ook geenzins te verwonderen, dat men, na alle die verſchillende zijden en krachten

der

der menſchen, deze Gelaatkunde (*a*) in verſcheidene (Clasſes) deelen heeft zoeken te rangſchikken.

'Er is eene (intellectuëele) *verſtandelijke*, en eene (moreele) *zedelijke Phyſionomiekunde*; in de *eerſte* legt men zich toe, om den trap of de richting van de Verſtandskrachten te ontdekken, en in de *laatſte* is men bezig, om 's menſchen goede en kwaade neigingen, of zijne hebbelijkheden langs dien weg opteſpeuren.

Behalven deze voornaamſte takken der Phyſionomie zijn 'er nog andere, offchoon niet van zulk eenen allergewigtigſten invloed, in de menſchenkunde. 'Er is eene *Anatomiſche*, 'er is eene *Geneeskundige* Phyſionomie; terwijl men door de *eerſte* de geſteldheid van 's menſchen inwendige Lichaamsdeelen uit zijn voorkomen poogt te ontdekken, zoekt men bij de *tweede* de tekenen van eene gezonde of ongezonde geſteldheid, de tekenen van bijzondere ziekten uit het gelaat of gantſche voorkomen van den mensch, vrij naauwkeurig te ontwikkelen (*b*).

Ook

(*a*) Mijn Leezer gelieve in 't oog te houden, dat ik de woorden Gelaat- en Gedaante-kunde (ſchoon volgens de bovengegeeven bepaaling eigenlijk verſchillende) in 't beloop van dit Werk zal bezigen als (Sijnonijma) gelijk veel betekenende woorden; tenzij de ſamenhang uitdrukkelijk het tegendeel mogt aanduiden.

(*b*) 'Er zijn Geneesheeren, zelfs in ons Vaderland te vinden, die 't in dit deel der Phyſionomie door eigen opmerkinge al bij uitſtek ver gebragt hebben. En deze, terwijl

 zij

Ook de Kunst om door iemands uitwendig voorkomen zijn bijzonder Temperament te kunnen opmaaken, of dezelve van een koud of warm, droog of vochtig geſtel zij, ook deze *Temperaments-Phyſionomie* behoort almede onder de takken van dezen zich zo ver uitbreidenden ſtroom.

Ik moest, eer ik verder gaa, niet vergeeten nog van een ander deel der Phyſionomie te gewaagen, waarvan de beöefening van zeer veel belang kan zijn in 't gemeene leven en in de menſchenkennisſe, ik meen de *phyſicale* Phyſionomie (mag ik die zo eens noemen?), zijnde de kunst om den trap en de richting der natuurlijke lichaamskrachten door iemands voorkomen, te kunnen bepaalen; immers, wie zal kunnen twijfelen, of niet ook dit ſtuk onder ons oog en dus onder 't gebied der Gelaatkunde valt? Hoe vaak, en hoe gemakkelijk toch kunnen wij op 't enkel oog niet terſtond de meerdere lichaamskracht in den Werk- of Landman, boven den Man van Letteren

zij bij ondervinding voor de waarheid van deze weetenſchap getuigen, zeggen ons eenpaarig, dat het inzonderheid de oogen van hunne Lijderen zijn, die hier voornaamelijk ſpreeken, en die alleen hun dikwijls meer zeggen, dan zij, van elders, nopens hunnen toeſtand ontdekken konden. ô Phyſionomie, wat zijt gij eene heerlijke weetenſchap! —— —— Hoe weinig verdient gij toch den ſpot en de verachting, waarmede men u tot dus verre hoonde? —— —— En waar toch is de ſtand in de menſchelijke ſamenleevinge te vinden, waar uw invloed ons geene edele vermaaken of zonderlinge voordeelen verſchaffen kan?

ren bemerken, of boven hem, wien eene gemakkelijke en traage leefwijze, of een zittend vrouwelijk handwerk, eene groote menigte van zijne lichaamskrachten heeft doen verliezen, en wien wij het, aan zagtheid van vel, vermaagering of bleeke koleur, zeer duidelijk kunnen aanzien; zelfs aan kinderen van Stadbewooners en van Landlieden, bij welke die natuurlijke oorzaaken nog zo veele jaaren niet gewerkt hebben, zal men ook daar, wanneer men deze tegen elkander ziet, de blijken van dit onderſcheid in lichaamskrachten niet duidelijk bemerken kunnen? Dan, ik begin al ongemerkt het aanweezen der Gelaatkunde, althans van dit deel derzelve, te bewijzen, daar wij hier de Phyſionomie enkel bepaalen en beſchrijven moeſten; terwijl een volgend Hoofdſtuk mijnen Leezer zal inleiden, om de daadelijkheid dezer weetenſchap te bekrachtigen.

Thans ligt nu de *Chiromantie* aan de beurt, een deel van de Phyſionomie, die al door de Ouden of tot de Gedaantekunde gerekend of als haare zuster aan derzelver zijde geplaatst werd. Eene weetenſchap, om uit de gedaante der handen of derzelver lijnen iets van 's menſchen lichaams- of zielskrachten optemaaken. En voor zo ver de handen in eene natuurlijke evenredigheid en verband tot de overige deelen van 't menschlijk lichaam ſtaan, voor zo ver ſta ik voor mij eene Chiromantie toe, als een deel dus van de bovengenoemde phyſicale Phyſionomie; doch verder zou ik niet ligt uit

de handen, en althans nimmer uit derzelver lijnen willen beuzelen of met de ouden op eene dwaaze wijze phyſionomizeeren.

Naar maate men voor 't overige, bij 't zien van 't menſchelijk gelaat, zich den Mensch verbeelden kan, in 't voorleedene, in het tegenwoordige of toekomende, naar maate laat zich de Phyſionomie verdeelen in eene (prognoſtiſche) *vooruitziende*, in eene (demonſtrative) *daadelijke*, en in eene rememorative *Gelaatkunde*, welke laatſte 't voorgaand Charakter en de voorige weezenstrekken uit al het tegenwoordige ontwikkelt. De *eerſte* of *vooruitziende* Phyſionomie zoekt ons 's menſchen Gelaat en Charakter te ontdekken, 't geen hij in 't vervolg bezitten zal; de *tweede* of de *daadelijke* Phyſionomie zoekt den tegenwoordigen toeſtand des menſchen optespeuren; terwijl 't laatſte ſoort van Gelaatkunde boven reeds duidelijk genoeg bepaald is. Deze *laatſte* (rememorative) Phyſionomie is misſchien onder de drie wel van 't minſte voordeel, althans minder wigtig dan de overige; immers, wien ligt 'er niet veel meer aangeleegen te weeten, wat de mensch nu is, of voor hem worden zal, dan wat hij in voorgaande tijden, ten aanzien van Gelaat of Charakter, geweest zij! En 't is ook hierom, dat men meest al ſlechts die Phyſionomie beöefent en aanleert, die wij de daadelijke genoemd hebben. Hier immers vindt de weetgraage onderzoeker een onoverzienbaar veld, groot genoeg voor zijne aandacht; en deze is daarenboven

(of-

(offchoon op zichzelve zeer moeilijk, en nimmer volkomen uitgeleerd) nog ongelijk gemakkelijker dan de beide anderen; en men loopt daar ook minder gevaar om den fpeelbal der verbeeldinge te worden, of zich de onzekerfte gisfingen voor 't goud van zuivere waarheid te laaten in de hand ftoppen (*c*).

Na dit alles zal 'er voor mijne Leezeren niets meer overig zijn, dan mij nu, ten flot, nog met hen te onderhouden over de *Pathognomia*, of de kunst om de driften der menfchen, die 'er daadelijk in hen gevonden worden, uit hunne Gelaatstrekken te ontwikkelen. Ook deze *Driftenkunde* (hoe zal ik het onduitfche woord best vertaalen?) moet billijk als een deel der wijduitgeftrekte Phyfionomie genomen worden. Niemand, offchoon anders, in 't gemeen, een verachter van alle Gelaatkunde zijnde, zal echter het daarzijn van deze drif-

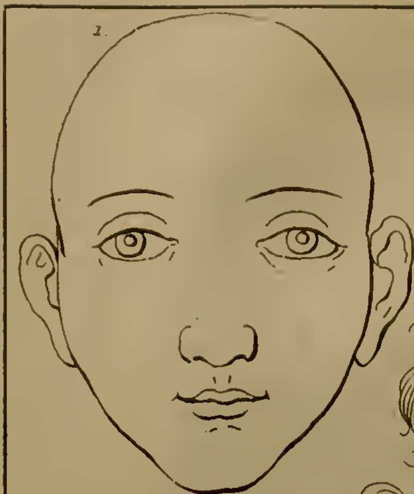
(*c*) Hoe wigtig ware het echter niet voor 't menschdom, indien men het tot eenige hoogte in de *vooruitziende* Gelaatkunde brengen kon! men zou dan éene reden te meer vinden, die ons zou terug houden, om onze kinderen onvoorzichtig buiten hunnen werkkring te plaatfen, of tot verrichtingen te beftemmen, tegen welke zich nu reeds hun gelaat zo duidelijk aankant. Dan, dit ftuk is voor den Gelaatkenner misfchien dat geen, 't welk (zo als zeker Schrijver zich uitdrukt) den fteen der wijzen voor den onderzoeker der Chymie blijft: Hier is 't daarom vooral noodig met de uiterfte behoedzaamheid te werk te gaan; hoe weinig toch kunnen wij van vooren alle die tusfchenkomende veranderingen, met zekerheid, opmaaken, die naderhand in 't Charakter en 't gelaat eenes menfchen niet weinig werken zullen?

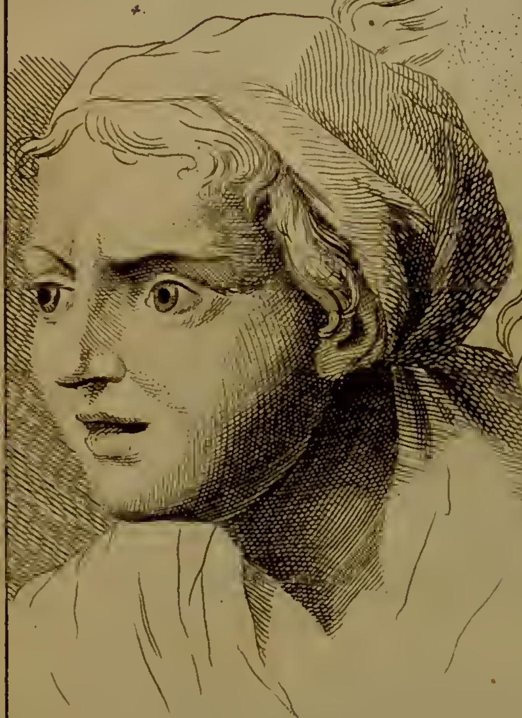
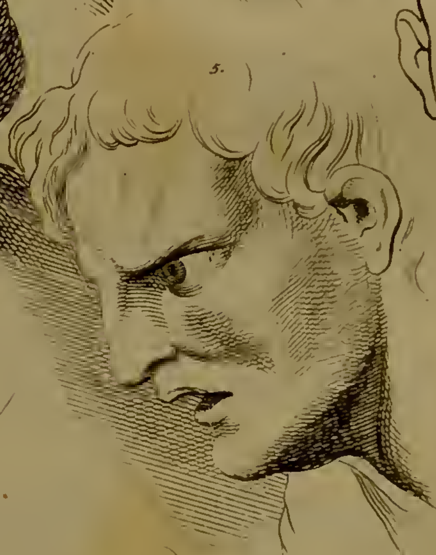
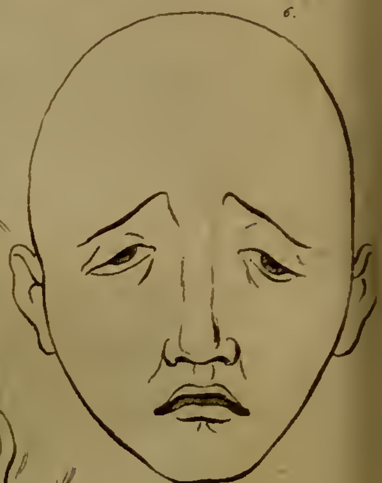
driftenkennisse willen loogchenen; dat men namelijk in staet zij, om uit 's menschen Gelaat zijne driften van toorn, vreugde, afkeer, schrik, droefheid en andere te kunnen ontdekken. Dan, dat men nog wat meer dan enkel deze driften der menschen uit hun Gelaat en deszelfs trekken ontdekken kan; dat 'er in verre de meeste gevallen nog iets van 't Verstand, en de gesteldheid des harten uit het Gelaat te leezen zij, (en dit noemt men in den strengsten zin Physionomiekunde) dit is het, dat men den Leezer in 't vervolg door de ondervindinge en proefneemingen onpartijdig zal trachten te bewijzen.

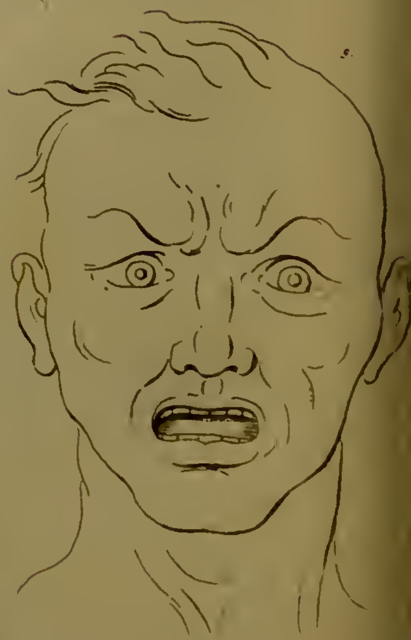
En zeker ware 'er niets meer te leeren, dan slechts 's menschen Driften uit zijn Gelaat te ontdekken, dan bleef het aanleeren van deze Weetenschap misschien maar alleen voor Schilders wigtig, en dan was al het geschrijf over de Physionomie schier ten eenemaal overtollig; immers zien wij niet, dat het kind, de onbeschaefde Landman en de ge-

len? En hierom, bij de uiterste voorzichtigheid, houde men zich billijk met eenen grooten trap van waarschijnlijkheid in dezen te vreede.

Mij valt hier, ter eere der vooruitziende Gelaatkennis, die bekende aanmerking te binnen: had *Cicero* op 't gezicht van *Julius Caesar* meer uit zijn gelaat, dan wel uit zijne klederen en pracht geprognosticeerd; dan had hij langs dien weg denkelijk zijne zijde al veel vroeger verlaaten, en den nederlaag van *Pompejus* ligtelijk verhoeden kunnen. Ik zwijg thans van duizend andere wigtige verbindtenisfen in 't menschlijk leven, waar deze vooruitziende Physionomiekunde, voorzichtig geöefend, soms niet weinig onze welvaart zou kunnen bevorderen.

geleerde kenner, alle deze driftenkunde fchier even goed beöefenen, om de daar zijnde driften door 't Gelaat te ontdekken? Maar bij de eigenlijke Gelaatkunde, om 't gantfche Charakter des menfchen daaruit afteleiden, is alles ingewikkelder; de Aanbiddelijke Schepper heeft hier alles wat digter en meerder omzwagteld; hier kost het meerder omzichtigheid en moeite, of vordert een' grooteren trap van fnel gevoel; (Phyfionomisch Genie;) ook hier loopt men ongelijk grooter gevaar van dwaalen, en alles vinden wij 'er min zichtbaar, dan bij de enkele driftenkennis.

Ten flot van deze Verhandelinge geeven wij ter beöefeninge aan onze Leezeren de voornaamfte driften, naar *le Brun* zo naauwkeurig doenlijk gegraveerd. Gij vindt 'er al die veranderingen, die de voornaamfte driften in ons Gelaat veroorzaaken; en zo gij lust hebt in Phyfionomifche vermaaken, zoek dan hier de kentekenen dier driften optefpeuren, en duidelijk met uwen geest te bevatten.

Is 't u, bij voorbeeld, niet ongemakkelijk, om hier in N°. 1. eene bezaadigde rust en effenheid van ziele te bemerken? En, (offchoon dit iets moeilijker is,) waarom zou 't ondoenlijk zijn de redenen daarvan te bepaalen? Zou de ziel, die zich door dit aangezicht vertoont, geene kalmte en ftille rust gewaar worden, daar zich immers alles in dit gelaat in zulk eene effenheid

en rust bevindt? Hoe weinig is hier de natuurlijke evenredigheid van alle de gelaatsdeelen door den ſtorm der driften verminderd, gebroken of verlooren? De mond, de lippen, de neus, de oogen en 't gladde voorhoofd; niets van dit alles is in beweeging of werkt geweldig, maar alles is in rust en gelijkmaatig; hoe zagt ſluit zich niet de mond, en wat dunkt u van de oogen, die hun voorwerp zo ſtil en zonder eenige geweldige pooging aanzien en omvatten?

Het tweede Beeld vertoont ons de verwondering met edelen Godsdienst gemengeld; neerſlagtigheid verzelt dit gelaat; terwijl de ziel haare onwaardigheid gevoelt om 't hemelſche te beſeffen en te bevatten: hoe eerbiedig trekken zich de wenkbraauwen en de oogen niet opwaarts naar den hemel, de woonplaats van dien Eeuwigen, dien zij voor altoos vreest en bewondert!

De blijdſchap en vreugde, die in het derde gelaat doorſtraalen, zijn driften, van zulk een' geweldigen aart niet, als toorn of wraakzucht; en geen wonder, dat zij daarom ook zulke geweldige trekken niet nalaaten; hier van daan het voorhoofd zo glad en alles zo effen; hoe deelt hier de vreugde al niet terſtond deze oogen meerder vuur mede! En wilt gij u de vreugde in een' geweldiger graad voorſtellen; verbeeld u dan in dit weezen de wenkbraauwen aan de zijden van den neus wat benedenwaarts getrokken, de oogen meerder geſlooten,

de

de wangen gezwollen en tevens zeer opgetrokken, de neusgaaten geöpend en opgehaald, vooral de lippen achterwaarts en aan de hoeken opgetrokken, en zie daar de vreugde tot eene geweldige hoogte, en met lagchen gepaard.

Wat dunkt u van 't verlangen, zo ſpreekende in N°. 4.; van dien open, en al bij voorraad ontvangenden mond; van dat oog, in 't midden zo brandende van begeerte, van die wenkbraauw, met eenig geweld zelfs, zo naar den neus gebogen? en hoe werkt hier de neigende houding niet mede, om 't rijkhalzend verlangen aanteduiden?

Wat het volgend gezicht aanbelangt; hoe ſtaart daar niet een edel en getroffen oog op 't ongeluk eenes anderen; terwijl hier enkel ontroering en mededoogen zich mengelen! den open mond zou ik alleen wat anders begeeren; hij is mij hier wat ſterk geöpend, haast zeide ik, een weinig onnatuurlijk.

In het zesde gelaat ziet gij op het duidelijkst de tekenen van de uiterſte droefheid en neerſlagtigheid: — alleen is de ophaaling der wenkbraauwen hier wat te ſcherp getekend; zo vindt gij 't niet in de natuur.

Nu volgen die rampzalige trekken, die de afgunst en uiterſte verachting zo ſchandelijk kenmerken; ziet daar die oogen, zo geweldig naar dat voorwerp gekeerd, dat men benijdt en verfoeit; die ongunſtige zich te ſaamtrekkende rim-

pelen, dien opgetrokken neus en geöpende neusgaaten, en vooral dien zo geweldig gesloo-ten mond. Zal de nijdigaart, veel te onedel om de meerderheid zijnes broeders te bemerken, zich zijn eigen gelaat dus verbeeldende, niet voor eeuwig van zijn haatelijk misdrijf moeten gruwen?

De kwaadaartige toorn, hoe duidelijk zien wij dezen niet in die verschillende en vaak tegen elkander werkende rimpels? 't is hier alles ingericht om 't voorwerp geweldig aantegrijpen en te verscheuren; hij bijt zijne tanden te samen, de neusgaaten zien wij geweldig opgetrokken, en den mond, aan de beide uitersten al schuimbekkende geöpend.

In het laatste zien wij den schrik en de ontsteltenis tot het uiterste gebragt, de wenkbraauwen trekken zich in het midden geweldig op; hoe zinkt het oog hier niet naar beneden, en opent zich gantsch, om de oorzaak van dien schrik te bevatten! de neusgaaten openen zich en rijzen naar boven; vooral toont u de geöpende mond, hoe zeer de schrik dit gelaat ten eenemaal vermeesterd hebbe.

Verbergen wij toch, waardste Leezer! ons hart voor den storm dier beroerende driften, om 't enkel open te houden voor God en voor 't menschdom!

Van

Van deze vijf Beelden zullen wij den Leezer weinig meer kunnen zeggen, dan hem de enkele beſchouwing reeds zal doen vermoeden. Zo luid ſpreekt het menschlijk hart door 't gelaat en de gedaante; dat de onkundigſte zo wel als de ſchranderſte 't voornaamſte daarvan, al terſtond, verſtaan kan. „ Men maake (dit zijn de woorden „ van *Lavater*) eene proef daarvan met een kind, „ dat pas denkbeelden en woorden begint te „ vatten; men zegge 't zelve, dat onder deze „ de gedaante te vinden is van eenen verwijfden „ dwaas, van eenen trotſen windmaaker, van „ eenen dronkaart, van eenen gierigaart en van „ eenen vuilen wellustigen! het zal bezwaarlijk „ dwaalen en deze naamen verkeerdelijk uitdee„ len; maar daarenboven, maakt niet juist het

„ haa-

„ haatelijke, het onedele van deze Charakters, „ ook deze weezens haatelijk? en dat ieder in „ dien trap, in den welken zijne boosheid vooronderfteld wordt; hoe veel beminnelijker zou zich „ ieder van deze aangezichten vertoonen, wanneer de ziel van drift bevrijd was! — Wanneer de eerfte zijn' mond floot en zijn opflag „ van oogen meer opmerkzaamheid gaf? Wanneer de tweede zijn hoofd niet zo hoog droeg, „ en het onderdeel van zijn gezicht niet zo opgeblaazen was? Wanneer de derde nuchteren „ was? De vierde een vrolijk, open en weldaadig harte had? De vijfde niet zijne van wellust „ gantsch dronkene ziel in 't gezicht kennelijk „ maakte? en zo voorts."

En dus leert gij Leezer, wat het zij, den mensch gelaatkundig te befchouwen. Dan, zo gij Phyfionomifche opmerkingen, uit deze en andere Beelden, maaken wilt; draag dan altoos zorg, dat gij, om gelaatkundig te oordeelen, meer op de trekken van 't gelaat, dan op houding of kleeding acht geeft; deze laatfte doen hier niet weinig, om het fpreekende in deze Beelden te vermeerderen. Bij het derde gelaat zal 't u niet moeilijk vallen optemerken, hoe de zotheid doorgaans de dronkenfchap verzelt; en hoedanig de *dwaasheid* op zichzelve zich meest al aan ons oog vertegenwoordigt. Stel u dit Beeld maar zonder deze houding en die oogen, welke nu zo duidelijk de dronkenfchap verraaden, voor; en geef het enkel flaauw-

flaauwziende oogen en dezen zelfden *open mond*, en terstond zult gij de gedaante van eenen *dwaazen* voor u zien afgebeeld.

En wat dunkt u, Leezers! moesten alle deze verachtelijke Gelaatstrekken ons niet met afgrijzen aan hunne nog verachtelijker bronnen doen denken? — En zoudt gij u dien inval wel behoeven te schaamen om uwe kinderen voor dronkenschap, wellust, trotsheid enz. te doen gruwen; en wel door middel, van hun in levendige origineelen dikwijls het verwoest gelaat dier ongelukkigen met opmerking te doen beschouwen?

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

DE MENSCH,

HET VOORWERP DER PHYSIONOMIE, HET WIGTIGSTE DEEL DER ONDERMAANSCHE SCHEPPINGE.

Wie ben ik, — welke zijn mijne krachten, mijne deugden en mijne kwaade zijden? — wat zijn mijne Medemenfchen, met welke mij de Eeuwige Goedheid in duizend verfchillende betrekkingen geplaatst heeft? wat zijn zij voor zichzelven, wat voor anderen of voor mij? en wat heb ik van hun te wachten of te vreezen? — 't Is niet te ontkennen, dat alles, wat ons eenigermaate dienen kan, om het antwoord op deze vraagen gemaklijker te maaken, voor ons en voor onze welvaart ten uiterften wigtig is. En fchoon dit alles eigenlijk Menfchenkunde en geene Gedaantekennis is; wie zal echter durven loogchenen, dat het Phyfionomizeeren, het acht geeven op Gelaatstrekken, al terftond als eene edele pooging moet befchouwd worden, voor zo ver als zij alle die bovengezegde vraagen zoekt te beäntwoorden? en kan men wel ontkennen, dat, al 't overige gelijkftaande, de Phyfionomist (*d*) door 't oefenen van deze zijne Weetenfchap

(*d*) Hoe deze, zelfs uit belang van zijne Phyfionomifche vorderingen, verpligt zij het menschlijk hart te onderzoeken, om 'er den fchakel van 's menfchen krachten en neigingen in optemerken, zal hier onder nader beweezen worden.

fchap het veel verder in de Zelfskennisfe en Menfchenkunde zal gebragt hebben dan een ander?

't Is dan de Mensch, 't zijn zijne hoedanigheden, neigingen en krachten, 't zijn zijne trekken, houding en gedaante, die zich ter ontwikkeling aan den kundigen Gelaatkenner aanbieden; de Mensch, dat verrukkendst, dat grootst en edelst Kunstftuk, 't geen de grenzelooze Godheid aan ons oog en hart ter befchouwing heeft aangebooden; een weezen, dat voor een deel groeit, uitbot en verwelkt gelijk de minfte plant; maar dat aan de andere zijde naar zijnen aanbiddenswaardigen Maaker, naar het grootfte en zaligfte aller Wezens vraagt; dat in 't onzichtbaare rijk der Geeften, als befchouwer, als vriend en medgezel verkeert, en daar met blijdfchap wordt toegelaaten; de Mensch, een weezen, dat boven de zinlijkheid verheeven, niet, gelijk de dieren, naar een vastgefteld verband verbonden, noodzaakelijk verbonden is de hem voorgelegde fpijze te genieten; dat willekeur, vrijheid en bewustheid bezit; voor wiens aandacht en zielskrachten de wijde kring van al 't gefchaapene nog veel te eng bepaald is; dat tot de wooningen, deugden en ontwerpen des Eeuwigen kan opklimmen, om 'er voedfel voor zijnen denkenden geest te vinden; de Mensch, dat weezen, dat niet, gelijk het gedierte, in weinig dagen of jaaren tot zijnen vollen wasdom, tot de volkomenfte ontwikkeling van zijne krachten gekomen is; maar dat nog altoos volkomener kan wor-

worden (*Ens perfectibile*); dat ongestoord in zichzelven te volmaaken kan voortgaan, zonder dat het hem ooit behoeve in den zin te komen, zo ver en niet verder. Met één woord, 't is in de Gelaatkunde, waar men dat Wezen physisch en moreel zoekt te leeren kennen, waarvan gezegd is: deze zal mijn Beelddraager zijn onder alles, wat mijne Almagtige handen hebben voortgebragt. ô Edele taak! ô alles overtreffende oefening! dat meesterstuk van Gods vingeren aan alle zijden te betrachten; en den mensch te leeren kennen, op zichzelven een *God*, in vergelijkinge van 't gedierte.

Ook het lichaam, ook de in 't oog vallende vorming van den mensch, doet deze ons niet al terstond vermoeden welk een wigtig voorwerp hij voor onze aandacht behoore te worden? Zijne gedaante en recht opgaande houding, waar in de Heiden zijne meerderheid boven al 't geschapene reeds zo zeer gevoelde (*e*); dat hoofd, in de hoogte geplaatst, om alles, al 't geschapene te zien, te voelen en te genieten; zijne verschillende, en zo aanbiddelijk wijs werkende, zintuigen, alle op zulk eene goddelijke wijze geplaetst, beschermd, ingericht en naar zijne bestemming geschikt; dat helder, open zijnde en glansrijk aangezicht, daar, waar de onstoffelijke ziel haare meeste veranderingen zichtbaar maakt en vertoont; dat

(*e*) *Os homini sublime dedit coelumque tueri*
Jussit, & ad sidera erectos tollere vultus.

dat oog, dat van 's Maakers grootheid zo luid spreekt, zelfs, wanneer al 't overige nog volkomen zwijgen kon; dat duizendvouwig beweegbaare van al deszelfs deelen, en de onnadenkelijke verscheidenheid van 't oog en den opslag in verschillende menschen; hoe zeer noopt dit alles ons niet tot onderzoek, tot verbaazing en tot enkele aanbidding van onzen Schepper? — Vinden wij in den mensch alleen, niet alle de volkomenheden der verschillende schepselen te samen en te gelijk; en alles ten zijnen nutte en tot zijn vermaak bestemd? 't Is de mensch, voor wien de worm kruipt, de vlieg bromt, terwijl de leeuw ten zijnen behoeve het eenzaam woud doet weêrgalmen, en zijne jongen al brullende beschermt. Daar, in den mensch is alles tot één doel, tot één punt geschikt en bestemd; en echter dit alles zo op zichzelven, als 't ware gantsch alleen en onbegrijpelijk verscheiden. In hem zien wij de volmaaktste éénheid in 't menigvuldige, en de grootste verscheidenheid in 't enkele. — Ziet gij buiten hem niet de gantsche Schepping zonder een verheven doel, enkel verwarring, en dien grooten Maaker ten eenemaal onwaardig? — Na zijne wording eerst zag God het werk van Zijne Handen, en zie daar, nu, nu eerst was het *zeer goed.*

Nog eens dan, edele verlustiging! waartoe ons God zelve als door het instinct en gevoel geroepen heeft, ik meen den mensch te leeren kennen, en zijn inwendig gestel uit zijn gelaat en voorko-

men te beöordeelen. Ongelukkig hij, (en hoe gaarne zag ik mij en mijne Leezers bij alle onze Phyſionomiſche vermaaken niet op 't zeerst met deze gedachte doordrongen?) die met ongewasſen handen dit Heiligdom aanrandt, en met laaghartige en verwilderde blikken dat meeſterſtuk der Godheid of het gelaat zijnes broeders durft beſchouwen; en die met even zulk een onëdel hart het inwendige van zijnen medemensch zonder de minſte broedermin beöordeelt! — Ongelukkig hij, die het Goddelijk ſchoone, dat hier en daar zelfs in 't gezicht ook van den volſlagenſten booswicht nog hervoorſtraalt, liefdeloos voorbijziet, en enkel aan het verachtelijke eener misvormde en bedorvene gedaante met eenen helſchen wellust blijft hangen!

Is 't dan de mensch, dien men verpligt is zo allerbehoedzaamst te leeren kennen, 't is dan noodig zijne verſchillende werkkrachten, zijne gewaarwordingen en zijne lichaamelijke krachten, zijn verſtand, zijnen wil, en zijne dierlijke neigingen te ontwikkelen. De mensch handelt en werkt in 't lichaam en door de zintuigen; hij denkt, oordeelt en beſluit door zijn verſtand; zijne neigingen en begeertens buigen zijnen wil, en zijn dus de bronnen van al 't zedelijke, dat 'er in hem omgaat. De groote taak van den Gelaatkenner is dus om de lichaamelijke (phyſicaale), de verſtandelijke (intellectueele), en de zedelijke (moreele) geſteldheid van den mensch door zijn uitwendig voorkomen te beöordeelen. En 't is voor hem

hem noodzaakelijk optemerken, hoe alle deze krachten, offchoon op zichzelven gantsch verfchillende, in den mensch echter zeer naauw aan elkander verbonden zijn; immers, van den bloei van ons lichaamelijk geftel trekt ons verftandelijk vermogen ontelbaare voordeelen, en 't valt moeilijk, zijn' geest in een ongefteld en pijnlijk lichaam te oefenen en te fcherpen; en alle de verftandelijke vermogens zijn met opzicht tot den wil niets anders dan gewigten, om dit rad te bewegen en dezen onzen wil te bepaalen. En aan den anderen kant, hoe veel voedfel en fterkte ontleenen onze neigingen en driften niet van 't geftel onzes lichaams en van dat der dierlijke vochten?

In ieder mensch nu maaken al die bijzonderheden, de gefteldheid van alle die verfchillende krachten, te faamengenomen, dat ééne uit, dat men 't Charakter noemt; en 't is om dit te kennen, dat het noodig is, alle die bijzonderheden naauwkeurig optefpeuren, hunnen onderlingen famenhang duidelijk optemerken, om dus doende vervolgens het heerfchende van zulk een' mensch te ontwikkelen.

Is dus het veld voor den Gelaatkenner zeer ruim en uitgeftrekt, en van dien kant allermoeilijkst, zijne pooging gewint 'er door, en zijn taak is dies te edeler; en aan den anderen kant maakt deze groote verfcheidenheid in ieder mensch, deze menigte van al die bijzonderheden, zijnen weg dies te gemakkelijker, om op de eene of andere wijze, van zo veel verfchillende kanten, iets van 't inwendige des menfchen te kunnen opmaaken.

Hier ziet gij zo den mensch geſchetst, dat groote voorwerp ter verlustiginge voor den Gelaatkenner: geene volſlaage gelijkheid of lastige eenpaarigheid in 't menschlijk aangezicht zal zijnen lust vertraagen; maar ook geene willekeurige ſchikking, zonder ſamenhang of verband, zal zijne pooging kunnen overdwarsſen of verijdelen.

En zeg mij, met welke bedoelinge zal hij zich op het edelst onzer natuure, op 't menschlijk gelaat bevlijtigen; zal hij overal enkel haatelijke gebreken en misdrijven met arendsoogen zoeken opteſpeuren; en zijne vernielende roofzucht, zijn drift, om zich boven andere te verheffen, rampzalig botvieren? Of zal hij, zo broedermin, gewisſe, Godsdienst en zelfkennis hem geene onverſtaanbaare klanken zijn, nog niet overal onder de puinhoopen de overblijfſels van dat heerlijk gebouw weeten optezoeken, zo volmaakt door de hand van den besten Maaker gewrocht? Zijn edel oog, zo zeer gewoon, om zich altoos met heilig vermaak aan 't ſchoone te vergasten, zal nog overal volkomenheden, goede en beminlijke zijden weeten opteſpeuren, om 'er zich broederlijk en dankvol in te verheugen en te verrukken; overal zal hem alles, wat mensch heet, nog ſtof geeven om voortreffelijkheden te bemerken en den Opperheer met blijdſchap te verheerlijken. En hoe zeer zal deze edele vreugd die traanen van mededoogen niet kunnen afwisſchen, en daar tegen opweegen; die traanen, die hem ongemerkt ontſlipten, toen de gebreken zijnes broeders

zijn

zijn gefcherpt oog niet langer konden ontfnappen! En deze weetenfchap van den Gelaatkenner in dier voege geöefend, hoe zal 'er zijn afgrijzen voor het kwaade, en zijn drift tot het geen groot, goed en edel is niet door aanwasfen en vermeerderen! billijk, o mij onbekende Vriend! dezen roem van onze menschheid en het groote oogwit bij deze edele en vermaakvolle verlustiging.

Hier ziet gij, Leezer! WILLEM DEN EERSTEN, dat voorzichtig Heldenhoofd, even zo wigtig voor Phyfionomisten als voor harten, die van Vaderlands-

 liefde

liefde gloeien (*f*). Zal, ik, met eenen heiligen schroom bevangen, 't durven waagen, dien Man te beöordeelen, dien wij alle zo billijk huldigen als den Vader van een doorluchtig Heldenhuis, als den besten weldoener van onze voorouderen, en als dat groote werktuig in de handen van dien Regeerder der volkeren! — En zal ik niet billijk moeten vreezen, dat hier 't hart van den Vaderlander het oog des Gelaatkenners zal benevelen? —

Wat ziet gij in die oogen, met dien mond en dat voorhoofd vergeleken, niet eene schoone mengeling van stoute onderneemzucht en edele goedhartigheid! — Hoe nadrukkelijk sluiten zich deze lippen, om ons het grootsche dier onderneemingen te doen vermoeden, die zijn hoofd en hart doorwoelden; en om ons de voorzichtige stilzwijgendheid aanteduiden, waarmede hij die alle begon en volvoerde! Hoe zeer ziet gij dat achbaar voorhoofd, dat met getuigen van zijn dagelijksche zorgen in eenige zagte rimpelen bedekt is, en die stil en diep-

(*f*) Men zag in 't voorleden jaar onze Nederlanderen met eene andere afbeelding van *Willem* den eersten beschenken, die gij aantreft bij eene heerlijke schilderij in XXIV. treffende zangen van dien Grooten *Willem*, door den vindingrijken *Nomsz* ontworpen. Eene plaat, naar eene schilderij van *van der Vinne*, heerlijk gesneden. (Voor den Leezeren, die deze heldenzangen van dien hollandschen *Bitaubé*, en de gemelde plaat bezitten, zij eigenlijk deze Noot bestemd.) Lang stond ik in beraad, welke van beide wij onzen Vaderlanderen hier wilden mededelen. Schoon men duidelijk bemerkt, dat beide deze beeldtenissen ons denzelfden grooten Man vertoonen, ontmoet men 'er echter eene merkelijke

dieppeinzende oogen; hoe zeer ziet gij deze beide niet bekwaam, om in de donkerfte gevallen, nog middelen van redding te beraamen! Kunt gij bij 't zien van dit aangezicht wel met eenigen grond denken aan winderige vlugheid, die befluiten neemt, en ze weder verwerpt; die beraadflaagt zonder grond, en zonder de gevolgen vooruittezien; of kunt gij u hier eenen woeften held verbeelden, die in den oorlog, doof voor de menschlijkheid, met vermaak zijne handen bloeddorftig bezoedelt? Toont u niet deze, zo veel goeds aanduidende neus, en die zagte opflag van oogen, hoe hij door geweld en fchreeuwend onrecht 'er alleen noode toegebragt kon worden, om een weerloos volk te befchermen, en 't zwaard ter eere van Vrijheid en Godsdienst optevatten. En, zo gij in de gefchiedenisfen leest, hoe wars die Vorst van allerlei woefte vermaaken geweest zij; maar hoe groot een vriend van de zagtere genoegens der gevoelige vriendfchap en verkeering: hoe natuurlijk vindt gij dit vorftelijk gelaat voor dit alles

lijke verfcheidenheid in: — de Leezer ziet hier de wenkbrauwen zagter en niet zo zwaar, als in dat van *van der Vinne*; 't einde van de neus hangt hier een hair meerder voor over of naar beneden; en de oogen zijn daar ongelijk grooter, en iets meerder geöpend. Ik fpreek nog niet van de verandering in de kleeding, die 't oordeel van den Gelaatkenner noch moet, noch mag bepaalen. Zo 't mij toefchijnt, zie ik in die beeldtenis meer den held, die den grootften Monarch van Europa kon doen beeven; en minder, zo als in de onze, tevens dien minzaamen menfchenvriend, die zo veele zagtere deugden met behoedzaame dapperheid vereenigde. En zie hier de reden, waarom wij dit beeld verkozen.

alles niet vatbaar! Een gelaat, dat alleen ſtreng kon zijn in noodzaakelijkheid, en nimmer tot den oorlog beſloot, voor eñ al eer de vrede niet te erlangen was, dan ten koste van 't goed en bloed en van het gewisſe eens geprangden en beledigden volks.

Oordeel hier zelve, Leezer! Is dit gelaat niet waardig, dat gij 't met opmerking beſchouwt? — Is 't niet waardig, dat gij 'er met uwe kinderen bij ſtil ſtaat, om hun, op eene dankbaare wijze, den Grondlegger van dit Gemeenebest, en den Vader van een vrij volk te vertoonen? — Zo kunt gij hun leeren Nederland te beminnen, en het gevoelig hart voor hun Vaderland te openen. Maar gij, groote en ſchrandere Ziel! Gij die in de donkerſte vooruitzichten te wreedelijk van uw Vaderland werd afgeſcheurd! Hoe zeer ſtrookt niet uw ſtil en ver vooruitziend gelaat, met die laatſte gevoelens, waar door de naamen van God en 't Vaderland u in 't doodsuur zo dierbaar waren, en toen nog van uwe bleeke lippen rolden en in 't ſtervend harte zweefden! En, zo gij bewustheid hadt van al 't ondermaanſche ten uwen opzichte, dan ſmeekte ik nu uwe edele ſchim billijk om verſchooning. — En zoudt gij mij die wel kunnen weigeren? — Neen, een dankbaar Nakroost, dat met mij, (dank zij de Algoedheid!) de vruchten van uwe edelmoedige dapperheid nog mag inoogſten, zal altoos op u een heilig recht houden; en 't is de nakomelingſchap, die altoos 't recht heeft, de Vorſten te oordeelen

en

en hunne daaden te weegen. Gij leeft, en Gij zult eeuwig leeven; — en zult het uwen wreeden *Gerards* wel vergeeven, dat hij ons Vaderland ontijdig in rouw ter neder dompelde; en uwen nakomelingen in droefheid nog vraagen doet: was dit dan dat wreed en treurig lot, dien Herftelder van vrijheid ten eenemaal onwaardig! Moest dit het einde zijn, waardoor uw dierbaar leven bekroond werd; en was 'er voor u geen ander loon beftemd, dan dood ter aarde neêrtezijgen, en onverwacht, op de wenken van eenen booswicht, te fneeven! — Ja Leezer! zou 't in dat oogenblik voor een groot Man geen edele belooning genoeg zijn, om dan aan een nuttig leven te kunnen te rug denken, onder groote ontwerpen eindelijk te bezwijken en met *Willem* nog ftervend te zeggen: *haare ontwikkeling zij den Eeuwigen bevolen* (g).

(g) *Mon Dieu, mon Dieu, ayez pitié de moi, & de ton pauvre peuple.* d. i. mijn God, mijn God, ontferm u over mij en over uw arm volk.

VIERDE HOOFDSTUK.

DE WAARHEID DER PHYSIONOMIE.

De overeenſtemming, die 'er tusſchen al 't inwendige en het uitwendig voorkomen van den mensch gevonden wordt; en de mogelijkheid om deze overeenſtemming, dat verband intezien, om dus uit 's menſchen gedaante en wezenstrekken zijne innerlijke vermogens en neigingen aftete leiden; dit alles begrijp ik onder de waarheid der Gelaatkunde. Ik voeg in deze beſchrijvinge 'er bij, de mogelijkheid om dit verband intezien en te bevatten; want zonder deze kon de Phyſionomie waarheid zijn in 't algemeen; maar ten aanzien van ons menſchen ondoenlijk, en dus voor ons geene waarheid. Dan, wij bepaalen ons hier echter tot het eerſte; om te bewijzen, dat de ſamenhang van al het uitwendige aan den mensch in verband ſtaa met zijne inwendige geſteldheid; omdat dit toch de bron en grondſlag van alle Gelaatkunde is, zo zij 'er gevonden wordt. Dat het voor 't overige voor ons mogelijk zij, (*h*) om deze overeenſtemming opteſpooren en te bevroeden, zal nader bij andere gelegenheden blijken.

't Is

(*h*) Deze mogelijkheid, anders ook onderwerpelijke (ſubjective) zekerheid der Phyſionomie genaamd, in onderſcheiding

'tIs dus hier, dat men te doen zal hebben met den wijsgeerigen twijfelaar, of met den verachter en befpotter van deze weetenfchap. Dan, van de eer om den fpotter in dezen te overreeden en te overtuigen, hier van zien wij geredelijk af. Tot nog toe laat ik mij niet gemakkelijk diets maaken, dat de fpotternij een gefchikte en zekere toetsfteen voor 't waare zij. Vermaak u, vriend, die uw genoegen fchept in alles eenen belagchelijken draai te geeven, of door eenen geestrijken in-

ding der andere, die men doorgaans de voorwerpelijke (objective) waarheid der Gelaatkunde noemt. Wat die eerfte, onderwerpelijke zekerheid der Phyfionomie, aanbelangt: 't is niet wel doenlijk dezelve van vooren te bewijzen, dat wij menfchen namelijk, in ftaat zouden zijn om de inwendige gefteldheid uit het gelaat te beöordeelen. Gaarne, zeer gaarne (en wij hebben dit maar al te zeer bij eigen ondervinding) geeven wij toe, dat het voor ons menfchen ten uiterfte moeilijk zij, deze weetenfchap te beöefenen. Zo 't menschlijk verftand ergens met klippen, fteile hoogtens en duifterheden te worftelen heeft, 't is zeker hier. In een ander hoofdftuk zullen wij zelve alle deze moeilijkheden aanftippen. Maar wat anders is de moeilijkheid, en wat anders de onmogelijkheid eener weetenfchap. — Men dwaalt altoos geweldig, wanneer men te voorbaarig de grenzen van 't menschlijk verftand bepaalt: vooral wanneer men dit doet, ten aanzien der fchoone weetenfchappen (en waarom zouden wij de vermaakvolle Gelaatkunde niet als daartoe behoorende befchouwen?): daar men dan niet alleen de verftandskrachten, maar zelfs 't gevoel, dat vruchtbaar en vaak onnavolgelijk genie, bepaalt, dat in vlugheid en vaart dikwijls de ftraalen van 't licht voorbijfnelt. — Wat zijn 'er zinds eeuwen geene vorderingen in de Wijsgeerte, Natuurkunde en de Geneeskunst gedaan; om niet van de verbaazende vorderingen in de muziek en andere fchoone weetenfchappen te fpreeken? Immers vorderingen, die men oudstijds met dat zelfde recht voor onmogelijk zou kunnen ge-

inval den onkundigen voorinneemt, en de waarheid verdonkert. Vermaak u, en zo gij de gronden tot een redelijk en geestig genoegen nergens anders vinden kunt, boet dan vrij hier uwen lust; andere weetenschappen en waarheden zijn ten minsten zo lang voor uwen spotlust beveiligd. 't Is de menschenvriend, wien God en 't menschdom niet onverschillig zijn, 't is de bedaardwikkende onderzoeker, in wiens bijzijn alleen ik deze streeken behoedzaam begeer te bewandelen.

Ik

gehouden hebben, als men nu onbedacht de Gelaatkennis voor eene kunde groet, die voor 't menschlijk verstand nimmer te bereiken is. — En voegt het ons wel van eene weetenschap als ondoenlijk te spreeken, voor dat men alles met alle magt getoetst hebbe? — Wie weet, hoe ver 't onze nakomelingen met die weinige vorderingen, die wij hun zullen aanreiken, door hunne onvermoeide nasporingen, nog brengen kunnen! — Lees, en doorblader eerst, met inspanning, alle de werken van vroegere en laatere Physionomisten; en dan eerst kan 't u in de gedachten komen, iets van 't mogelijke of onmogelijke te spreeken, of liever te gissen. — Is 't, om uwen lust te ontvlammen, nog niet genoeg, dat deze oefening aangenaam is, dat zij der menschheid eere doet, en op zichzelve, in haaren aart beschouwt, niet onmogelijk zij? — Hoe zouden toch de Ouden, (en hoe zeer moet de kenner niet over hunne ongelooflijke vorderingen dikwijls verbaasd staan) hoe zouden een *Horatius*, een *Demosthenes*, vooral een *Aristoteles* en andere zo veel hindernissen hebben kunnen overwinnen, en in vinding, zeggingskracht en weetenschap zulk eene hoogte beklimmen; zo eene gelijke lafhartigheid, in 't voor onmogelijk te houden, hunnen voortgang vertraagd, en hunnen schier scheppenden geest had ter nedergedrukt! — Dat hun loflijk voorbeeld ons in 't stuk der Gelaatkunde niet beschaame! 't zij ook hier voor den weetgraagen beschouwer der menschen, slechts de wet: *alles te beproeven. quid valeant humeri, quid ferre recusent.*

Ik weet niet langs welken weg ik al ſterker van de zekerheid der Gelaatkunde ben vergewisd geworden ; — of mijne eigene opmerkingen, wanneer ik 't voorkomen der menſchen ſteeds met hun inwendig geſtel vergeleek en 'er gevolgen uit trok ; dan of de verſchillende gronden, aanmerkingen en redeneeringen, die ik 'er ooit over geleezen heb, mij 'er op 't zekerst van overtuigd hebben. Genoeg, ik geloof de waarheid dier weetenſchap ; ſchoon niets onvoorzichtiger zou zijn, dan door mijne ondervinding mijne Leezeren te willen voorinneemen of te verrasſen. Op dezen weg van ondervinding, die ieder mijner Vaderlanderen openſtaat, hebben wij beide een gelijk recht: het eenige, dat hier een Schrijver doen moet, is zo duidelijk mogelijk te doen zien, dat 'er zulk eene Gelaatkunde zij, en voorts ſlechts aanleiding, regels en hulpmiddelen aan de hand te geeven, om langs eigen ondervinding van de waarheid dier weetenſchap overtuigd te worden. Gij begeert dan gronden, om uit eigen oogen te zien; en 't is langs dien weg alleen, dat het ons voegt om uwe overtuiging, zo 't mogelijk is, te vermeeſteren.

Zal de Gelaatkunde niet al terſtond uw opmerking en onderzoek verdienen, zo dra wij toonen kunnen, dat 'er in deze weetenſchap niets te vinden zij, dat ons eenigermate het *ongerijmde* of *'t onmogelijke* dier kunde doet vooronderſtellen? Billijk zal de verpligting om dit onderzoek voort te zetten moeten aangroeien, naar maate de trap

van

van *waarſchijnlijkheid* toeneemt, die ons tot het geloof aan dezelve verpligt.

Ik zal dus best doen, om met mijne Leezeren, die zelve denken, van *de mogelijkhied* der Gelaatkunde, te beginnen; vervolgens hun de gronden van *waarſchijnlijkhied* onder 't oog te brengen, en dan te zien hoe ver wij 't eindelijk, in 't bewijzen van haare *zekerheid*, brengen kunnen.

En blijft hij, die dit leezen zal, ten eenemaal ongeloovig, en bij zijne ontkenning onverzettelijk; ik zal 't mij getrooſten, en 't eenige, daar ik als Phyſionomist mijn ongenoegen door verzagten zal, zal zijn mijne overtuiging, dat, gelijk dus onze denktrant onderling veel verſchilt, ook het wijze ontwerp van den alleen Aanbiddenswaardigen gevorderd heeft, dat onze gezichtsvorm en gelaatstrekken zeker niet aan elkander konden gelijk zijn.

't Is hier misſchien niet ondienſtig vooraf, de zwakke gronden of onjuiſte redeneeringen optemerken, waardoor mijne voorgangers de waarheid der Gelaatkunde, zo 't ons toeſchijnt, te onrecht hebben zoeken te bewijzen. Het ſcherpt ongemerkt de opmerkzaamheid, en ſtelt den Leezer des te beter in ſtaat, om 't waare van 't valſche, en eene wettige redeneering van eenen waggelenden droggrond te onderſcheiden.

Zo ſchijnt men, bij voorbeeld, niet omzichtig genoeg te werk te gaan, wanneer men, ten bewijze, dat het gelaat en de ziel der menſchen in eenig ver-

verband ſtaat; ten bewijze der Gelaatkunde, zich beroept op de overeenſtemming, die 'er bijna overal tusſchen 't uit- en inwendige der dingen gevonden wordt. 't Is waar, 't is het eerſte aanzien en voorkomen dat ons in de keuze der meeſte dingen geleidt en bepaalt. Wij twijfelen, bij voorbeeld, aan de echtheid van goud of zilver, aan de waarde van ſtoffen, aan 't rijpe of onrijpe van vruchten; alleen, omdat hun uitwendig voorkomen ons niet behaagt; alleen omdat de Phyſionomie, omdat de gedaante dier dingen niet ſtrookt met dat ideael, met dat denkbeeld, 't geen wij ons allerwege van zuiver goud, deugdzaame ſtof of eene rijpe vrucht gemaakt hebben. En wie toch keurt deze handelwijze dwaas? — Ten blijke, dat hier 't uit- en inwendige aan elkander beäntwoordt, en wij 'er ons door bepaalen, of door hun voorkomen phyſionomisch laaten geleiden.

Dan, deze overeenſtemming, en alle die voorbeelden, al waren zij duizend in getal, doen op eene beſlisſende wijze nog niets af in deze onze vraage: kan men den mensch naar zijn inwendig geſtel uit zijn gelaat en voorkomen beöordeelen? Blijft het niet altoos eene redeneerkundige misſlag van gantsch ongelijke dingen in een geheel ongelijk geval tot gelijke gevolgen te beſluiten? Daar, in die dingen en in ſtoffelijke waaren zie ik overeenkomst tusſchen 't uit- en inwendige; maar daarom nog niet tusſchen mijn denkenden en vrijen geest, en de gedaante of de trekken van mijn ſtof-

ſtoffelijk Lichaam. In 't eerſte geval, en bij ſtoffelijke dingen, kunnen wij de gedaante nooit van de dingen zelve ſcheiden; 't is en blijft altoos een geheel; en de oppervlakte, kleur, zwaarte en andere hoedanigheden zijn met het weezen des dings verknocht, hangen 'er in als hoedanigheden: en zonder eene aanmerkelijke tusſchenkomst of eene tegennatuurlijke verandering, moet zich eene rijpe vrucht noodzakelijk anders vertoonen dan eene onrijpe; en dit, uit hoofde van dat noodzakelijk verband door God zo gewild en bepaald. Maar nimmer kan men immers 't lichaam enkel als eene noodzakelijke hoedanigheid (modus eſſentialis) van de ziel beſchouwen, of als een deel van den onſtoffelijken Geest begrijpen. En kan 't dus wel voldoen, om uit de overeenſtemming in ſtoffelijke dingen maar terſtond te beſluiten: dus is ook mijn hartsgeſtel met mijn gelaat, en mijne vrije zielsneigingen met mijne gedaante verbonden. Blijft dit nog niet juist de vraag? En zou men dus redekavelende niet vallen moeten in dien misſlag, (petitio principii) van dat geen te vooronderſtellen, dat in geſchil ſtond?

Daarenboven is 'er nog een ander misverſtand, daar men zich dikwerf aan ſchuldig maakt in den twijfelaar van de waarheid der Phyſionomie te willen overreeden. Men verwart namelijk de bewijzen voor de Driftenkunde (Pathonomia) veel al met de bewijzen voor de Gelaatkennis (Phyſionomia). En van dien kant hebben wij haare

te-

tegenſtrevers meer dan eens met glans hooren triomf roepen. —

Geen mensch kan 't betwijfelen, dat niet toorn, woedende wellust, vreugde, verwondering en andere driften in 't aangezicht zichtbaar zijn; maar de bewijzen, die dit ſpreekend bevestigen, zijn deze wel voldoende, om te doen zien, dat men ook de trap van onze vermogens, de zagtere aandoeningen en de vaste hebbelijkheden uit het gelaat der menſchen kan opmaaken? Dit laatſte gaat immers oogenſchijnlijk veel verder, en dringt in veel donkerder zielsgeheimen. Men heeft dus zeker geen recht om, zonder nadere gronden, van 't ſpreekende in de driften op de waarheid der Gelaatkunde te mogen beſluiten.

Ook *Lavater*, dien man, die voor 't menschdom en 't Godsrijk zo onledig is, zien wij dat zich aan deze beide misſlagen meer of min heeft ſchuldig gemaakt (*i*); (en welk ſterveling is te groot dan dat hij dwaale!) en ſchoon dit niets afdoet om de kracht van zijn ſamenſtel te verzwakken, of zijne edele pooging in dezen te bezwalken; 't was echter noodzakelijk, dit hier den Leezer te doen bemerken.

Na deze noodwendige voorbereiding zal mijn Leezer zo wel als ik begrijpen, dat het tijd wordt, om aan

(*i*) Men vindt de bewijzen daarvan in de getuigenisſen door hem aangehaald, en in 't Hoofdſtuk, waarin de waarheid der Phyſionomie beweezen wordt.

aan het opschrift van dit Hoofdstuk te beäntwoorden.

Is de Physionomie mogelijk, of is zij ongerijmd en eene loutere harsfenschim! —— Dit is het eerste onderzoek, waarvan wij beginnen moesten. En zoudt gij Leezer, de onmogelijkheid dier Gelaatkunde in ernst willen staande houden en gelooven? Of hebben wij beide geen recht om eene weetenschap, die ons het inwendige door 't uitwendig voorkomen leert beöordeelen, zo lang voor mogelijk te houden, tot dat men beweezen hebbe, dat zij onmogelijk of tegenstrijdig zij; tot dat men getoond hebbe, dat deze Gelaatkunde hier of daar tegen de vaste beginsels van God en den mensch, of tegen de algemeene ondervinding inloope? Alles, en dus ook deze Gelaatkennis houde ik voor mogelijk, tot dat men, 't zij uit natuurkundige of uit zedelijke beginsels hebbe aangetoond, dat zulk eene weetenschap eene tegenstrijdigheid insluite of zichzelve omver werpe.

Zult gij naauwkeurig de grenzen van 't onnadenkelijk Alvermogen, van dien Vader der menschen, in hunne vorming en gedaante met eene onbedachte en vermetele hand willen omschrijven en bepaalen? — Of zoudt gij van dezen kant niet alle gronden vinden, om de mogelijkheid van dat verband tusschen 't in- en uitwendige des menschen te kunnen staande houden? Zou de onzichtbaare Schepper, die ons zo geheel vreezelijk en wondervol vormde, wel in staat geweest zijn, om de

de driften in ons Gelaat te doen werken; maar niet vermogend genoeg, om ons zielsgeſtel en 't overige van onze neigingen in trekken van 't aangezicht te doen ſpreeken? Zou Hij u hebben kunnen in ſtaat ſtellen, om de vreugde van uwen medemensch, en 't ongeluk van uwen broeder op zijn gelaat te leezen; maar niet vermogend genoeg, om u den trap van zijn verſtand, en de voornaame neiging van zijn hart in zijn aangezicht te doen bemerken? — Toont u eene enkele zandkorrel en 't geringſte gewas, hoe zeer de Godheid zich door een ſamenſtel van wonderen in hunne vorming, plaatſing, kleur enz. heeft willen verheerlijken; en zou 't u onmogelijk dunken, dat God, door een wonder van 's menſchen aangezicht, hem tot zijne diepſte aanbidding hebbe willen verpligten; — onmogelijk ſchijnen, dat Hij in 't meeſterſtuk van zijne handen eene overeenſtemming tusſchen 't uit- en inwendige zou gelegd hebben? Waar is hier 't ongerijmde? — En welke eindige Geest, al ware hij ook die van den eerſten rang, zal zich hier vermeten, de onmogelijkheid dezer Gelaatkunde te bewijzen?

Dan, men wint nog maar zeer weinig voor eene Weetenſchap, zo men 't bij de enkele *mogelijkheid* moet laaten berusten; 't is daarom wigtiger, ook de *waarſchijnlijkheid* voor 't daarzijn van zulk eene weetenſchap langs duidelijke gronden aantetoonen.

De meerdere voortreffelijkheid, de hoogere vol-

maaktheid, die men bij de Gelaatkunde in den mensch vooronderſtelt, zal al terſtond een gunſtig voorgevoel voor de waarheid der Phyſionomie moeten verwekken. Ik weet niet of ik mijnen Leezeren wel behoeve te zeggen, (en zeker is 't hier de plaats niet om zulks te bewijzen) dat al de volmaaktheid der dingen zich eindelijk oplost in de overeenkomst, en gelegen is in de overeenſtemming van 't menigvuldige. Waar bij nog komt, dat de volkomenheid alle wanorder en blinde willekeur ten eenemaal uitſluit. En zouden mijne Leezers, uit deze beide, zo vaste beginſelen, niet met waarſchijnlijkheid kunnen opmaaken, dat 'er Gedaantekunde zij; en dat 'er in den mensch overeenkomst tusſchen 't uit- en inwendige gevonden wordt? Bij welk denkbeeld toch wordt u uwe eige menschheid volkomener en deszelfs luiſter voortreffelijker: Wanneer gij gelooft, dat alle uwe uitwendige trekken in geen de minſte overeenſtemminge met uwe inwendige krachten ſtaan; wanneer gij aanneemt, dat het domst oog even zo dikwijls met het ſchranderst vernuft gepaard gaat, als met eenen ſtompen geest; wanneer eene gelijkmaatige ziel zich onverſchillig met een woest, verwilderd of vertrokken gezicht kan vereenigen? — Of, rijst niet terſtond het voortreffelijke van uwe eigen menschheid, wanneer gij vooronderſtelt, dat ſchranderheid van geest altoos met een ſcherpziend gelaat vereenigd is, en de effenheid van eene, altoos zichzelven gelijk zijnde,

de, ziel zich door een even zo gelijkmaatig en geregeld gelaat vertoont?

Is niet klaarblijkelijk in de laatſte vooronderſtellinge 't aanmerkelijkst verband en de ſchoonſte overeenſtemming in den mensch aanweezig; daar gij in 't eerſte geval bij den mensch niets ontdekken zoudt, dan onovereenkomst en tegenſtrijdigheid, blinde willekeur en een ſchreeuwende ongelijkheid? Ware dit waardig gedacht van den Heer der aarde, en van den Beelddraager der Godheid? — En zeg mij, is 'er wel de minſte waarſchijnlijkheid, om zo veel willekeur en verwarring in den mensch te vooronderſtellen; daar de Schepper met alle magt zo veel gelijkmaatige evenredigheid en juiſte overeenkomst in andere opzichten bij den mensch heeft willen vereenigen? — En dat te minder, naar maate ziel en lichaam in zulk een hecht en allernaauwst verband geplaatst zijn. Of zouden die eeuwige vrienden geen invloed op elkander hebben? — Zal wellust des lichaams in bijkans alle gevallen met een wellustig hart, of een goedig voorkomen ſteeds met goedhartigheid der ziele gepaard gaan, en zou 't ons niet billijk in den zin vallen, om een wellustig en verfoeilijk harte, of eene opene en menschminnende ziel uit het gelaat of uit het oog te leezen?

Daarenboven, waarom zou ik deze overeenſtemming in den mensch niet kunnen aanneemen; daar ik dit denkbeeld zo juist zie ſtrooken met de *gelijkheid* (*analogie*) van Gods overige werken, en met

zijne verheven *Deugden.* Een *andere* grond van waarſchijnlijkheid voor het daarzijn der Gelaatkunde.

Immers daar ik overal, in de werken van dien Aanbiddelijken, 't groote aan 't kleine, 't een aan 't ander verknocht zie; daar ik in alles invloed, ſamenhang en overeenkomst bemerke, waarom zou ik dan niet op die gedachte kunnen geraaken, dat, ook in den mensch, 't uitwendige een ſpiegel van zijne ziele zij. In alles zie ik de oppervlakte aan den inwendigen inhoud, en de hoedanigheden aan den aart der dingen beäntwoorden. Maar in den mensch, daar ik ook een uitwendig voorkomen, te gelijk, met zijn inwendig geſtel waar neem, daar zou dit alles in ieder ſterveling onbegrijplijk verſchillend zijn, zonder dat het een met het ander inſtemde, of de uiterlijke gedaante aan 't Charakter van den mensch beäntwoordde! *Zijn* alle de werken dier opperſte Goedheid onberispelijk en hoogst volkomen; hoe dan zullen wij die volkomenheid en dat verbaazend verband alleen in den mensch willen loogchenen? — En zouden wij ons dus hier die gedachte als waarſchijnlijk denken kunnen: al 't voorkomen der menſchen en alle hunne gelaatstrekken zijn van de zielskrachten en haare neigingen ten eenemaal onafhankelijk; en de volſlagenſte zotheid of boosheid zal zich meest al niet anders naar buiten vertoonen, dan de ſcherpzinnigſte geest, of 't beste hart.

Die eeuwig aanbiddenswaardige Goedheid, die ik bij mij zelven en bij 't geringſte dier zo werk-

zaam

zaam zie, om door zintuigen 't leven te veraangenaamen en door driften de onderlinge veiligheid en welvaart te bevorderen, deze zou, in ontelbaare gevallen, mij door geen inſtinct, gevoel, door niets hebben willen behulpzaam zijn, om te ſneller en te zekerder de menſchen te leeren kennen, wier kennis mij immers zo noodig is als hunne beste hulp. — In duizend onzichtbaare gevaaren zou 'er voor den mensch alleen niets voorhanden zijn, om op het eerſte gezicht zijnen vriend van zijnen vijand, en zijn welvaart van zijnen gantſchen ondergang te onderkennen! — Ik zou alles aan den langzaamen en ſchroomlijken weg van ondervinding waagen en beproeven moeten! — En, onaangezien al de goedheid van mijnen Maaker, zou ik bij al de voortreffelijkheid van mijne ontwikkelde en veredelde ziel nog 't voorkomen kunnen hebben van den verachtſten ſterveling en van den ſnoodſten of helschten booswicht! ——

En wat toch zou mij hinderen, om zulk eenen verbazenden ſamenhang in den mensch te vooronderſtellen; daar ik in dit denkbeeld eenen nieuwen weg zie, om over de grootheid van mijnen Maaker, bij mijne wording, eerbiedig wegtezinken! God, een weezen te zien vormen, waar de veranderingen der ziele zich in zulke zichtbaare trekken naar buiten vertoonen; door geest zo onnadenkelijk verſcheiden, op ſtof te zien werken; en dat alles zo zichtbaar, en naar de regelen van juiſte overeenkomst en volmaaktheid! — Zeker,

in geval ik nog niets over de zekerheid der Gelaatkunde gedacht had, zou ik dan echter dien wensch wel kunnen weerſtaan, dat 'er deze overeenkomst mogt gevonden worden? Al was 't enkel, om een nieuw en ſpreekend bewijs voor die Gods-magt te vinden, die ook in de allerverſcheidendſte deelen en krachten overeenkomst en ſamenhang gebood.

'Er blijft nu, nopens de *waarſchijnlijkheid* der Gelaatkunde niets meer overig, dan nog alleen de kracht van 't getuigenis in dezen te doen gelden.

Opmerkelijk is 't, dat alles in de waereld op eene verwarde wijze het daarzijn der Phyſionomie gelooft; en dat, zo dra men hun wenken en aanleiding geeft, om de Gelaatkunde naar eenige gronden te oefenen; men dan terſtond te rug deinst, en deze weetenſchap even zo ongegrond verwerpt, als men dezelve kort te vooren geloofde; en dat alles, niet tegenſtaande men 'er dagelijks naar handelt, en 'er zich veeltijds in 't gemeene leven van bedient. Nimmer doet gij immers onder uwen bedienden of vrienden eene keuze, zonder dat zich hun gelaat en voorkomen ten voor- of ten nadeele daar in mengt.

Niet zelden hoort men u zeggen: ik had nooit gedacht, dat 'er zulk eene doortrapte boosheid zich achter dat eenvoudig gelaat zou verſchoolen hebben. En waarom hadt gij dit nooit gedacht? -- Omdat gij zulk een voorkomen met dien trap van

listige

listige ſnoodheid onbeſtaanbaar keurde. En waarom voldeed een ander gezicht u niet volkomen? waarom ſtrookte het niet genoeg met uwe oogmerken van vriendſchap of belang? — Het voldeed niet aan uw denkbeeld, 't geen gij 'er u in 't ruwe van ontworpen hadt, gij zaagt 'er iets in, dat u niet behaagde; met één woord, gij handelt dus, omdat gij dat geen al van natuure, ſchoon zeer gebrekkig zijt, 't geen gij door kunst, door opmerking en aanwijzinge niet worden wilt, ik meen, phyſionomist te zijn.

En waarom behaagen u niet op eene gelijke wijze alle de trekken in 't gelaat van uwe kinderen? Waarom beduidt gij hun, zo 't noodig is, hunnen mond te ſluiten, eerbiedig te zijn, en zich niet ſtuurs of bars in hun voorkomen te vertoonen? — 't Is, om 'er hun tevens door te zeggen: zijt verſtandig — koeſtert eerbied voor de jaaren, en zijt minzaam jegens anderen. — 't Is, omdat gij beter dan uwe kinderen weet, dat andere hen gelaatkundig zullen beöordeelen, en hunnen open mond, hun ſtout opſlag van oogen, hunne onvergenoegde rimpels of trotſeerende lip en hunne verachtende blikken als geene gunſtige voortekens beſchouwen zullen.

Daarenboven, let ſlechts in 't gemeene leven op de oordeelvellingen der menſchen onder elkander, en gij zult dra gewaar worden, hoe algemeen men hier voor de Gelaatkunde getuigt: hoe dikwijls zult gij niet bij 't beöordeelen van

anderen hooren zeggen: hij zag 'er zo goedig, zo kwaadaartig, zo zot of zo hoogmoedig uit. — Men kon 't dien man wel aanzien. — Ik voor mij had nimmer zin in zijn oogen, een kind zou 'er voor wegloopen enz. altemaal phyſionomiſche uitdrukkingen, en duidelijke blijken, hoe algemeen men de Gedaantekunde gelooft, en ze daadelijk beöefent, offchoon men haar aanweezen zonder onderzoek en zonder gronden loogchent.

't Is waar, veel, zeer veel in deze oordeelvellingen is los, dwaas en verkeerd. Dan, hoe kan dit anders weezen? Of zou men zonder eenige beredeneerde opmerkinge, en zonder de minſte moeite al terſtond in ſtaat zijn, om den, zo wondervollen, ſchakel van 's menſchen neigingen en krachten op 't eerst gezicht te kunnen ontwikkelen?

En ziet men dagelijks, hoe zich de menſchen in veel dier bovengemelde oordeelvellingen bedriegen, dit bewijst niets tegen de Gelaatkunde: dit bewijst alleen duidelijk de noodzakelijkheid, om, of deze weetenſchap gantsch van de aarde te verbannen; of alles te doen, om 't voorzichtig gebruik derzelve langs regelen te geleiden, en haare volkomenheid met alle magt te bevorderen.

Nu zou ik moeten voortgaan, om 't getuigenis van vroegere en laatere Schrijveren voor deze weetenſchap aan te haalen; dan deze getuigenisſen liefst ſtraks afzonderlijk aan mijne Leezeren willende voorhouden, kan ik nu den draad

ſlechts

ſlechts volgen; en terſtond het een en ander over de *zekerheid* der Gelaatkunde zeggen.

Bij *de zekerheid* voor het daarzijn der Gelaatkunde verwachte men geen bewijs, dat men alles van de ziel in 't Gelaat zou kunnen leezen. Neen, de bijzondere aanwending van onze grondkrachten, de gevoelens die iemand omhelst, de min gewigtige plooien van 's menſchen Charakter en zeer veele andere bijzonderheden, zullen misſchien wel eenige kentrekken in 't Gelaat veroorzaaken; dan, deze houde ik of voor onzeker, of voor ons ten minſten tot nog toe onleesbaar; althans de zekerheid der Gelaatkunde ten dezen opzichte neem ik niet aan te bewijzen. Niet alles, maar veel, zeer veel kan men uit het Gelaat leezen; niet de geringere bijzonderheden, maar de voornaame grondtrekken van 't Charakter kan men door 't voorkomen erkennen; en dit is 't, dat men met eenige zekerheid bewijzen kan.

Voor verſcheidene mijner Leezeren zal 't niet ondienſtig zijn aantemerken, dat men bij 't bewijzen van waarheden niet altoos op eenen gelijken voet kan te werk gaan. 'Er zijn waarheden, wier zekerheid ik uit andere gekende waarheden onfeilbaar opmaak. Zo toont men in de bovennatuurkundige weetenſchappen de waarheid eener ſtellinge ingevolge der laatst voorafgaande waarheden. Dan, 'er zijn ook waaarheden van een ander ſoort, wier zekerheid men door de zintuigen of door getuigenisſen bewijst; en waar toe men dus een ander

der kenbeginſel dan dat der redeneeringe moet bezigen. Zodanig zijn alle geſchiedenisſen, die wij door getuigenisſen zeker gelooven, offchoon niet met eene wiskunſtige gewisheid. En 't is de Gelaatkunde, welker zekerheid alleen op dezelfde wijze kan beweezen worden; immers, dat bij ieder mensch 't Gelaat met de ziele inſtemt, en zij met hun voorkomen éénſtemmig denken en handelen, is in zeker opzicht eene gebeurde zaak (factum) en deze overeenſtemming in den mensch wordt dan eerst zeker, wanneer men 't eenparig zo gebeuren ziet, en dat verband in dier voege bij de menſchen bevindt. Wanneer deze ondervinding algemeen is (eene enkele uitzondering of tegennatuurlijke afwijking kan hier niets beſlisſen;) wanneer de nijd, de goedhartigheid, de listige valschheid, de doortrapte boosheid, of de ſcherpzinnigheid van geest zich altoos aan ons oog vertoont; wanneer men zich ten bewijze daarvan op de ſmaaken van alle volkeren, op de beginſelen van alle tijden beroepen kan, dan ſchijnt zulks alles de zekerheid der Gelaatkunde volſlagen te bewijzen.

Dan, men zal nimmer zich in dit ſtuk op zulk eene algemeene ondervinding kunnen beroepen, gelijk men 't in andere waarheden doen kan. Ontelbaar veele menſchen toch zijn tot alles gevormd, uitgezonderd, om als kundige waarneemers onder hunne medemenſchen te ſpeelen. Drieſte domheid, ingekankerd vooroordeel, en volſlagen on-

onverſchilligheid omtrent alles wat menſchen, kunde en weetenſchap heet, ſtellen hen veelal buiten ſtaat, om door eigen ondervindinge in deze te willen of te kunnen getuigen. Op deze menigte van menſchen kan zich de Gelaatkenner dus niet beroepen. Genoeg zij 't hier, dat het voorkomen ook van dit ſoort van menſchen zelfs tegen hunnen wil, het aanzijn dezer weetenſchap kan bekrachtigen. Niet, het geen zij ondervinden en getuigen; maar 't geen wij bij hen zien plaats grijpen en gebeuren, ook dit bevestigt niet weinig de zekerheid dier kunde.

En wat zal men met grond tegen 't bewijs uit de ondervinding kunnen inbrengen, wanneer wij, zo als doorgaans, dit uit een menigte van enkele voorbeelden (per inductionem) afleiden en bekrachtigen. Immers, gij ziet ligtelijk, Leezer! dat men hier niet te veel moet vergen; noch begeeren kan, dat men u *ſtukswijze* van de menſchen zou doen zien, dat hun gelaat met hunne ziele ſtrooke; neen, dit is ondoenlijk. —— Slechts een aanmerkelijk getal van menſchen uit den grooten hoop onverſchillig te kiezen, op wier aangezichten 't een of 't ander zeer klaar te zien is; u hunne gelaatstrekken te doen bemerken; u 'er de hoedanigheden en neigingen hunner ziele duidelijk in te doen leezen; en dan te zeggen: oordeel nu zelve, bekrachtig mijn phyſionomisch gevoel, of werp het door uwe eigene ondervindinge omver; — dit ſchijnt hier alles

les te zijn, dat men redelijker wijze van den Gelaatkenner zal kunnen vorderen: en dit zal ook 't ſpoor zijn, langs welke wij, met behulp van zeer veele beelden, onze Leezers, aan 't einde van dit werk, tot de waarheid en zekerheid der Gelaatkunde zullen laaten beſluiten.

Om evenwel hier nog iets betrekkelijk het bewijs uit de ondervinding bijtevoegen, behoef ik mijnen Leezer ſlechts tot dat geen te verwijzen, dat ons alle dagelijks onder 't oog valt.

'Er valt niet aan te twijfelen, of alles in de waereld is hoogst verſcheiden: geen twee bladeren, geen twee zandkorrels zijn aan elkander volmaakt gelijk. — (Men bewijst de noodzakelijkheid hier van elders.) Met recht kan men hieruit afleiden, dat dus ook de eene mensch altoos van den anderen verſchillen zal; dat hij verſchillen zal in zielsgeſtel of charakter, en ook verſchillen in gelaat of weezenstrekken. De ondervinding ſtemt hier ook op 't duidelijkſte mede in; zelfs in den volmaaktst gelijkenden tweeling laat zich nog altoos dit onderſcheid met weinig moeite bemerken. En kan dit wel anders zijn? De ſtand, de plaats en alle de dingen, die ons omringen, zijn bij den eenen mensch altoos anders, dan bij den anderen; en hoe duidelijk leert ons niet deze zelfde ondervinding, dat alle deze omringende dingen altoos op 's menſchen denk- en handelwijze werken, en den mensch meer of min bepaalen; gelijk de mensch die rondom zijnde dingen weerkeerig op zijne

beurt

beurt insgelijks verandert en daar op werkt. Men denke hier maar aan opvoeding, climaat, leefwijze en ontelbaar veele andere omſtandigheden, die alle eenigen invloed op den mensch hebben. En dit zo zijnde, wat zult gij dan gelooven? zal dit alles wel indruk op de ziel hebben, en geenen invloed hoe genaamd op 't gelaat of op 't lichaam? — Zal dit enkel trekken van de ziel vormen of veranderen, maar geen verandering aan die van 't gelaat kunnen toebrengen? — En ziet gij de reden en de ondervinding niet beide tegen dit wanbegrip getuigen? — Verſchillende oorzaaken hebben noodzakelijk altoos verſchillende uitwerkſels; en daar alle die omringende omſtandigheden in ieder mensch zo verſchillend zijn, moeten zij in 't vormen van den mensch en zijn charakter ook gantsch verſchillende gevolgen hebben; en dat, niet enkel in de ziel, maar ook zeker in 't voorkomen en in de trekken van 't Gelaat. Beſchouw ſlechts den in den tegenwoordigen ſmaak gevormden ſtadbewooner, en vergelijk hem bij den landman; ziet gij niet duidelijk, hoe hier de leefwijze en andere hen omringende omſtandigheden in 't zielsgeſtel en 't charakter van beide gewerkt hebben? Alle hunne omſtandigheden waren verſchillend, en geen wonder, dat gij hunne denk- en handelwijze, hun charakter dus ook zeer ziet verſchillen. Dan niet ſlechts hun zielsgeſtel en denktrant, maar ook hunne aangezichten, ziet gij zeer verſcheiden. Gij bemerkt hoe de omſtandigheden

van

van den een zijn lichaam, zijn voorkomen en gelaat verfijnd en gepolijst hebben, en hoe dezelve bij den anderen zijne physionomie en gedaante een veel ruwer en gantsch verschillend voorkomen veroorzaakt hebben. En dit behoort mede tot de voornaamste oorzaaken, waarom wij, een kind beschouwende, nog weinig of niets van dit onderscheid bemerken. In 't zelve hadden alle die omstandigheden nog geenen invloed. Alles schijnt daar in 't gelaat en in de ziel nog ledig, en gij bespeurt daar weinig richting of bepaalingen, noch in 't weezen, noch in 't charakter.

Dan, (en dit bevestigt niet weinig de zekerheid der Gelaatkunde) zulk een kind verder beschouwende, ziet gij; dat zich met ieder jaar de trekken van deszelfs charakter opklaaren en versterken; terwijl met ieder jaar ook het onderscheid in zijne weezenstrekken meer spreekende wordt. En *naar evenredigheid* het in rijper jaaren moeilijker wordt, om 't hoofd-charakter van zulk een kind te veranderen; naar *die zelfde evenredigheid* zien wij 't ook onmogelijker worden de grondtrekken van 't gelaat te hervormen. En, zo gij bij uwe kinderen hier op acht geeft, hoe gemakkelijk zult gij dan niet kunnen gewaar worden, dat hun charakter, 't geen dagelijks verandert, van tijd tot tijd ook gelijkslachtige veranderingen in hunne weezenstrekken vormt en veroorzaakt, en dat alles altoos in eenen geregelden voortgang. Ingevolge hiervan laat zich dat verschijnsel gemak-

makkelijk begrijpen, hoe men 't kind van den landman, door eene ſnedige en denkende opvoeding, niet weinig in gelaat en charakter kan veredelen ('t welk, zonder die gunſtige omſtandigheden, nimmer tot zulk een' trap zou geſchied zijn:); dan, om 't gelaat en 't charakter van dit zelfde kind te hervormen, wanneer 't een Man is geworden, wanneer 't eindelijk een min edel gelaat en min edelen denktrant verkreegen, en door een gantsch leven verſterkt zal hebben; — wie zal zich dan de taak durven vermeeten, om dit aangezicht en dit charakter nu nog een behaaglijk voorkomen te verſchaffen!

Al wederom een blijk van dat vast en algemeen verband, tusſchen 't gelaat en den denktrant der menſchen; een bewijs, dat hun zielsgeſtel met hunne phyſionomie inſtemt; dat het gelaat door het charakter van tijd tot tijd gevormd wordt en zich langzamerhand met de jaaren ontwikkelt.

Mijnen Leezeren bid ik, zo veel gelegenheid zij hier toe bezitten, op dit alles ſlechts acht te geeven; en ik houde mij verzekerd, dat men zich door eigen oogen gemakkelijk daarvan zal kunnen overreden.

Wat mij zelven aanbelangt (en ongemerkt is dit ſtuk reeds te lang geworden, en mijn Leezer door drooge redeneringen misſchien te veel vermoeid), eerst ſedert eenige jaaren ben ik opmerker van 't gelaat mijner medemenſchen geworden; en met iederen dag ontdek ik nieuwe gronden voor

 de

de waarheid en voor 't gewigt der Gelaatkunde.

Bij zeer weinige vorderingen in eene weetenschap, die misschien even zo onbegrensd is als 't Alvermogen van den Schepper, word ik bij ieder gelaat, op nieuw, 't moeilijke maar ook tevens 't zekere in deze weetenschap gewaar. Dagelijks zie ik mijne misslagen en onzekerheden. Bij ieder aangezicht vinde ik reden aan 't bekende: (quantum est, quod nescimus?) hoe veel is 'er, dat wij niet weeten? te denken. Nu eens vertoont zich de geveinsdheid onder eenige mij nog onbekende trekken, dan eens baart mij eene vreemde samenstemming, die ik in de verschillende trekken zie, eenige verwarring. — Hier verleidde mij de verbeelding of de vereeniging mijner denkbeelden (associatio idearum.) —— Ginds was ik de speelbal van een gunstig of ongunstig vermoeden. — En hoe dikwijls dwaalde ik niet door voorbaarigheid; door te veel in bijzonderheden te willen indringen, of door 't waarschijnlijke niet genoeg van 't zekere aftezonderen?

Dan, bij dit alles, kan ik echter naar waarheid dit verzekeren: ik ontmoet nimmer een gelaat zonder 'er mij, als in een samenstel van wonderen, in te vergasten; — ik ontmoet nimmer een gelaat, waarvan ik niet het een of ander, dat in 't charakter zeer gewigtig is, met volle zekerheid leezen kan. — En zo lang ik hier bij stil sta, zie ik mij nooit bedrogen. Overal baart mij de Gelaatkunde

de de edelste vermaaken; en dagelijks zie ik mij verder in haare geheimen indringen. — Telkens word ik door dwaalingen behoedzaamer, en de misslagen verrijken hier onophoudelijk den edelen schat dezer kundigheden. —

Mijn Leezer houde deze betuigingen, waar voor hij goed vindt, hij groete dezelve maar niet voor trekken van eene belagchelijke roemzucht! — Het zijn enkel betuigingen mijnes harte, alleen geschikt, om hem behoedzaam de struikelblokken aantewijzen, en voorts slechts zijnen moed en onderzoeklust te ontvlammen.

Genoeg over de waarheid der Gelaatkunde geschreeven. — Ga nu voort, Leezer! met onderzoek, proefneemingen, en scherpzinnige naspooringen! — En zo gij deze bladeren ten einde toe met uwe opmerking verwaardigt, en dan uw innig gevoel door eenige gronden en regelen bevestigd hebt; misbruik dan toch nimmer, ik bid het u bij de naamen van God en 't menschdom, (verschoon dezen ernst van mijn hart!) misbruik toch nimmer kundigheden, u voorzichtig toegereikt; en enkel tot uw vermaak, tot Gods-verheerlijking en tot heil van u en uwe broederen bestemd!

JUDAS EN RUTGERODT.

Hier, in deze plaat, geeven wij den Leezer twee naauwkeurige Copien van twee Beeldtenisſen uit het werk van den Heere *Lavater*. Het bovenſte is een ideaal (denkbeeldig ontworpen Beeld) van den beroemden *Holbein*; en 't andere is geſneden naar de tekening van een leevend origineel; een Man, die zijne helſche boosheden met den dood heeft moeten boeten. Van beide zullen wij *Lavaters* gedachten hier mededeelen, en tusſchen beide onze aanmerkingen daar bijvoegen.

Lavater vergelijkt bij deze gelegenheid de ideaalen van *Raphaël* met die van *Holbein*; en gaat in dezer voege voort: „ ik weet niet of *Holbein*, al ware hij zelf door *Raphaël* onderweezen geworden, wel immer dien trap van verhevenheid in zijne ſtukken zou bereikt hebben; „ maar waarheid greep hij met eene geweldige „ hand, en werkte die rijkelijk in zijne gezichten „ en in de houding. Van beide deze aanmerkingen zij de hier gegeevene *Judas* een voorbeeld. „ Daar is verbaazend veel waarheid, maar geene „ verhevenheid in. De echte Phyſionomie eenes „ Gierigen, maar niet eenes Apostels; van eene „ laaghartige, —— maar niet van eene groote „ ziele, die door eene drift geweldig vervoerd, „ wel is waar, een Satan wordt, maar nog altoos „ eene groote ziel blijft.

„ Men

„ Men lagche niet te vroeg over deze zeldzaa-
„ me ſamenſtellingen. Zij zijn niet in 't wilde
„ gegreepen. *Judas* is de allerlaaghartigſte, en
„ nochtans een groot man; ook in zijne wanbe-
„ drijven ſchijnt 'er zelfs nog de Apostel door.

„ Wanneer *Judas* 'er zo had uitgezien, ge-
„ lijk *Holbein* hem tekent, zo had *Christus* hem
„ zeker niet tot een' Apostel verkooren. Zulk
„ een gelaat kan 't geen week lang in *Christus*
„ gezelſchap uithouden. Offchoon 't het aller-
„ verachtelijkſte is, dat men bedenken kan, (be-
„ halven dat 'er evenwel nog zeer veel tot de vol-
„ ledige uitdrukking van valsheid en vleiende
„ listigheid aan ontbreekt;) zo is 't echter voor
„ de goede zijden, en de groote talenten van
„ dezen Apostoliſchen Man op ver na niet goed
„ genoeg ".

„ *Holbeins Judas* is een dief, die in zijne zie-
„ le daar over geweldig boos is, dat hij niets van
„ die honderd penningen erlangt, die de zalf,
„ aan den Heere verſpild, misſchien waardig
„ mogt zijn. Hij is bekwaam, om den allerbes-
„ ten mensch aan zijne verbitterſte vijanden voor
„ eenen geringen prijs veil te bieden. Hij loert
„ op de gangen der weldaadige onſchuld; met
„ listvolle onrust poogt hij 't voorneemen zijnes
„ Meeſters te ontdekken. Met eene onbeſchrijf-
„ lijke koelheid vraagt hij: *ben ik 't?* Hij blijft
„ ongetroffen, ſchijnt het ten minſten, bij de
„ treffendſte waarſchuwing, die 'er ooit in tien

 „ of

„ of twaalf woorden gegeeven is. Door den Sa-
„ tan bezeten, gaat hij heen, om zich aan 't hoofd
„ van de vervolgers zijnes Heeren te ſtellen, —
„ geeft den vervloekſten kus, — voor alle de-
„ ze verfoeilijke laaghartigheid is die man be-
„ kwaam, die bij de laatſte hartroerendſte ge-
„ ſprekken van den Goddelijken Mensch zo ge-
„ voelloos daar nederligt, en met dit voorhoofd,
„ deze lippen en dit oòg den Heer in 't aange-
„ zicht ziet; — maar dit voorhoofd, waar voor
„ zo veel laaghartigheid mogelijk is, — 't is voor
„ dat zelve niet mogelijk, zich zo ſpoedig en zo
„ hoog weer te verheffen, en den duizendvouwi-
„ gen ſtroom van verſcheurende gedachten met
„ die edele kracht te gemoet te werken. — *Ju-*
„ *das* heeft gehandeld als een Satan, maar als
„ een Satan, die den aanleg had, een Apostel
„ te zijn.

„ In 't gezicht van *Holbein* zijn weinig ſpooren
„ van die mij altoos nog eerwaardige grootheid zij-
„ ner ziele. — Niets van die vruchtbaare verwij-
„ deringskracht (elasticiteit) die zich in 't eene
„ oogenblik aan de poòrten der Helle bevindt, en
„ in 't andere boven de wolken zweeft. Eene ten
„ eenemaal afgeharde, verjaarde boosheid, die zich
„ van den eenen afgrond tot den anderen heeft voort-
„ gewenteld, die 't gevoel van ieder mensch ge-
„ laaten beſchimpt; dit is 't, wat ons voorname-
„ lijk in dit gezicht voorkomt en tegenſtaat: maar
„ weinig uuren na de ſchrikkelijkſte daad gaat *de-*

„ *zo*

„ ze *Judas* niet heen, om over zijn hart en gedrag
„ ernstig natedenken. Met geene wroegende be-
„ kommering: „ hoe gaat het mijnen Heere! hoe
„ de onschuld, die ik verraaden heb? Zwerft de-
„ ze daar heen! hij siddert niet in alle de grond-
„ vesten zijner natuur bij die gedachte: ditmaal
„ ontkomt hij zijne vijanden niet, gelijk meer-
„ maals! Het is, hoe is 't mógelijk, ô wee mij!
„ het is met hem gedaan! —— deze vliegt niet
„ heen, om de nog leevende onschuld het beslis-
„ sendst getuigenis tegen de stemmen van veele
„ duizenden te geeven! offert niet, 't geen hem
„ 't allerliefste is, waarschijnlijk de grootste som,
„ die hij in zijn leven bij elkander zag, — aan
„ de stem van zijn geweeten op! brengt die niet
„ aan hun terug, die ze nooit weer zouden heb-
„ ben terug geëischt; die in de grootste verle-
„ genheid geraakten, omdat hij ze hun terug
„ bragt — neen! deze zal zich uit gierigheid,
„ maar niet daarom verhangen, omdat hij de ge-
„ dachte, zich zo vergrepen te hebben, niet ver-
„ draagen kan; niet, omdat hij niet meer geld ge-
„ kreegen had — neen, omdat hij onschuldig bloed
„ verraaden had! omdat hij zag, dat over den
„ *Messias*, daar men zo veel van hoopte, het
„ doodvonnis geveld was — — wéé dat hart,
„ dat in *Judas* gedrag niet de schrikkelijkste laag-
„ hartigheid, maar wéé ook dat hart, dat de
„ grootheid van eenen *Apostel* daarin nog niet
„ gevoelt! *Holbein* toont ons hier slechts den *ver-*

„ *raader. Raphaël* zou ons te gelijk den *Apostel*
„ getoond hebben.

„ En nu, geliefde Leezer, nog een paar woor-
„ den van 't eenftemmig oordeel aller menfchen
„ over de Phyfionomie, die wij voor ons heb-
„ ben! —— en daar mede wederom een be-
„ wijs, hoe waar de Phyfionomie zij! weder-
„ om een bewijs van de overeenftemminge tus-
„ fchen zedelijke en lichaamelijke fchoonheid!

„ Wat zoudt gij zeggen, wanneer men onder
„ dit Beeld, ik wil niet zeggen den naam van
„ *Christus*, maar — *Petrus*, *Paulus*, *Johan-*
„ *nes* — fchrijven wilde? Wat zoudt gij van de
„ ziele van dien Schilder denken, die zijn Apos-
„ tels - ideaal zulk een gezicht fchonk! Komt het
„ u niet belagchelijk voor, wanneer ik dit gezicht
„ in diervoege befchrijven wilde: „ befchouw,
„ welk een open, edel en grootmoedig hart!
„ heeft dit voorhoofd niet den beflisfenden ftem-
„ pel van eene zuivere, zich mededeelende zie-
„ le, die haar geluk in 't geluk van anderen zoekt!
„ welk een open en menschlievend oog! welk
„ eene mannelijke hooge wenkbraauw! is niet
„ deze neus de neus van eenen verhevenen! wie
„ wordt 'er in de middellijn der lippen geene lief-
„ talige goedheid gewaar, die alleen bij de on-
„ middelbaare leerlingen van *Jezus* te zoeken is!
„ houding, baard, haïren; alles is edel, beval-
„ lig — alles fpreekt van grootte en waarde des
„ charakters.

„ Wat

„ Wat zoudt gij zeggen, wanneer ik nu zo over
„ dit gezicht oordeelde? — meer wil ik nu niet
„ zeggen. Hebt gij oogen om te zien, dan zult
„ gij zien. Hebt gij 'er geen, zo kan mijn wenk
„ ze u niet geeven.

„ Maar nu nog eene vreeſelijke vraag: — „wan-
„ neer de mensch met dit voorhoofd en deze vor-
„ ming gebooren werd, dan was 't hem immers
„ beter nooit gebooren te worden?" — „ en dat
„ hij zo gebooren wordt, is dit zijn ſchuld?" —
„ neen, mijn Vriend, het is niet zijn ſchuld,
„ wanneer hij zo gebooren wordt; maar hij wordt
„ niet zo gebooren: — deze rimpelen in 't voor-
„ hoofd, dit opſlag van eene reekenende gierig-
„ heid is zo min van de natuur, als de gierig-
„ heid eene natuur-neiging is. De gierigheid
„ en haare uitdrukſels naar buiten zijn — gevol-
„ gen der gewoonte. „ Maar dit voorhoofd;
„ deze omtrek van 't boven deel des hoofds?" —
„ ook dit komt zo niet onmiddelbaar uit de hand
„ der natuur — en voorhoofden, die tot zulk
„ een vorm de Grondinrichting mede op de wae-
„ reld ſchijnen te brengen, hebben door de ge-
„ heele ſom van uiterlijke indrukken zich tot de
„ edelſte, of ten minſten tot de heldhaftigſte ge-
„ vormd. Dan, wanneer 't zelfs mogelijk was,
„ dat *Judas* 'er zo had uitgezien, gelijk *Holbein*
„ hem tekent; ja wanneer 't mogelijk was, dat
„ hij al bij zijne geboorte, wat de hoofdtrekken
„ betreft, 'er zo had uitgezien; — ook als dan

 „ zou

„ zou 't voor hem, die de groote hoop fchenkt:
„ *Ziet, ik maak alles nieuw*; ook als dan was 't
„ nog mogelijk uit dit vat van zijnen toorn een
„ vat der eere te bereiden. Want, ô diepte des
„ rijkdoms der wijsheid! hoe ondoorgrondelijk
„ zijn Zijne wegen! hoe onnafpoorlijk Zijne oor-
„ deelen! — want — Hij heeft alles onder de
„ ongehoorzaamheid befloten — opdat Hij zich
„ over alle ontfermde."

Dus verre den Heer *Lavater*. Met vermaak deelden wij deeze plaats hier mede: en wie ziet 'er niet dien zelfdenker, en dien man in, die zijn onderwerp met de gantfche ziel omvat; wiens verbeelding en fnel gevoel hem 't onzichtbaar hartsgeftel helklaar daarftelt, en wiens ftoutfte zeggingskracht nog maar gebrekkig alle de waarneemingen, en 't volgevoel van zijn hart kan uitdrukken!

Gaarne hadden wij van hem nog wat meer eigenlijke Phyfionomifche reflexien over dezen *Judas* gehad.

En, wat 's mans uitweidingen en gedachten hier en daar betreft, durf ik 't zeggen? Ja *Lavater!* gij verdient het, dat men u befcheiden tegenfpreeke, en u hier en daar zijne gedachten uitte; daar gij ons zo dikwijls behulpzaam waart, om onze dwaalingen afteleggen; en zo menigwerf vermaakte en verëdelde: — mijn beste dank voor uwe poogingen!

Hier en daar vinden wij enkele gedachten al te zeer gewaagd, en veel te ftellig verzekerd.

Bij

Bij alles, wat 'er over dit Beeld phyſionomisch te zeggen is, bid ik mijnen Leezer vooraf in 't oog te houden, dat hij dit Gelaat beöordeele, zonder zich door deze ſpreekende ſtelling te laaten mislei-den. Men bedekke maar een oogenblik deze houding der hand; en terſtond zal 't Gelaat aanmerkelijk gewinnen. Niet *Holbein* had eenen verkeerden inval, om ons zijnen *Judas* in zulk eene nadenkende, en rekenende ontevredenheid, in zulk eene ongunſtige houding te vertoonen. Maar de Gelaatkenner vergist zich, wanneer hij bij zulk eene ſpreekende houding algemeene ſtellingen opgeeft, die niet dat enkel oogenblik, dat voorbijgaand charakter raaken, 't welk het oorſprongelijke in zulk eene houding gehad heeft; maar den geheelen mensch, zijne gantſche waarde of onwaarde beſlisſen zullen. Ongemerkt doet ons eene zo ſpreekende houding dan meestal veel te gunſtig of te ongunſtig oordeelen. Wil men 't ſtaande of vaste charakter van zulk een Beeld beſlisſen, dan vooral mag men op geen houding, geene voorbijgaande gebaarden, maar alleen op de eigenlijke of vaste trekken van 't Gelaat acht geeven. En dan, Leezer! twijfel ik zeer, of men *Holbeins* ideäal wel zo alleronëdelst, zo zeer ſtrijdig zal vinden met die enkele goede zijden, die *Judas* volgens de geſchiedenis nog bezeten heeft.

Ik weet niet, welk denkbeeld zich de Heer *Lavater* van de vereischtens der Apostelen maakt; bedrieg ik mij niet, dan wenscht zijn edel hart in

den

den omtrek van den Goddelijken Verlosſer alles veel te groot, veel te edel.

Immers, wat *Judas* aanbelangt, ik kan niet zien, waarom deze, als Apostel, juist zulk eene groote ziel bezitten moest. „ *Als Judas 'er in diervoege* „ *had uitgezien, dan had Christus hem nooit ge-* „ *koozen!* En waarom niet"? — Is dan deze *Judas* zo gantsch van al wat menschlijk is, ten eenemaal ontzet? — Daarenboven, vorderde *Christus* ontwerp niet, om onder zijne Jongeren 'er één te kiezen, wiens beſtemming vooral zou zijn, om voor de geringere behoeftens van 't gezelſchap te zorgen; die door gelddrift bezield tot dien post geſchikt en gewillig zou zijn; en die, dezen helſchen lust botvierende, eindelijk geheel vrijwillig zou kunnen beſluiten, om zelfs zijnen Meeſter te verraaden? maar dat *Judas* buiten en behalven dat een zo edel hart, eene zo groote ziel moest hebben, die van de randen der Helle in een enkel oogenblik over de wolken kon zweeven! waartoe was dit, van vooren beſchouwd, noodzaakelijk? — waaruit is 't optemaaken en hoe ontdekken wij zulks uit de Geſchiedenisſe? — Even zo ſterk komt ons die andere uitdrukking voor: *zulk een Judas zou 't geen week in Christus gezelſchap hebben kunnen uitharden!* —— En waarom niet? Waren 't dan enkel heiligen, die *Christus* tot zijn gezelſchap, tot zijne Jongeren, uitkoos; of ſlechts menſchen uit den gemeenen hoop gekoozen, die met deugden en gebreken, met goede en kwaade zijden,

ſlechts

flechts dienstbaar moesten worden aan zijne groote oogmerken? —— Waarom toch zou deze verharde gierigaart het 'er geen week hebben kunnen houden? Zijn belang was 'er in gelegen en als geldbewaarder voer hij 'er 't beste van. —— Zijn Meester zou nog eens Koning worden; en wat zei hier 's Mans gierigheid: — „ binnen kort is 'er „ dan van *Herodes* en 't Sanhedrin geen spoor meer „ te vinden; een winrijker post zal mij wachten; „ en dan zal ik mij op eene andere wijze wel wig„ tig maaken, mijn Meester van de geringe zorgen „ ontlasten, en den schoonsten kans zien om mijn „ voordeel te behartigen." En waarom zou een onëdele *Judas* geenen *goedhartigsten* Meester kunnen vergezellen? —— Daarenboven, ik herhaal het hier nog eens: *Holbeins Judas* toont ons eenen listigen, tamelijk vérzienden en verjaarden gierigaart; maar (bedrieg ik mij niet!) nog geenen gantsch ontmenschten booswicht.

Wat gegronder is 't, wanneer *Lavater* in de geschiedenisse redenen meent te vinden, om *Holbeins Judas* te snood te noemen.

Echter vinden wij ook hier nog weinig zekerheid. Men kan niet zeer beslissend spreeken van de daeden eenes menschen, wiens omstandigheden de geschiedschrijver zo weinig gemeld heeft. — De grootste booswicht behoudt altoos nog zekeren eerbied voor den glans der deugd; vooral, zo deze deugd, gelijk hier, de zagtaartigste en de volmaaktste is. En *Judas* 't opzet hebbende, om 30 zilverlingen

gen gemakkelijk mede te neemen, *Jezus* vijanden om den tuin te leiden, en zijnen Meester gelegenheid te geeven tot nieuwe wonderen ter zijner reddinge; zou deze *Judas* niet eenigen eerbied hebben kunnen blijven koesteren voor dien volmaaktsten, voor dien beminnelijksten aller menschén: en zijn doortrapt en welbeleid ontwerp zo terstond ziende in duigen vallen; zou hij, offschoon een verpeste gierigaart, naar alle de regelen van ziel-kennisse geen rouw en knaaging kunnen gevoelen ('t was het eerste verraad van dat *soort*, van die snoodheid door hem gepleegd, voor zijn geweeten dus nog als *nieuw*:) zou hij bij al zijn boosheid zich zijnes braaven Meesters niet hebben kunnen herinneren, 't Geld weêrom brengen, zijn Meester vrijpleiten, en, zich in alles vindende te leur gesteld, alles tegen zijne verwachting ziende aandruisfen, zich niet eindelijk den dood kunnen wenschen? — Waar is die verharde zondaar, die geene enkele tijdpunten in zijn leven kent, waarin 't naberouw gaande wordt! — Bewijst dit juist zulk eene groote ziel! — En is *Holbeins* ideäal voor *Judas* en zijne geschiedenis dus hierom te snood en te onëdel?

Voor 't overige danken wij den Heer *Lavater* voor 't geen 'er in deze plaatse zo wel, zo heerlijk gezegd wordt, om de eer van den Schepper bij de misvormde gedaanten der menschen te verdedigen. Zeker, *zo* kwam dit Gelaat nimmer uit de handen van den Goddelijken Schepper. Die ongunstige rimpels; die wenkbraauwen, zo geweldig

dig naar den hoek bij den neus geboogen; die boven en onderlip, hunne richting; die vouwen niet te vergeeten, die men onder den neus befpeurt; het draagt alles den ftempel van vrijwillig en voortgaand zielbederf, van eenen hang tot kwaadaartig nadenken, van gemelijkheid en van eene drift, om zijn fnood en listig ontwerp te volvoeren. Niet de Natuur, maar de mensch heeft zo zijn Gelaat veronëdeld. God heeft den mensch oprecht gemaakt; maar zij, zij alleen zogten veele vonden. En wijst mij eenen tweeden *Judas*: — dat hij alle zijne fnoode driften botviere; — dat hij al zijn grootheid alleen in de fchatten zie; — dat hij zijn' grootften wellust in wrevel, ontrouw en bedrog vinde; — dat hij de fnoodfte van harte, echter altoos veinze de beste te zijn; — dat hij fchaamteloos, nimmer door de minfte fiddering, bij de gedachte van God of 't geweeten, ftil fta! — Kom, befchouwen wij zulk een gelaat; en wat meent Gij, zult gij 't affchuuwlijke zijner ziele niet hier of daar in 't Gelaat bemerken? — Ja die verachtelijkfte boosheid, zeer zichtbaar in het fpreekend voorkomen, zal u terftond voor eenen zulken waarfchuwen en beveiligen. Even gelijk in *Judas*, zult gij op 't eerst gezicht al terftond dat geweldig verwrongene met affchuw bemerken, 't geen de geweldig gefcheurde ziel hier en daar in 't Gelaat heeft veroorzaakt! —— ——

Wat het voorhoofd van *Judas* aanbelangt, men geeve hier enkel op die lijn acht, die van 't hair

naar

naar beneden loopt; alleen, om zich de ligging van zulk een voorhoofd gemakkelijk in 't geheugen te drukken. Ga dan heen, Leezer! en beschouw menschen; en gij zult al dra kunnen opmaaken, dat groote domheid, zagtaartigheid of veel zinnelijk gevoel zelden in zulk een voorhoofd kan huisvesten. Dit heb ik altoos in diervoege bevonden. — Gij ziet hier geene buiging, maar eene schuinsche helling, die rechtstreeks wat binnenwaarts nederloopt. Het voorhoofd loopt, behalve die schuinte, voor 't overige recht en glad af; en 't is dit, dat ons met het grootste recht in dezen *Judas* vrij veel arglistigheid en groote stijfzinnigheid doet vooronderstellen.

Wat het oog aanbelangt, 't is hier een weinig te veel open en te schrander staarende, althans met het origineel vergeleeken. Het geeft *Judas* Gelaat hier een' grooteren trap van schranderheid, ook meerder stoutheid en onderneemzucht, bekwaam, om gantsch alleen een schrikvol plan volledig te smeeden en dat mannelijk, op de eenzaamste plaats in den donkeren nacht te volvoeren. Veelligt zou ons Beeld in *Lavaters* oogen juist daar door wat meer van de grootheid eenes Apostels bezeten hebben, dan 't zijne. Doch, aan den anderen kant, daar het veinzen altoos gevoel van eigen geringheid vooronderstelt, zo schijnt dit stouter en kundiger oog minder met *Judas* veinzend hart te strooken, waar door hij nog op 't laatst zo eenvouwig zijnen Meester poogde te misleiden.

Ju-

Judas lippen, haare breedte, de fluiting van den mond; hoe zeer is niet alles ongewoon, verwrongen en geweldig; hoe zeer verdient ook dit niet uwe opmerking? Ja Leezer! die mond ademt ongenoegen, die lippen fmeeden bedrog, en dat oog, door zich t' faamtrekkende rimpelen gedekt, loert ten verderve! Dus ver wegens *Judas*.

Het tweede Beeld, dat wij hier leveren, vertoont ons eenen booswicht van een gantsch ander en nog veel fnooder foort. — 't Is Leezer! geen *Judas*, waarin de Satan voer; maar — een Satan zelve. — Eer wij hier *Lavaters* woorden dieswegens ter nederftellen, bidden wij den Leezer het Schaduwbeeld van dezen zelfden man met opmerkinge te befchouwen, 't geen gij achter deze befchrijving geplaatst ziet. Op zichzelve is dit Schaduwbeeld al terftond fpreekend. De geweldige pofitie van den mond, en 't vuilaartig voorkomen, 't geen de lippen aan dit Gelaat geeven, dit alles laat zich nog beter in 't Schaduwbeeld, dan in dezen omtrek op de plaat bemerken, daar de hairen rondom deze lippen die betekenis meer of min verzwakken.

„ De Heer Lijfmedicus *Zimmerman* (dus
„ fchrijft de Heer *Lavater*) „ zond mij dit Scha-
„ duwbeeld van eenen mensch, wiens mogelijk-
„ heid ik mij nimmer gedacht had; en verwach-
„ tede met ongeduld mijn oordeel."

„ Dat was: „ het grootst en fcheppendfte
„ zelfs-genie; daarbij grappig en op eene booze
„ wijze geestrijk." —

F „ En

„ En de verbetering van dit mijn oordeel „ de
„ Physionomie van eenen onmensch; van eenen
„ ingevleeschten duivel."

„ Ik beken 't, dezen uiterſten graad van hel-
„ ſche boosheid had ik aan den enkelen omtrek van
„ zijne ſchaduwe in den beginne niet bemerkt,
„ voor ik dien uitgewerkten omtrek beſchouwde —
„ zo dra ik dezen zag (*Lavater* bedoelt dien om-
„ trek, dien gij vindt onder het afbeeldſel van
„ *Judas*,) beefde ik terug; en wie beeft met
„ mij niet voor een gedaante terug, die al-
„ leen voor den verſchrikkelijkſten onmensch
„ ſlecht genoeg is?

„ Den verſchrikkelijkſten onmensch! ja! hij
„ zij de eenigſte in zijn ſoort. Een leevende Sa-
„ tan. Vol van ſtille in zich woelende boosheid.
„ Een hoereerder zonder maat; een dief zonder
„ de minſte noodzaakelijkheid. Een maagden-
„ vermoorder, een moordenaar van zijne vrou-
„ we, een moordenaar van zijne moeder; een
„ gierige vrek, zo als 'er zich geen Moralist,
„ een verbeeldde, geen ſchouwſpeeler voorſtelde
„ en geen Poëet verdichttede; die in zijne laatſte
„ levensdagen ſlechts water, en geen wijn dronk —
„ uit gierigheid —— hij wijdde zich aan de ſcha-
„ duwe van den nacht, ſchiep zich, door het
„ toeſluiten zijner venſters, den middag in den
„ middernacht om; grendelde zijn huis; zijn huis
„ een afgrond van dieſſtal en moord, moordge-
„ weer en werktuigen tot het ſteelen beſtemd —
„ ſchuuw

„ ſchuuw voor 't licht, ſchuuw voor de menſchen;
„ alleen in zichzelven toegemuurd, begroef hij
„ zijne geſtolen en verworven ſchatten binnen
„ diepe keldermuuren, in holen en hokken;
„ beſchouwde en telde die in eenzaame midder-
„ nachten, wanneer hem de ſlaap ontvloog, en
„ 't geweete zijne laatſte waarſchuwingen nog
„ vruchteloos beproefde. Met het bloed der on-
„ ſchuld beſpat, danſte hij al lagchende op den
„ bruiloftsdag van de vrouw, die hij naderhand
„ aan dat zelfde graf, 't welk zij zichzelve op
„ zijn bevel onweetend toebereidde, om 't leven
„ bragt. Bij de ſchrikkelijkſte verwachtingen bleef
„ hij gelaaten, en ſpottede over die boosheden,
„ waarover hij zijn gruuwzaam leven op 't rad
„ moest eindigen.

„ Dit alles is voor een deel in 't beeld, en was
„ in 't leevende gezicht geheel te leezen. Zijn
„ oog, dat niets aanzag, aan niets deel nam,
„ beefde en trilde naar alle kanten, ſtaarde in 't
„ 't denkbeeldig rijk zijner dieverijen, doorkruis-
„ te de ſchimmen der verſlagenen. Zijn keel
„ ſcheen een open graf gelijk, en zijne verſchrik-
„ kelijke tanden waren poorten der helle.

„ Geen mijner Leezeren is 'er, die in dezen
„ flaauwen omtrek niet meer of minder gruwelen
„ ontdekke; geen, die in den opſlag, in den mond
„ en in 't gantſche, eenen edelen, openhartigen,
„ belangeloozen menſchenvriend vermoeden zal;
„ die zich dien mensch zou naderen, zich hem zou

„ mededeelen, gaarne zijne vriendschap zou zoe-
„ ken; geen een, die zeggen zal: „ een be-
„ minnenswaardig man!"

„ Dat het geen beminnenswaardig man zij,
„ toont het onderste deel van het Schaduwbeeld.

„ Maar waarom zag ik, in den beginne, daar
„ slechts vrolijke en snaakerige geestigheid in,
„ 'er slechts, dat in zijn soort eenige zelfs-genie,
„ in? Waarom verdrong de indruk van zelfstan-
„ digheid en oorsprongelijkheid van dezen kop
„ bijna alle andere mij nu niet minder in 't oog-
„ loopende trekken van koude, drooge, afschuuw-
„ lijke boosheid? —

„ De omtrek van 't voorhoofd en voorname-
„ lijk de neus vervoerde mij. Aan *goedheid*, *bon-*
„ *homie*, — hier aan kon ik niet denken — maar
„ nogthans, ik sta het toe, vermoedde ik in den
„ beginne in den neus iets groots, iets edels. —
„ En 't is geen eigenzin, of drift om slechts
„ gelijk te hebben; wanneer ik nu nog staande
„ houde: dit voorhoofd en deze neus overtuigen
„ mij op nieuw van die groote troostende waarheid:
„ „ *Daar is geen mensch zo verbasterd*, *en geen*
„ „ *menschlijk aangezicht zo afschuuwlijk*, *waar-*
„ „ *in nog geene staande trekken*, *onverdelgbaare*
„ „ *spooren*, *ten minsten te gelijk geborene voor-*
„ „ *treffelijkheden overblijven.*"

„ Hier, in dit allerbedorvenst mensch zijn zij
„ nog in 't oog vallende, in 't boven deel des
„ omtrek van 't aangezicht. Dit verstand, de-

„ ze

„ ze ſterkte van geest, deze in zichzelve ſtaande,
„ en uit zichzelve geregeld arbeidende werkzaamheid, die zich daar zo duidelijk in vertoont. Is zij, in 't weezen beſchouwd, niet die zelfde kracht in de diepte van een moordkuil — als in 't Cabinet van den Koning?

„ Dan, nog eenige andere aanmerkingen.

„ 1. Het voorhoofd heeft meer kracht dan goedheid. Het bovendeel van 't voorhoofds-been, van 't hair af tot aan den top van den ſchedel, heb ik in deze ſcheefheid zelden zonder verſtandskracht — en zonder iets ruws, hards, onverzettelijks — dus ligt aan de boosheid grenzende, gezien; wel begreepen, als 'er te gelijk geene verzagtende trekken bij voorhanden waren.

„ 2. Het bovendeel van den omtrek is altoos aan minder, althans langzaamer verandering, bij verſlimmering of verbetering van 't charakter, blootgeſteld, dan het benedendeel.

„ 3. Men moet zich wachten, om niet te veel, of alles uit enkel Schaduwbeelden te willen opmaaken.

„ 4. De omtrek van 't achterhoofd toont kracht om zich te verzetten, en ongevoeligheid.

„ 5. Eindelijk bid ik nog den vreeſelijken omtrek van de onderlip tot aan 't oor te bemerken.

„ En dan, — ô gij Ouders, Leermeeſters, Opzienders, Menſchenvrienden — dan — u niet te ontſtellen, wanneer gij aan kinderen, jongens, jongelingen — eenen aanleg tot zulk

 „ eene

„ eene vorming waarneemt; — uit hun kunt gij
„ de heerlijkste, werkzaamste, edelste menschen
„ vormen. Wijsheid van boven zal 't u leeren;
„ u leeren, dat God den mensch eenvouwig en
„ recht maakt; maar dat hij, de mensch, het is,
„ die zich door list en kunst bederft"!

Om zijne Leezers nog oplettender te maaken op de lijn, of den loop van 't voorhoofd, deelt *Lavater* hier nog eenige bemerkingen mede, over zekere lijnen of vormen van voorhoofden. (De Leezer vindt deze trekken van verschillende voorhoofden ter zijde van 't Schaduwbeeld van *Rutgerodt*, in 't eerste volgend vignet) *Lavater* oordeelt, dat

1. Een voorhoofd met de lijn 3. nog snooder zou zijn met minder verstand.

2. De lijn 4. stijfhoofdiger met minder kracht van uitvindinge. — *Natuurlijke domheid heb ik voor mij, in zulk een voorhoofd echter zelden zien woonen.*

3. De lijn 5. beschroomder en eigenzinniger — meer eigenzin, te lijden dan te werken, — *over algemeen toch onverzettelijk.*

4. De lijn 6. domme eigenzinnigheid — *voor een' trap van goedigheid, die meestal uit zwakheid geboren werd, heb ik daarenboven zulk een voorhoofd doorgaans vatbaar gevonden.*

5. De lijn 7. dommer en zwakker eigenzinnigheid.

6. De lijn 8. zwakste eigenzinnigheid, of eigenzin van hoogst domme zwakheid.....

Het geen *Lavater* van deze lijnen, waar bij ik hier boven niets voor mij zelven heb aangemerkt, zegt,

zegt, zou ik, zonder nadere of naauwkeuriger bepaalingen, niet volkomen kunnen toeſtemmen; althans niet (voor zo ver mijne ondervinding zich tot nog toe uitſtrekt) 't gezegde van de 7de lijn.

Wat dunken mijne Leezers van dit Beeld van *Rutgerodt*, en van *Lavaters* beſchrijvinge? — Eene ſchildering, zeer geſchikt, om onze ziel voor dit gedrogt van boosheid met enkele ijzing te doordringen. Naar 't bericht, 't geen mij één mijner Vrienden, die dezen booswicht eens in zijne gevangenisſe bezogt, gegeeven heeft, is dit verhaal geenzins een vergrootende ſchets, maar in 't zaakelijke volkomen waarachtig. Uit vrees voor zijne doortrapte list, naar 't ſchijnt, ook voor zijne ſterkte, lag hij toen op eene ſchuinſe afhellende plaats, aan alle kanten geketend, kunnende alleenlijk zijn hoofd een weinig beweegen. Ingevolge van dit mondelijk bericht ſcheen hij ook, phyſisch beſchouwd, een grof, ſterk en groot lighaam gehad te hebben. Althans, toen hij zijn' mond opdeed om te antwoorden, toen opende zich de afgrond, en 't ijsſelijk geluid zijner holle ſtemme ontroerde den aanſchouwer.

Voorts bid ik hier verſchooning voor de ontroering, die ik aan gevoelige harten, door de ſchildering van dien ontmenschten, hebbe moeten veroorzaaken. Verſchooning — maar — beste Leezer! verſchoonen wij 't onderling ons zelve nimmer, zoo wij hier bij, voor de boosheid, voor haare vuile bronnen en voor de vervloekte goud-zucht niet op nieuw leeren ijzen en ſidderen!

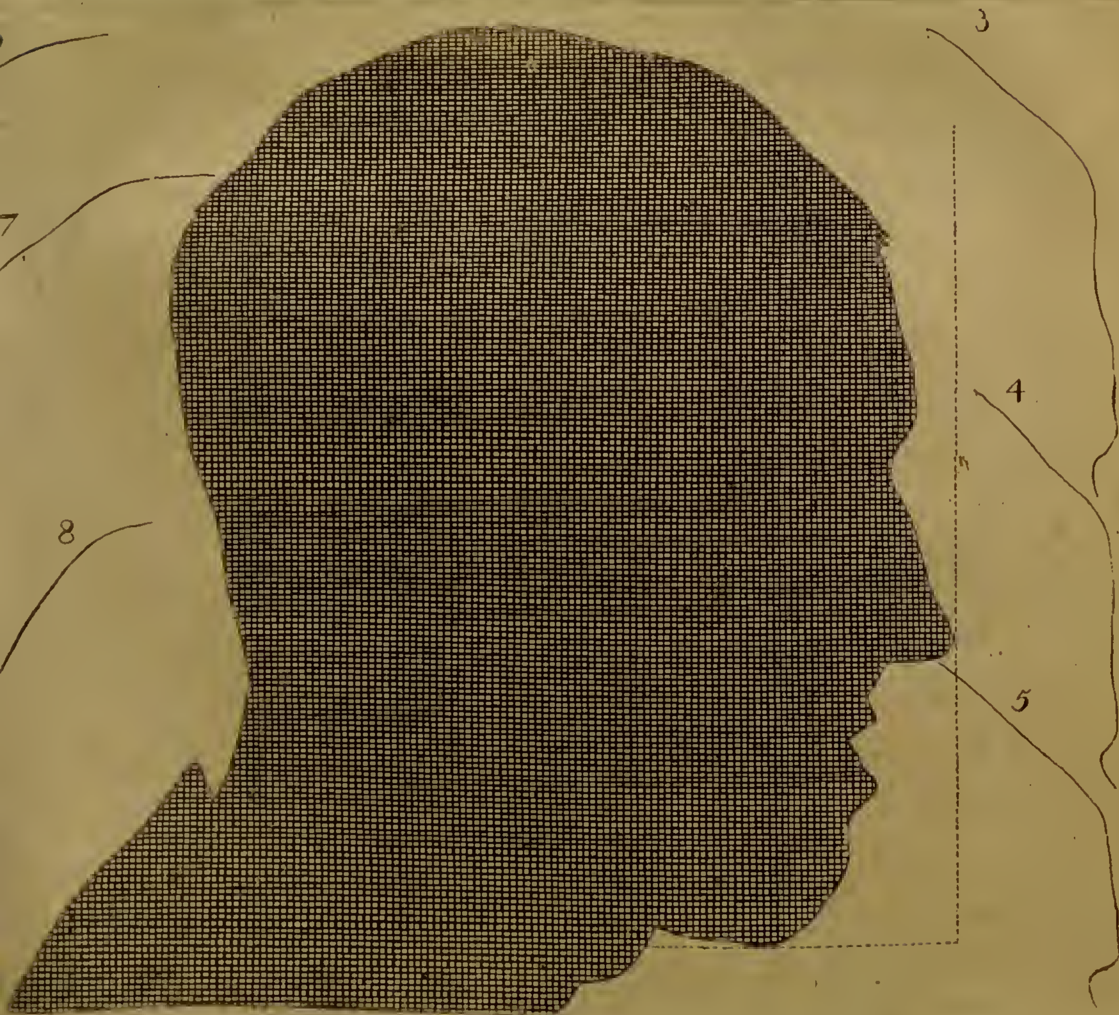
Wat de eerste gedachte aanbelangt, die *Lavater* op 't enkel gezicht van het Schaduwbeeld over dien man geveld heeft: *het grootste scheppendste oorspronkelijk genie, daarbij snakerig en boosaartig geestrijk:* ik weet niet, waarom men uit het zelve, zo als 't hier ligt, ik spreek van het Schaduwbeeld, niet vrij duidelijk, *een samenstel van stil denkende schranderheid, vooral kwaadaartige ontevreedenheid*, zou hebben mogen opmaaken. De verbaazend-sterke en geweldig-verwrongene stelling der onderste lip duidt enkel boosheid aan; en laat ons niet toe, zich dien man zonder kwaadaartigheid en bestendige gemelijkheid te verbeelden. Zonder bijkomende redenen geloof ik nimmer, dat zulk eene, op zichzelven, ik geef het toe, edele neus, tegen den indruk van kwaadaartige en snoode ontevredenheid, in 't onderdeel van 't Beeld zo leesbaar, in 't minst zou hebben kunnen opweegen.

Het geen *Lavater* hier zegt tot waarschouwing van den Gelaatkenner, om nooit te veel uit enkele Schaduwbeelden te willen raaden, is van 't grootste gewigt. — Dan, niet slechts bij 't beschouwen van Schaduwbeelden is deze aanmerking noodzaakelijk; maar ook gewigtig bij 't Physionomiseeren over Beeldtenissen van allerlei soort. Zo de Gelaatkenner dwaalt, 't is zelden, omdat hij uit zijne voorwerpen te weinig, doorgaans, omdat hij 'er te veel uit wil opmaaken.

Een andere bron van zeer veele Physionomische misslagen doet zich op, wanneer men te veel aan

dit

dit of dat bijzonder deel van 't aangezicht hangen blijft, en 't geheel over 't hoofd ziet — wanneer men den indruk van eenen enkelen trek zo gretig omhelst, dat men daar door den totalen indruk, den indruk, die 't geheel op ons maaken moest, ten eenemaal laat verdringen. Bedrieg ik mij niet, dan was dit het geval bij *Lavater*, toen zijn oordeel, wegens het Schaduwbeeld, niet volledig uitviel. Nimmer zou anders die verregaande boosheid, die men zo zichtbaar op 't onderdeel van deze *Silhouët* ziet huisvesten, zijn zo gescherpt oog hebben kunnen ontsnappen.

Wat dunkt u nu Leezer! van 't hier voorftaande *Silhouët* van *Rutgerodt?* De lijnen van andere voorhoofden, waarvan wij boven fpraken, zijn 'er naauwkeurig ter zijde geplaatst. Oefen en fcherp 'er nu uwe oogen aan; en uw hart zal door 't een en ander op nieuw die waarheid gevoelen: met de ziel ftrookt het gelaat, en 't aangezicht is de verraderesfe van ons harte.

Ondertusfchen, uit de naauwkeurige vergelijking van alle deze lijnen, en om het uitfteekend groot verfchil in derzelver betekenisfen, zal mijn leezer gemakkelijk kunnen opmaaken, welk een naauwkeurig oog, en welk een drift tot fcherpe waarneemingen de Gelaatkenner dient te bezitten; en hoe zeer hij, door eigen oefening, verpligt is, om den loop van 't voorhoofd niet flechts van ter zijde, maar, 't geen moeilijker is, van vooren te bevatten; en dezelve met al haare buiging, fcherpte of ftompheid; ook hoogte en diepte dezer buiging zich onderfcheidenlijk voor te ftellen; en dan dagelijks met andere te vergelijken. Door geenen fnaakerigen inval over de weezens van andere wordt men een waar Phyfionomist. — Neen, ook hier wordt infpanning en moeite gevorderd, om ons oog te leiden en onze kundigheden te vermeerderen.

Voorts brengt het gezicht van dezen fnooden *Rutgerodt* mij eenen anderen booswicht te binnen, wiens roofzieke en helfche ziel fchier even zo luid uit het gelaat en het oog heenftraalde. Ik zelve heb

zijn

zijn woest en onrustig aangezicht nooit gezien. — Om zijne boosheden gevangen, werd hij, bij gebrek van vrijwillige belijdenis, en na 't volledig doorſtaan der pijnbank, in een gewoon proces ontvangen, en ik meen, dat hij, ſtaande zijn pleidooi in de gevangenisſe ſtierf. Mijn Vriend, een Wijsgeer, en man van kunde, ſchoon hij misſchien nooit iets van de Gelaatkunde, als van eene weetenſchap, gehoord had, zag hem in het voorſte deel zijner wooning naderen, om, zo hij voorgaf, met hem over zaaken van den handel te ſpreeken. Ik ontſtelde, zei mijn Vriend, over zijn ſchrikkelijk voorkomen, over zijn woest en verwilderd Gelaat; — zijn oog vloog en trilde naar alle kanten; en zijn enkel opſlag baarde mij ſchrik en ijzing. — Ik vermoedde al terſtond, op het eerſte gezicht mijns levens, in hem eenen Roover en verregaanden booswicht. En aanſtonds, beſloot ik hem bij te blijven, alleen om tegen zijne roofzucht en moedwil te waaken. Zo vreeſelijk wreekt zich de boosheid aan 't Gelaat van den ſnooden!

VIJF-

VIJFDE HOOFDSTUK.

GETUIGENISSEN VOOR DE PHYSIONOMIE.

Het is in de geschiedenisse van 't menschlijk verstand gantsch niet ongewoon, tijdperken aantetreffen, waarin men eene weetenschap uit het niet te voorschijn bragt, en met zorgvuldigheid beöefende; daarop volgende eeuwen te zien, waarin zelfs de spooren dier vorderingen schier onzichtbaar worden; terwijl men, na verloop van een' langen tijd, zulk eene weetenschap eindelijk weer het hoofd uit de puinen van vergetelheid ziet opheffen.

Dit was bijkans het lot van de Gelaatkunde. *Aristoteles*, *Plato*, en andere Grieksche Wijsgeeren dachten dikwijls aan deze weetenschap, en deeden hun best, om 'er hunne tijdgenooten toe optewekken. Eenige aanmerkelijke stappen die men 'er met weinig hulpmiddelen in deed, scheenen die vermaakelijke kunde eenen gelukkigen opgang te belooven. Maar neen — het ontbrak denkelijk nog al te zeer aan eigenlijke natuurkunde en menschenkennis. — De teken- en schilderkunst waren nog niet zo ver, ook nog zo algemeen niet onder ieders bereik. — Gebrek aan graveer- en drukkunst bragt ook al niet weinig toe om den voortgang der Gelaatkunde te stremmen. Althans

in

in volgende eeuwen zien wij deze zelfde weetenſchap ſchier verlooren. De wijzen zagen haar met verachting over den ſchouder aan, en vonden eeuwen lang meer vermaak, om *Ariſtoteles* drooge bovennatuurkunde te verklaaren, of liever te verdonkeren, dan het edelſte der gantſche ſcheppinge, den mensch, met hunne aandacht te verwaardigen. Enkel zien wij haar in de handen van eenen onkundigen, meest al onvoorzichtig behandeld, door onweetendheid gehoond, en niet zelden tot een ſoort van toverkunst of wigchelaarij ontëerd en verbasterd.

Eerst na de 15de eeuw zien wij een gunſtiger licht voor de Gelaatkunde daagen.

En 't was *Joh. Bapt. Porta*, die zich omtrent dien tijd bij uitſtek om deze weetenſchap verdiend maakte; van tijd tot tijd door enkele gevolgd wordende.

Dat een Schrijver over de Gelaatkunde op den inval geraakt, om eenige aanmerkelijke getuigeniſſen dieswegens te berde te brengen, zal mijnen Leezer niet zeer vreemd kunnen voorkomen. Immers, wij leeven in eene waereld, waar men veelal in 't ſtuk van gevoelens op 't ſpoor van andere voortglijdt, en zich niet zelden door vooroordeelen beſtieren laat. De hebbelijkheid, om, min door vreemde, meest door eigen oogen te zien, is op ver na niet algemeen. En 'er zijn altoos menſchen, die zich niet ligt door gronden, maar vrij gemakkelijk door 't gezag van andere laaten overreden. Trouwens wat is gemakkelijker dan

an-

andere voor zich te laaten denken. — Hier toe zijn vooral deze getuigenisſen geſchikt. Behalven, dat zij ten minſten voldoende zijn, om 't denkbeeld van 't beſpottelijke, en het dwaaze, tot nader onderzoek van de Phyſionomie te kunnen afweeren.

Zal mijn Leezer de Gelaatkunde wel kunnen beſchimpen, of onverhoord tot de vergeetelheid willen verwijzen; wanneer ik hem eene menigte naamen voorleg van Mannen, die alle, in allerlei eeuwen en ſtanden, deze weetenſchap meer of min beöefend hebben? En onder deze zal de een of ander hem zeker als een Man van gezag in 't rijk der letteren moeten bekend zijn. Als zodanige vinden wij:

Ariſtoteles, *Adamantius*, *Averröës*, *Avicenna*, *Apulejus*, *Aphrodiſeus*, *Albertus Magnus*, *Cocles*, *Galenus*, *Gesnerus*, *Hali*, *Hermes*, *Helvetius*, *Hippocrates*, *Loxus*, *Meletius*, *Plato*, *Pythagoras*, *Plinius*, *Polemon*, *Philemon*, *Philo*, *Ptolomaeus*, *Porta*, *Rhaſes*, *Socrates*, *Scotus*, *Trogus*, *Zopyrus*.

Zeker, naamen genoeg, om ons ten minſten tot onderzoek te verpligten.

SOCRATES.

Van dezen wordt verhaald, dat hij zelfs de Gelaatkunde met zijne zo geliefkoosde zedekunde heeft zoeken te verbinden; voor zo ver hij uitdrukkelijk vorderde, dat de menſchen hunne eigen boos-

boosheid uit hun gelaat moeften leeren beöordeelen; en door middel van een' fpiegel, de wanordes van hunne fnoode gefteldheden, dikwijls moeften opmerken en gadeflaan.

PYTHAGORAS.

Deze Wijsgeer liet niemand tot het getal zijner geliefde leerlingen toe; dan na alvorens de vorm, 't gelaat, den gang en alle de beweegingen van 't lighaam, met alle oplettendheid te hebben gadegeflagen: zijnde daaruit doorgaans gewoon de vatbaarheid dier leerlingen voor zijne geheime wijsgeerte optemaaken.

ARISTOTELES.

Van dezen verbazenden Veelweeter zullen wij den Leezer maar behoeven te berichten, dat hij een eigenlijk werk over de Gelaatkunde hebbe nagelaaten. Een werk, waarin hij met veel naauwkeurigheid de Gelaatkunde, door de kennis der temperamenten, door de vergelijking met de Phyfionomien der dieren, en door de kenmerken der beiderlei geflachten op te fpooren, geen gering licht heeft zoeken bij te zetten. Men zie zijn boek: *de Phyfionomicis.*

Als de *Mentor* van eenen *Alexander*, begeerde hij, dat zelfs deze Weetenfchap door dien Zoon van *Philippus* zou worden aangeleerd; voornamelijk om

om hem in ſtaat te ſtellen, van, buiten gevaar van vleiende hovelingen, zijne waardigſte Rijks-dienaaren op 't gelaat te kunnen uitkiezen.

PLATO.

Zou deze welſpreekende Wijsgeer de zagte harmonie in woorden en zeggingskracht zo levendig, zo treffend, hebben kunnen gevoelen: en zou hem dat verborgen zintuig ten eenemaal gemangeld hebben, om de harmonie of disharmonie der Gelaats-trekken op 't eerst gezicht te kunnen waarneemen? — Men verhaalt van hem onder anderen, dat hij over de kleur van 't aangezicht denkende, van oordeel was, „ dat lieden „ van een geelachtig gelaat, cholerick; die van „ een zwartachtig, ſterk; en die van een bleek „ gelaat, zedig zijn ". Bij de aanhaling dezer woorden vindt ik Lib. 2. genial. dier. C. 19.

HIPPOCRATES.

Met welke geleerde vlijt deze groote Man de Gelaatkunde aan de Geneeskunst heeft zoeken dienstbaar te maaken, getuigen alle zijne voortreffelijke werken. Dan, dat hij zich ook van de Phyſionomiekunde bediend hebbe, om 's menſchen temperament en dus zijn hoofd-charakter uit het Gelaat te leeren kennen, ook daar van vindt men duidelijke ſpooren.

„ Zo

Zo 't waar is, (zegt Hij) dat de zulke, die de deelen, boven de oogen, wat opgetrokken en uitsteekende hebben, de mild groot hebben; 't is ligt, om in gevolge hier van te zeggen, dat zij van een droefgeestig temperament zijn. Dat zelfde kan men ook zeggen, van die geene, wier oogen men binnen hunnen oogkring als ziet rollen en zich heen en weer beweegen. Maar, zo men iemand aantreft, die met stijfziende en onbeweeglijke oogen (*fixis & immotis oculis*) daar heen ziet, dan kan men verzekeren, dat hij van een choleriek gestel zij, of wel, dat hij denkend, of door zekere drift van zijnen geest getroffen zij.

CICERO.

Cicero laat zich op meer dan eene plaats in zijne werken ten voordeele der Gelaatkunde hooren. Onder anderen:

In 't aangezicht van den voorzichtigen ziet men de wijsheid schitteren. —— Het Gelaat is de ingang tot de ziel 't welk haaren geheimen en verborgen wil aan 't licht brengt. En op eene andere plaats:

Het zijn de oogen, door welker inspanning of terughouding, door welker neerslagtigheid of vluchtige vrolijkheid, wij de beweegingen der ziele te kennen geeven. Aan ons heeft de natuur onze oogen geschonken, om 'er onze aandoeningen door te vertoonen, gelijk zij ten dien einde

het Paard en den Leeuw, de maanen, de ſtaart en de ooren gegeeven heeft. *Cicero* de Orat.

Door den opſlag der oogen, door de verwijdering of ſamentrekking der wenkbraauwen, door droefheid, door vrolijkheid, door het lagchen, door het ſpreeken, door het zwijgen, door de inſpanning van de ſtem, of door haare verzagtinge is 't gemakkelijk de ondeugden der menſchen te beöordeelen.

P H I L O.

Wanneer men verheugd is, dan zijn de oogen lagchende; in tegendeel, wanneer men treurig is, dan zijn zij vol van droefheid, en zij vernederen zich: en indien de droefheid de ziel al te zeer ter neder drukt, dan ſtorten de oogen traanen. Insgelijks, wanneer de toorn en gramſchap heerſchen, dan blaazen zij zich op, en vertoonen eén' woedenden opſlag vol bloed en vuur; welke opſlag terſtond zagt en ſtil wordt, wanneer de gramſchap bedaart.

Daarenboven, wanneer men in zijn' geest redekavelt, of ſtreng over eene zaak nadenkt, dan blijven de oogappels op dezelfde plaats, even als of zij zelve daar over dachten. In tegendeel, die der dwaazen doen niets dan gints en herwaarts loopen, en het gezicht is daar nooit in rust. *Zo* dat de oogen, met één woord, de driften der ziele ondergaan, en zich gewend hebben met haar in allerlei gevallen te veranderen.

HA L-

HALLER.

De kentrekken der driften hebben haare voornaamſte zitplaats in het Aangezicht, en zijn zo gemakkelijk te leezen, dat de Schilders alle de aandoeningen der ziel door 't enkel Gelaat, en van ter zijde beſchouwd, uitſteekend wel uitdrukken. 't Is eene niet onaangenaame beſchouwing, waarvan wij de eerſte beginſelen zullen beſchrijven.

De liefde, de verwondering kent men aan het ontfronst voorhoofd, dat met de oogen en de wenkbraauwen, een weinig opwaarts getrokken is. De achterſte trekker van de wenkbraauw en de rechter-bovenſte van 't oog beweegen zich.

De nieuwsgierigheid en de verwondering over eenen Redenaar, terwijl hij ſpreekt, opent aanſtonds den mond; opdat de galmlucht tot aan de trompet kan doordringen.

De vreugde en het lagchen hebben de oogen bijkans geſlooten, den hoek van den mond opwaarts getrokken, het vel der neusgaaten met rimpels bezet en den mond verwijderd door de opblaazende en den lag verzellende ſpieren. Bij veel menſchen ontſtaat 'er dan een kuiltje in den wang, en dit zet iets bevalligs bij in 't midden der opgezwollene wangen.

Bij het weenen en in de aandoening van droefheid, wordt de lip benedenwaarts getrokken, zo dat zich het Gelaat langer ſchijnt te vertoonen, de hoeken der lippen worden wijder van een ge-

trokken, eenigzins driehoeksgewijze. Het oog wordt geflooten en de oogappel verbergt zich onder de bovenfte wenkbraauw.

In toorn en haat ziet men de onderfte lip boven de opperfte rijzen; 't voorhoofd, bijeen getrokken, daalt benedenwaarts en is door rimpelen bedekt.

De verachting vertoont het Gelaat eenigzins ongelijk, zo dat het eene oog bijna geflooten wordt, en 't ander benedenwaarts heen ziet.

In den fchrik openen zich de fpieren, de mond en de oogen zeer fterk, terwijl de handen in de hoogte worden opgeheven.

Hieruit wordt de Gedaantekunde geboren.

Nog niet lang geleden, heeft men te recht ingezien, dat men de meest heerfchende driften door 't zien van 't Gelaat ontdekken kan; bij voorbeeld, een vrolijk en fpotrijk mensch; een droevig en ernftig; trots; zagt en goedhartig; nijdig; onfchuldig, fchaamachtig, en nedrig mensch; met één woord, dat men bijna alle ook de t' faamgeftelde driften, of de daaruit ontftaande deugden of ondeugden onderkennen kan, door tekenen van 't Gelaat, of van 't geheele lighaam, waarin zij zich vertoonen. En dit komt daarvan daan, omdat de fpieren, die aan eene drift eigen zijn, in dat mensch, waarin zulk een drift heerscht, zich te meermaalen beweegen; zo is 't bij voorbeeld noodzaakelijk, dat de fpieren die den toorn aanduiden, zich 't dikwijlst in een toornig mensch beweegen. Dus gebeurt het ein-

eindelijk, dat die ſpieren door een telkens herhaalend gebruik ſterker worden, en geweldiger naar buiten werken, dan de overige ſpieren, die in zulk een temperament rusten; zo dat zelfs, wanneer deze drift der ziele al geſtild is, 'er nogthans eenig deel van die drift, die in 't Charakter heerscht, in 't Gelaat overblijve. *Haller Elementa Phyſiologiæ. T.* 5. *pag.* 590, 591.

SULZER.

Het is eene niet erkende, nogthans zekere waarheid, dat de mensch, onder alle voorwerpen, die het oog treffen, het allergewigtigſte is. Hij is het hoogſte en onbegrijpelijkſte wonder der natuur, die eenen klomp doode aarde zo heeft weeten te vormen, dat hij leven, werkzaamheid, gedachten, aandoeningen en een zedelijk Charakter naar buiten vertoont. Dat wij op 't gezicht van een mensch niet vol bewondering en verbaazing ſtilſtaan, komt enkel daar van daan, dat de onophoudelijke gewoonte aan de grootſte wonderen derzelver merkwaardigheid beneemt. Uit dien hoofde heeft de menſchelijke gedaante en 't gezicht van den mensch zelve, voor gemeene onopmerkzaame menſchen niets, het geen het tot oplettendheid uitlokt. Dan, die zich boven het vooröordeel der gewoonte maar eenigzins verheffen, en geduurig voorkomende voorwerpen nog met opmerkzaamheid en naden-

ken befchouwen kan, voor die is elke Phyfionomie een merkwaardig voorwerp. Hoe ongegrond den meeften menfchen de Phyfionomiekunde moge voorkomen, dat is, de weetenfchap, om uit het gelaat en de gedaante van den mensch zijn Charakter te kunnen opmaaken; zo is nogthans niets zekerder, dan dat ieder oplettend en eenigermaate gevoelig mensch, iets van deze weetenfchap bezit; voor zo ver hij uit het gelaat en de overige gedaante der menfchen iets van hunnen, in dat zelfde oogenblik, voor handen zijnden toeftand der ziele met zekerheid ontdekt. Wij zeggen dikwijls met de grootfte gewisheid, dat een mensch treurig, vrolijk, nadenkend, onrustig, vreesachtig enz. — zij, en wij zouden ons zeer daar over verwonderen, wanneer iemand ons dit wilde ontkennen. Niets is dus zekerder dan dit, dat wij uit de gedaante der menfchen, voornaamelijk uit hun ne Gelaatstrekken, iets van dat geen bevatten, het geen er in hunne ziele omgaat. Om deze reden kunnen wij zeggen: 't lichaam is het beeld der ziele, of de ziel zelve, zichtbaar gemaakt. — *Sulzer, algemeine theorie der fchöne kunften, in 't Artijkel: Portrait* (*k*).

GEL-

(*k*) Gaarne zag ik mijne kunstminnende Vaderlanders met dit heerlijk werk befchonken!

GELLERT.

Wie weet niet bij ondervinding, dat 'er, met opzicht tot het welvoegelijke, ongelooflijk veel van de *trekken van ons gelaat* afhangt? — Dat geen, het welk in 't ſtuk der Gelaatstrekken zich aan de waereld het meest aanprijst, of ondraaglijk maakt, is het Charakter van den geest of het harte, 't welk door de oogen en het aangezicht ſpreekt. Een opgeruimd, beſcheiden, onbekommerd, edel, zagtmoedig, verheven-denkend hart, een hart vol van minzaamheid, oprechtheid en 't geen zichzelven niets te verwijten heeft, vol van beheersching zijner zinnen en zijner driften; dit hart vertoont zich gaarn in de trekken van 't aangezicht en in de veranderende houding van 't lichaam. Dit hart brengt meest al dat beſcheiden, behaaglijk, inneemend en betooverend gelaat te voorſchijn; een gelaat, dat deftig, edel, verheven en majeſtuëus is; dat zagte en bevallige in de trekken van 't aangezicht; dat oprechte en trouwhartige in de oogen; die ernst van 't voorhoofd, door helderheid verzagt; dat vriendſchappelijke van den opſlag met ſchaamte verbonden; met één woord, de beste kleur van 't aangezicht, of 't bevalligſte voorkomen is ontleend van de goede geſteldheid des harten, en van 't verſtand. Het gelaat bedriegt, zult gij zeggen? Ja — men kan het nabootſen: doch zelden, zonder dat men de nabootſing door den

dwang verraadt; en de waarheid van het gelaat kan men even zo gemakkelijk onderfcheiden, als de waarheid, of het enkel fchitterende van eene fchoone gedachte. Nooit wordt het blanketfel het vel zelve, hoe fijn 't 'er ook is opgelegd. Voor 't overige baart mij ook dat geen zwaarigheid, dat een aangezicht met goede trekken of een goed voorkomen dikwerf een onedel hart bedekt. In tegendeel maak ik daaruit flechts op, dat deze perfoonen veel natuurlijk vatbaarheid voor die eigenfchappen gehad hebben, welker merktekenen in hunne vorming te befpeuren zijn. Eindelijk, laat het waar zijn, dat onder een donker voorkomend gelaat dikwijls een zagt en vrolijk hart; en onder een dreigend, trotsbiedend oog een liefderijk Charakter verborgen is. Dit tegenftrijdige kan ontftaan, of door zich verkeerdelijk zekere weezenstrekken aan te wennen, en eene berisplijke verkeering; of wel daaruit, dat het Charakter, 't welk ons gelaat aanduidt, ons door de natuur gegeeven, of van onze vroege kindsheid af, geduurende een' langen tijd, ons eigen boos werk is geweest, fchoon wij 't naderhand hebben zoeken te verhelpen.

Dat fnoode en ondeugende neigingen uit het hart gereedelijk in het gelaat overgaan, hier van overtuigt ons eene onfeilbaare ondervinding, althans, dat dit van zekere ondeugden waar is. En wat is het best gevormd gelaat, indien 'er de haatelijke trekken van wellust, toorn, valschheid,

heid, nijd, gierigheid, hoogmoed en misnoegen in geprent zijn? Wat is alle uiterlijke bevalligheid, indieneen verachtelijk of ligtvaardig hart uit de oogen ſtraalt? Het zekerſte middel, derhalven, om ons gelaat, zo veel in ons vermogen is, te verfraaien, beſtaat daarin, dat men zijn hart verbetere en 'er geene ſnoode driften in laat heerſchen.

Het beste middel, om geen onkundig en eenvouwig voorkomen te hebben is, dat men juist en fijn leere denken. Het beste middel om eene edele aanvalligheid over zijn gelaat te verſpreiden, is, dat men een hart, vervuld van Godsdienst en deugd, bezitte, die verheven gedachten en vergenoegde gevoelens in hetzelve doen voortkomen. De groote *Joung* zegt ergens, dat hij zich geen goddelijker gezicht zou kunnen verbeelden, dan eene ſchoone vrouw, die aandachtig nederknielende, haar' Godsdienst ongemerkt verrichtte, en op welker gelaat zich de nedrigheid en de onſchuld van eene vroome ziele vereenigde. En, inderdaad, zou het aanminnig en dienstvaardig voorkomen, het geen wij in de uiterlijke houding zo hoog waardeeren, ons niet van zelve, en overal moeten volgen, zo wij altoos die vriendelijke en dienstvaardige menſchen waren, die wij met zo veel moeite zoeken te ſchijnen; eene moeite, die wij naauwlijks noodig zouden hebben, om het werkelijk te zijn? Men verbeelde zich twee Staatsmannen, die dezelfde na-

tuurlijke begaafdheden, en dezelfde uiterlijke voorrechten bezitten. Laat de één een welleevend Christen, de ander slechts een man van de beschaafde waereld zijn. Wie van beide zal door zijn uiterlijk voorkomen het meest behaagen? Hij, wiens hart van edele en dienstvaardige menschlievendheid doordrongen is; of hij, die zijne bevalligheid alleen van zelfbelang ontleent?

Dikwijls drukt de stem ook zeer natuurlijk ons Charakter uit, en zal derhalven ook het goede en gebrekkige daar van overneemen. Daar is een zekere toon, die het gebrek van denkbeelden aan den dag brengt: men zou die kwijt raaken, indien men leerde denken. Daar is een slaaperige, een traage toon, men zou 'er zich van ontslaan, indien men opgeruimd en levendig leerde denken; indien men zijn verstand of vernuft meer inspande. Daar heerscht ook somtijds iets driftigs, iets overhaastends in de stem: men zou dit gemakkelijkst breidelen, indien men de voorbaarige vlugheid van zijnen geest, of de hevigheid zijner driften leerde maatigen. Wie kent niet het trotsche en gebiedende, het verwijfde en teemende der stem? Dat men slechts de bron des harten verbetere, en de stem zal insgelijks verbeterd worden. — *Gellert's* Zedekundige Lessen, pag. 319.

SALO-

SALOMO.

Wiens uitgebreide Natuurkunde en diepgaande Menſchenkennis zelfs de vijand der Openbaaringe niet zal willen loogchenen; ook deze heeft ons hier en daar in enkele trekken den mensch phyſionomisch geſchilderd.

Een geſlacht, dat zijne oogen hoog draagt en zijne oogenleden verheft. Spreuk. 30: 13.

Een *Belials* mensch gaat met verkeerdheid van den mond om, wenkt met zijne oogen, ſpreekt met zijne voeten en wijst met de vingeren. Spreuk. 6: 12, 13. Hoogheid der oogen, trotsheid des harten en de ploegingen der Godloozen zijn zonde c. 21, 4.

Laaten uwe oogen recht uit zien, en uwe oogenleden zich recht voor u heenen houden. c. 4: 25.

In 't aangezicht van den verſtandigen is wijsheid; maar de oogen van den zot gaan gints en herwaarts. c. 17: 24. Hooge oogen zijn den Heere een gruwel. c. 6: 17.

JEZUS SIRAG.

Men ziet het iemand wel aan, en een verſtandige merkt den man aan zijn gelaat; want zijne kleeding, lagchen en gang verraaden hem. Sirag. 19: 26, 27. Wat iemand in den zin heeft, dat ziet men hem aan zijne oogen aan. c. 13: 31.

Hij

Hij ſlaat de oogen neder, en luiſtert met ſchalksòoren; en indien gij geen acht op hem neemt, zo zal hij u verrasſen. c. 19: 24.

Wie met de oogen wenkt, die heeft wat kwaads in den zin. c. 27: 25.

Een hoerachtig wijf kent men aan haar onbeſchaamd gezicht, en aan haare oogen. c. 26: 12.

JEZUS CHRISTUS.

Wanneer uw oog eenvouwig is, zo zal uw geheel lichaam licht zijn; maar indien uw oog boos is, zo zal geheel uw lichaam duiſter zijn. Matth. 6: 22, 23.

Wat dunkt u, mijne Leezers, van deze getuigenisſen? Zijn zij alle geene doorſlaande bewijzen, dat 'er niet ſlechts in vroegere, maar ook in de tegenwoordige Eeuwen, menſchen van 't diepdenkendst verſtand en van de heiligſte inborst geweest zijn, die zich met deze weetenſchap bemoeid, en 't inwendig geſtel des menſchen uit hun gelaat hebben zoeken afteleiden? En zal dit ons niet moeten verpligten, om ten minſten de Gelaatkunde geenzins voor eene loutere harsſenſchim te houden; maar dezelve onbevooröordeeld te onderzoeken? — Ik weet wel, dat veele dezer getuigenisſen eigenlijk alleen de driften-kennis bedoelen. En als zodanige begeer ik het gewigt van dezelve ook niet verder uit te ſtrekken. Dan, 'er zijn onder de-

dezelve ook veele andere, die niet ſlechts de driften uit het voorkomen afleiden; neen, maar de eigenlijk gezegde Gelaatkunde betreffen; getuigenisſen, die doen zien, dat men de verſtandskracht, de bloedmengeling, en de voornaame hang van het hart uit het voorkomen heeft zoeken op te ſpeuren.

Voorts ſta ik niet in, voor alle de bijzonderheden in deze getuigenisſen. Genoeg, zo wij die hier en daar in 't vervolg uitbreiden, nader bepaalen en zekerder bevestigen; en de Leezer daardoor ſlechts te gereeder tot een verder onbevooröordeeld onderzoek van deze bladeren worde ingeleid.

GELLERT, RABENER,

JOUNG, LAVATER.

Zie hier, Leezer! een viertal Mannen ter uwer beſchouwing! — Alle bezitten zij veel verſtand en zijn rijk van ſtille verbeeldingskracht.

En zoudt gij geen kans zien, om 'er eenige indrukken of trekken in te beſpeuren, die zij alle met elkander gemeen hebben? — De wellust, dien zij alle ademen, is wellust des harten en gelukkige tevredenheid van ziel. Geen onder allen toch kan zijnen wellust vinden in de verwoeſtende driften van een verfoeilijk, kwaadaartig, en arglistig harte.

Dan, *Gellert* was niet *Rabener*, *Rabener* niet *Joung*, enz. En daarom, hoe veel onderſcheid ook in hunne oogen en in hunnen mond; in de ligging der oogleden, en die der wenkbraauwen; in de ſluiting der lippen en in al 't overige van deze beelden?

Veel, zeer veel hebben deze gezichten, vooral *Gellert* en *Lavater* in de gravuure verlooren!

o Gij geachte Kunstminnaars! die uwe vingeren aan het allerëdelst der zichtbaare Scheppinge, aan het aangezichte der menſchen waagt, en die ons door penceel, of graveerſtift, de ſpreekende trekken van 't leevende gelaat poogt te vertoonen! Zo de Genie, het ſcherpst oog en het taaist geduld u niet bezielen; zo gij niet alles doet om op 't geheel, en op de kleinſte, ſchier onmerkbaarſte gedeeltens, acht te

gee-

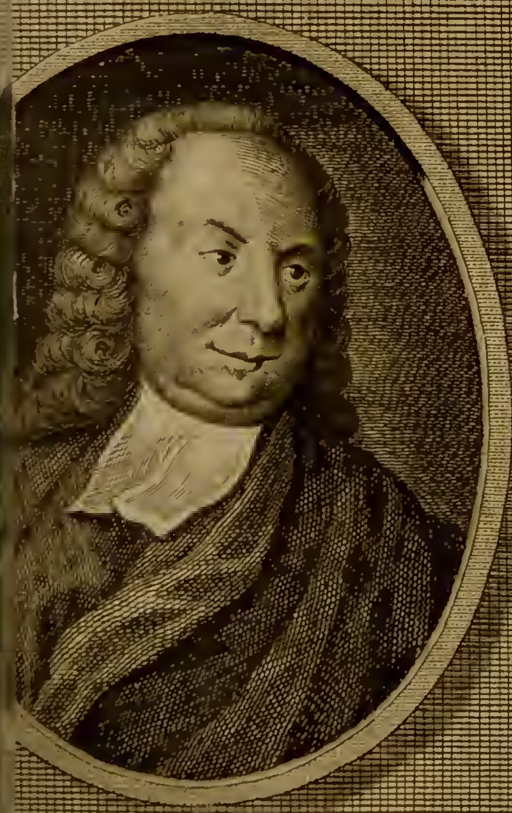
1

2

3

4

geeven; zo gij niet meer van de altoos onbereikbaare Natuur, dan van uwe Meesters afkijkt, en overneemt; voorzeker, dan zijt gij voor 't hooge van uwe edele kunst genoegzaam verlooren; — En uwe meestgelijkende Beeldtenisfen, wat kunnen zij te weeg brengen? — Zij stremmen slechts de Gelaatkunde, hinderen de Menschenkennis, en, 't geen meer dan alles is, schenden den Man, en zijne gedachtenis, wiens leerzaame trekken de nakomelingschap zo treffend zouden hebben kunnen waarschuuwen, of anders, in blijde verrukking vervoeren!

Bij dit alles echter, wie vindt ook hier nog geen treffende bewijzen voor de Gelaatkunde, en voor het spreekende in de weezenstrekken?

GELLERTS Beeldtenis, en ach, zou mijn hart bij deze gelegenheid dien billijken wensch moeten smooren! — dat alle mijne Vaderlanderen dien allerwaardigsten Man uit zijne godvruchtige Schriften, en uit zijne heilige Liederen van nabij mogten kennen! — Ja Leezer! die dag kan nimmer voor u verlooren zijn, waarin gij uw hart door zijne lesfen, tot mannelijke Godsvrucht gevormd, en uw innigst gevoel, door zijnen vroomen denktrant verëdeld hebt!

Gellerts beeld, waarin mijn Leezer nog spooren genoeg van zagtaartigheid en stilweegend verstand zal kunnen bemerken, zullen wij, aanmerkelijk verbeterd zijnde, nog eens op eene andere plaats mededeelen.

Hoe

Hoe beminnelijk ſtraalt de bedaardheid niet ten oogen uit? — En zo gij acht geeſt op deze oogen, op de wenkbraauwen, op de ligging van beide, op den neus en de ſluiting van den mond; wat dunkt u? Zult gij in dit alles niet veel meer den teêrhartigſten Menſchenvriend en den gevoeligſten Christen; dien beminnelijken Leeraar en dat edel hart vermoeden, dat, zijne vrienden van de afgronden der ſnoodheid en des verderfs zo vaderlijk afmaanende, zijne lesſen niet zelden met eenen vloed van heilige traanen beſloot? — Om niet te zeggen, dat zijne beweeglijke ſtem en houding zo phyſionomisch, en zo naauwkeurig met zijn ſtil, zagt en droefgeeſtig Charakter inſtemde. Zult gij, vraag ik, dit eerſte beeld niet veeleer hier voor vatbaar kennen; veel eerder, dan dat gij in dezen Man u eenen afgetrokkenen en ſtrengdenkenden Wijsgeer zoudt verbeelden, wien alles, behalven de lijnen van *Euclides* en de berekening der Algebra, ſchier onverſchillig is? — Ziet gij hier in niet meer het gevoelig hart van *Gellert*, dan het Charakter van iemand, die choleriek is; die, ſchoon van de boosheid afkeerig, ze echter zonder ontroering verneemt en beſchouwt; — meer van *Gellert* dan van iemand, die bij 't kraaken der natuur nog ongevoelig zeggen kan: „ook dit ſtoort mijn rust „niet”.

Naast *Gellert* plaatſen wij zijnen Democritiaanſchen boezemvriend, RABENER, die de boos-
he-

heden van zijne eeuwe befpotte en befchimpte; terwijl zijn *Gellert* 'er over zuchtte en weende. Geen de minfte zweem van heilige melancholie dekt dit beeld, gelijk het voorige. — Gantsch gerust ziet hij de waereld in, en met een vrolijk en onbeneveld oog befchouwt hij de menfchen.

En, offchoon dit *Raben*e*rs* Gezicht in deze Copie nog merkelijk verlooren heeft, vooral in de oogen; zo heeft het echter ook hier in, en in 't geheel gelaat, nog veel van het vrolijke en fpotrijke van zijnen edelen geest behouden.

Hier ziet gij dien Man, die, zo vrijmoedig in 't hekelen der boosheden van anderen, zich in zijn eigen voorkomen met geene mindere ftoutheid aan 't menschdom ter beöordeeling durft aanbieden; en, zonder van bloozen of veinzen te weeten, zich gerust vertoont, gelijk hij is; — Die Man, wien de zucht tot het belagchelijk en vrolijk fchilderen nog niet verlaat, zelfs, wanneer hij zijn eigen lotgeval, bij de belegering van zijne Vaderftad, op eene beklaagelijke wijze aan zijnen *Gellert* bericht. Het is *Rabener*, die overal misflagen, dwaasheden en doortrapte gruwelen ontdekt, waarom hij de menfchen zo zeer van harte beklaagde; terwijl hij intusfchen zijnen vinnigften fpotlust ontvlamt, en al zijne fchranderheid oproept, om 't menschdom tegen de boosheid van haare onderdrukkeren te wapenen. De geestrijkfte Satyren Schrijver, de deugdzaame *Juvenalis* dezer eeuwe, die de menfchen in allerlei ftanden gadeflaat en befchouwt; die alle hunne onderfchei-

dene rollen en bedrijven tot in den grond poogt te overzien en te bemerken, en die eindelijk hunne verkeerde drijfveeren, en alle de ſnoode en laage plooien van hunne harten zo treffend teiſtert, en zo meeſterlijk gispt en beſpot. — Het is *Rabener*, die, wanhoopende, om zijn eeuw door zijne zedelesſen te verbeteren, alles heeft willen beproeven, om ze door zijn voorbeeld en door zijn vinnig Hekelſchrift van haare dwaasheden terug te roepen; wiens (mens conſcia recti) edele ziel, zich geen kwaads bewust, zo veel vergenoegdheid in alle zijne trekken verſpreidt; die Man, die, met zulk een vrolijk, open en inneemend hart zijne tijdgenooten toeroept: zijt deugdzaam en verſtandig; — verbant de verfoeilijke veinskunst; (non videri, ſed eſſe,) — beteugelt uwe verkeerde eigenmin; — en poogt nimmer het ſnoode of het belagchelijke van uwe driften door laaghartige kunstgreepen te vernisſen. ——

Het derde Beeld is dat van den vermaarden EDUARD JOUNG. En hoe veel kan u deze flaauwe ſchets niet van 's Mans denkingskracht en van 't geſtel zijnes harte al doen kennen? — Hoe ſtil, hoe eenzaam, hoe ernſtig, hoe ſomber en treurend komt u hier het Afbeeldſel van den Engelſchen Dichter niet voor? — Herinner u ſlechts zijne voortreffelijke Nachtgedachten; zijne leerrijke Brieven over den wellust, zijne ſtukken over het ongeloof en de magt van den Godsdienst; zijn

ſchoon

ſchoon ſtukje over de oorſprongelijke ſaamſtellinge niet te vergeeten! Hoe zeer zal niet dit alles u ter ontcijffering en verklaaring van zijn Gelaat kunnen dienen? Welk eene ſtille en tevens diepweegende denkingskracht woont 'er niet in die, eenigermaate afgetrokken en ſtaarende, oogen? —— En vraagt gij naar kentrekken van de voornaame geſteldheid zijnes harte: — deze zelfde oogen, door geene zeer vrolijke wenkbraauwen gedekt, zijn mond en de gantſche houding; zo gij zulks gadeſlaat, vindt gij dit alles niet volmaakt ſtrookende met de treurgevallen zijns levens, en ziet gij 'er het dubbel verlies van zijne waardige Narciſſa en Philander niet meer of min op getekend? — Toont u niet alles eenen Man van een veel bevattend voorhoofd en van een diep denkend verſtand; maar te gelijk eenen Man van ſtille ſomberheid en van eenen melancholiſchen ernst? — Waar aan is het te wijten, dat dit Gelaat niet op 't eerſte gezicht nog veel meer behaagt? 't Is voornamelijk, omdat zijne ſmarten en zijne droefgeeſtige denktrant het inneemende van zijne weezenstrekken wat verzwakt en verminderd hebben. En, zullen wij dit Gelaat (hoe veel volmaakter nog zouden wij niet alles in 't levende Aangezicht gezien hebben! —) daarenboven voor geene heilige Godsdienſtigheid vatbaar keuren? Of zoudt gij de ziel van dezen Man niet bekwaam kennen, om al denkende in de Sphæren des Hemels en der Eeuwigheid te zweeven, en 'er heilig voedſel te zoeken,

ken, om 'er zijn leed te vergeeten, en zijn hart te veredelen? — Eindelijk, befchouw deze oogen te gelijk, en bij elkander; en zeg mij, bij 't onvolkomene, 't geen 'er in te vinden is, doet 'er zich nogthans niet eene aanmerkelijke mengeling van goedhartige menfchenmin en heiligen ernst in op? — Eene mengeling, zo gantsch in 't Charakter van den edelen *Joung* te vinden.

Aan het einde van deze Plaat geeven wij onzen Leezeren het Afbeeldfel van den nog leevenden LAVATER. Befchouw dit voorhoofd, dit oog, die wenkbraauw, en dezen neus; de zagte fluiting van den mond voornamelijk niet te vergeeten! En vindt gij dit alles dien Man niet waardig? — *Lavaters* oog verbeeld ik mij in de natuur echter nog iets grooter. Hoe poogt zich dit zijn oog niet te openen, om overal voorwerpen voor zijne waarneemingen te vinden, en die tot in den diepften grond te doorfchouwen? In de wenkbraauw, die wat volle wijd van 't oog verwijderd is, ziet gij, hoe zagt zich alles naar 't omzichtig waarneemend oog fchikt en vormt. En de lippen, vloeien zij niet over van welwillendheid en goedhartigheid? Men lette naauwkeurig op de wijze, waar op zij zich fluiten. Waar gij de ligging dier lippen zo befpeurt, daar vindt gij, bijna onfeilbaar, zeer veel edele en infchikkende goedheid.— Een open gelaat, dat door geene onedele driften misvormd, enkel drang vertoont naar waarheid en

en mededeelende goedheid; dat, in ſtille rust, zijne voorwerpen omzichtig meet, en alle hunne trekken naauwkeurig in zijn geheugen drukt; en dat eindelijk, gantsch onbekommerd, zich zijner denkwijze niet ſchaamt, maar zich zijner edele oogmerken bewust is. Ja Leezer! Deze Man met dat oog en dit voorhoofd moest het zijn, die, weinig meer dan dertig jaaren oud zijnde, de Gelaatkunde uit haare vergeetelheid dorst terug roepen, en voor 't oog van gantsch Europa de Beelden der grootſte Mannen beöordeelen; die Man, die eindelijk zijn eeuw met zo veel nadruk toeriep: — beſef de waarde van uwe menschheid: en zijne tijdgenooten door zijne Phyſionomiſche Fragmenten in eens verbaasde. — En de heete drift, die dit oog bezielt, om ſchier alles in den mensch te zien, en te bemerken; hoe natuurlijk roept het al de kunst der *Raphaëls*, en der *Chodowiekis* van zijnen tijd; al de menſchenkunde, en de ſterkſte verbeelding niet te hulp, om nog al dieper in de geheimen van 's menſchen boezem intedringen? — Hoe gantsch te vrede ſtaart hij op de geheimen der Gods-werken; wel verzekerd, dat de diepſte bewondering van de gangen des grooten Scheppers, altoos zijn deel, zijn gantſche waarde en al zijn geluk zal moeten uitmaaken! — Van geen kwaad of ſnooden wrevel bewust, is dit gelaat ook door voorbeeldige oprechtheid verſierd. Zijn hart, voor het menschdom open, biedt zich den eerstkomenden ten beste aan. En wat wil deze

 mond?

mond? — Schijnt Hij zich niet enkel tot woorden van gewigt, tot woorden van edele vriendſchap en lieftallige goedheid te willen ontſluiten? — Den loop van dit voorhoofd bid ik, mijnen Leezer, weer te bemerken! waar gij dien zo, in dier voege, aantreft, voorzeker, daar vindt gij geene domme goedheid, door enkele onkunde geboren, noch vreesvolle wankelmoedigheid of onbeſtendigheid; maar aan den anderen kant, ook geenzins eene ijzerharde onverzettelijkheid; — maar doorgaans iets van die beide, de aangenaamſte mengeling, en een gelukkig midden.

Vergelijk nu eens, Leezer! dit 4 paar oogen, ter uwer beöefening, zoek 'er twee paar onder te vinden, aanmerkelijk door ſtille bedaarde denking en door eene edele melancholie; en twee paar andere, aanmerkelijk door onuitblusbaar vuur van werkzaamheid; en door diepte van inzichten, door verregaande verbeeldingskracht en door edele blijheid van geest kenbaar; ik twijfel niet of, zo gij van phyſionomiſche Genie maar niet ten eenemaal zijt misgedeeld, gij wel ras zult geleid worden, om in die laatſte twee-paar oogen, dit voortdringende, dit naar buiten werkende, dit diep- en verziende, door blijde vergenoegdheid en door verbeeldingsvuur bezield; —— om dit alles in de beeldtenisſen van *Rabener* en *Lavater* te bemerken; offchoon deze twee Afbeeldſels op zichzelven anders alleraanmerkelijkst blijven verſchillen.

Ter-

Terwijl gij het gezegde, van het eerste twee-paar oogen, in de beide Afbeeldsels van *Gellert* en *Joung* zeer gemakkelijk zult gezogt en gevonden hebben. Het spotrijke en vrolijke, vooral in *Rabeners* linkeroog nog bewaard gebleeven, zult gij in *Lavater* door eenen beminnelijken ernst en door 't weegende en peinzende van zijnen opslag vervangen zien. — Dat voorts *Rabeners* oogen ongelijk meerder vuur van spotgeest in de natuur bezeten hebben, en dat het geheel van zijn gelaat 'er nog ongelijk vrolijker hebbe uitgezien, behoeven mijne Leezers niet te betwijfelen.

Nog iets, waarvan wij hier in 't voorbij gaan spreeken zullen, is — de aanmerkenswaardige gelijkslachtigheid in de menschelijke vorminge; of anders, de evenredigheid van alle de deelen en trekken onder elkander. Ja, Leezer! de natuur, die alles uit een punt in alle de uiterste grenslijnen, in alle de deelen uitwerkt, uitstort en verbreidt, zal naar evenredigheid de voeten niet anders dan het hoofd, het voorhoofd niet anders dan de kin richten en vormen. Is alles in de uitersten van den mensch, in de handen en voeten scherp, hoekig en gespannen, in het aangezicht zult gij dit zelfde bemerken. En, zo het tegendeel plaats grijpt, insgelijks. De vorm van het hoofd laat zich met zekerheid opmaaken uit die der handen. Zodanig het voorhoofd is, zo is de neus; zo de neus is, zo zijn de lippen, enz. — Alles is verband, en samenhang. — Niets staat alleen, of op zichzelven.

Een duidelijk bewijs voor de waarheid van deze gelijkſlachtigheid in de menschlijke vorming, vindt gij in het vierde of laatſte beeld. Welk een aanmerkelijke overeenkomst beſpeurt gij hier niet, tusſchen den loop van het voorhoofd, en tusſchen die van den neus? Alles gaat in dezelfde evenredigheid en richting voort. De natuur, die 't voorhoofd in die zagtliggende en echter voortdringende ſchuinte ontworpen en ontwikkeld heeft, vormde op die zelfde wijze den neus. Het oog en de wenkbraauw, alles beäntwoordt aan elkander. Alles vertoont u inſpanning en voortdringende kracht om te arbeiden; maar alles door veel zagtheid en welwillenheid gematigd.

Beſchouw in diervoegen ieder mensch, die zich aan uw oog vertoont! En dat, om op die wijze, het gelijkſlachtige in hunne vorming, den verbaazenden ſamenhang van alle de deelen van den mensch, naauwkeurig gade te ſlaan. 't Is waar, in enkele en zeldzaame gevallen, zult gij die gelijkſlachtigheid door tegennatuurlijke oorzaaken verzwakt vinden. En dikwijls zal het u moeite kosten, om die gelijkſlachtigheid in uiterſten of kleine gedeeltens terſtond te bemerken; maar dat zij 'er gevonden wordt, zult gij echter telkens bij de uitkomst ontwaar worden. Ja in zeer misvormde en verminkte gedaantens en gezichten heb ik nog altoos zeer gemakkelijk ſpooren kunnen vinden van die zo aanmerkelijke gelijkvormigheid, waar mede de Schepper alle de verſchillende gedeeltens van den mensch vormt en ontwikkelt.

ZESDE HOOFDSTUK.

ZWAARIGHEDEN TEGEN DE PHYSIONOMIE.

Verwonder u niet, Leezer! over het opſchrift van dit Hoofdſtuk! Hoe weinig is 'er toch onder 't bereik der menſchelijke kundigheden, dat met geene menigte van hindernisſen en zwaarigheden worſtelt?

En wat zou ons beletten, om eene weetenſchap naar evenredigheid te beminnen, naar maate zij de menschheid nader raakt; en naar maate haare opbouw niet dan onder hindernisſen van allerlei ſoort kan voltrokken worden? — *ardua, quæ pulchra.* —

Wie toch zou eene weetenſchap als een ſieraad van het menschlijk verſtand eerbiedigen, waar bij men de evenredigheid tusſchen 't aangezicht en het zielsgeſtel, even zo zeker, even zo gemakkelijk berekende, gelijk men anders in 't rekenen bij de verdubbeling der getallen voortgaat? —

Ja, in geval de Gelaatkunde zo gemakkelijk en tot zulk een' trap van volmaaktheid kon geöefend worden; dan zoudt gij duizenderlei wanordes in de Maatſchappij zien voorvallen; terwijl gij, even daar door, de gelegenheid tot uitoefening van zeer veel goeds en deugds in de waereld zoudt zien afgeſneeden.

Hoe zou, daarenboven, zulk eene volmaaktſte kennis van 's menſchen in- en uitwendig geſtel niet duizend verbindingen, verrichtingen en daaden verhinderen, die de opperſte Wijsheid en Liefde in eene beste waereld, zo als van achteren blijkt, naar haar ontwerp heeft goedgekeurd?

En eindelijk, hoe zou deze volmaakte kennis kunnen ſtrooken met den aart van eenen kindſchen en gelukkigen proefſtand, tot welken de mensch zich hier beſtemd ziet: en waartoe, onder andere, gevorderd wordt langzaame voortgang — en eene groote onzekerheid wegens al het toekomſtige (*l*)?

ô Gelaatkunde! 't Is dan ook uwe beſtemming, om onder ſtormen te groeien; en, met zwaarigheden omringd, uw waardig voorkomen tegen den beſtrijder te handhaaven! —

Wij zullen dus hier de voornaamſte zwaarigheden onder verſcheidene hoofden aan 't oog van onze Leezeren vertegenwoordigen.

Het wigtigſte, het geen ik immer tegen de Gelaatkunde gehoord of geleezen heb, meen ik gevoegelijk tot deze volgende zwaarigheden te kunnen brengen:

1. De Gelaatkunde is gantsch onzeker, en dus ten eenemaal ongegrond.

2. De

(*l*) Men kan dit zo gewigtig ſtuk, onder andere, heerlijk behandeld zien in twee der zeer treffelijke Leerredenen van den uitmuntenden *H. Blair*, onlangs in Amſteldam bij de Wed. *Esveldt* en *Holtrop* uitgegeeven.

2. De Gelaatkunde is uiterst moeilijk, dus niet te beöefenen.

3. De Gelaatkunde is nutteloos, overtollig en daarom volſtrekt onnoodig.

4. De Gelaatkunde geeft, in de handen der menſchen, noodzaakelijk aanleiding tot talloos misbruik, en is zeker een bron van enkel onheil en verderf.

1. *De Gelaatkunde is gantsch onzeker, en dus ten eenemaal ongegrond.* — Den mensch uit zijn Gelaat te willen leeren kennen, en zijn zielsgeſtel op 't oog reeds te willen opmaaken, is iets, waarbij men even zo dikwijls dwaalt als treft; een louter ſpel van enkel toeval, waar men zeker veel meer nieten dan prijzen treft. ——

Ook, het geen wij op 't gezicht het zekerst meenden te weeten, blijkt, nader beſchouwd, eene dwaling te zijn. —

Het voorkomen en de trekken van den mensch veranderen op ieder oogenblik; en nogthans zou men, uit deze zo telkens veranderlijke trekken het vast Charakter, de rustende zielsneigingen en krachten willen opmaaken en bepaalen! —

Hoe weinig is men in de gelegenheid, om alle de Gelaatstrekken volledig te kunnen afzonderen; die naauwkeurig op zichzelven te beſchouwen, en vervolgens onderling met elkander te kunnen vergelijken? En 't is zonder deze afzondering, vergelijking der trekken enz. dat zich geene Gelaatkunde bevatten laat. Hoe zeer moet bij al dit moeilijke

lijke dezer weetenſchap de Gelaatkunde niet onzeker worden, en ſlechts de rijkſte bron openen van ontelbaar veele dwaalingen! —

En dat alles nog te meer, daar men dagelijks menſchen ziet, met het vuurigst oog en een vrij goed voorkomen, die, van nabij beſchouwd, over 't algemeen dom en vrij ſnood zijn; oogen, die bij zeer veel vuurs en vlugheids nogthans met eene doffe, onnozele en eenvouwige ziel gepaard gaan: en daarentegen, hoe veele eerſte geeſten treffen wij niet dikwijls aan, die bij 't beste hart nogthans een ſtroef, ſomber en ongunſtig voorkomen bezitten? —

Hoe vreeslijk dwaalde niet die Gelaatkenner, die 't aangezicht van *Socrates* wilde beöordeelen; dien wijzen man van Athenen, die zijn eeuw zo ver voorbijſnelde, en zijn Vaderland zo zeer tot roem verſtrekte? deze werd in 't dwaalend oog des Gelaatkenners, durf ik 't zeggen? — een verachtelijke ſnoodaart.

En dit alles ſaamgenomen, zou 't ons niet billijk overreden, dat in 't ſtuk der Gelaatkunde alles onzeker, alles ongewis zij? Dit alles niet van deze weetenſchap afſchrikken, als van een kunſtig bedrog; enkel geſchikt, om ons in zaaken van 't uiterst belang te misleiden? Ik heb hier, zo veel ik weet, al 't gewigtigſte tegen de zekerheid der Gelaatkunde te berde gebragt; des het nu tijd wordt, om ten haaren voordeele het repliecq te beginnen. De bovengemelde zwaarigheden zullen wij alle afzonderlijk overweegen.

a. „Men

a. „ Men dwaalt zeer dikwijls in de Gelaatkun-„ de”. — Dat men in deze weetenſchap dwaalt, en dat hier de dwaalingen zelfs talrijk en aanmerkelijk zijn, geef ik gaerne toe. Dan, wat doet dit af, ten nadeele van deze Gelaatkunde zelve? — Heeft zij dit niet met bijna alle weetenſchappen gemeen? — Hoe talloos zijn niet de dwaalingen in 't ſtuk van den Godsdienst? — Hoe menigwerf bedriegt men zich in de verſchijnſelen der natuure te beöordeelen en te verklaaren? — In hoe veele gevallen is 't geen pligt voor den diepdenkendſten, om zijn oordeel op te ſchorten? — En 't onnadenkelijk verſchil van denkbeelden ſchier over alles, doet ons dit niet van zelve zien, hoe weinig dwaalingen even zo min van de beöefeninge der weetenſchappen, als van de eindigheid onzer natuur zijn af te zonderen? Om niet te zeggen, dat de Gelaatkunde, nu eerst gezet ſchijnt geöefend te worden, en, andere weetenſchappen reeds zulke aanmerkelijke vorderingen gemaakt hebbende, men zich te minder over dwaalingen in de Phyſionomiekunde behoore te verwonderen.

Beklaag, Leezer! met mij de menſchelijke traagheid; waardoor wij de vorderingen der weetenſchappen zo langzaam zien aangroeien. — Ween met *Theöphraſtus* over de kortheid van ons leven, dat ons ontzinkt, als wij best in ſtaat waren, om tegen de dwaalingen te waaken. — En in alles, beſef met mij de bekrompenheid van onze

onze inzichten, en hoe zeer het gantſche ſchepſel den ſtempel draagt van 't eindige. Dan, wat gij ook doen moogt, klaag nimmer de weetenſchappen zelve aan; en vorder niet, dat men de Gelaatkunde uit den rang onzer kundigheden verbanne, enkel omdat haare beöefening vaak met dwaalingen verzeld gaat. — En, wat zoudt gij toch zeggen, zo men de Geneeskunst, de Rechtsgeleerdheid en de Welſpreekendheid om gelijke reden uit de lijst onzer kundigheden wilde uitſchrappen?

Daarenboven, gij berekent de dwaalingen, die 'er vaak uit gebooren worden, en gij doet wel; maar vergeet gij niet, uwe gedachten tevens te laaten weiden in die menigte van waarheden en kundigheden, die men in deze weetenſchap zo dikwijls verkrijgt? De Gelaatkenner dwaalt, maar ook, hij treft. Hij zal zich ſomtijds in 't oordeel over den mensch vergisſen; maar in ongelijk meerder gevallen zal hij genoeg uit het voorkomen ten zijnen behoeve weeten af teleiden; en dat naar waarheid.

Eindelijk, hoe veele dwaalingen zouden 'er uit de Gelaatkunde niet wegvallen, zo wij, 't Gelaat van andere beſchouwende, ſlechts tegen drift, vooroordeel en 't vertrouwen op onze kunde behoedzaam waakten? — Zo wij die weetenſchap maar in den grond en voorzichtig zogten te beöefenen; en wij ons de gelaatkundige beöordeeling van anderen maar nimmer zonder tamelijke vor-

vorderingen in deze weetenſchap wilden veröorlooven? En zeg mij, wat nadeel doet het toch aan de weetenſchap van eenen *Leibnitz*, of van eenen *Burlamaqui*, dat de een of andere weetniet in de beginſelen van de bovennatuurkunde of in die van 't natuurlijk recht grovelijk en dikwijls mistast."

b. „Ook dat geen, 't welk men uit het Gelaat het zekerst meende te weeten, blijkt bij de uitkomst eene dwaaling te zijn." —

Wat deze uitdrukking aanbelangt, zij is, van nabij beſchouwd, volſlagen valsch en ongegrond. In de hoofdzaak, die ik 't zekerſte meende te weeten, heb ik mij nimmer bedrogen gevonden. En dit durf ik gerust door de eigen ondervindinge van mijnen denkenden Leezer bij 't eerst voorkomend Gelaat laaten beſlisſen; mits hij zichzelven maar eenigen tijd op de Gelaatkunde moet hebben toegelegd.

c. „Uit de, op ieder oogenblik, zo zeer veranderlijke trekken, poogt men 't vast of ſtaand Charakter der menſchen te ontwikkelen." —

Is deze aanmerking juist, wie ziet dan niet, op welken onzekeren grond de gantſche Gelaatkunde rust? Ingevolge daar van zou het Charakter kwaadaartig zijn, wanneer de trek of mine zich tot kwaadheid; en daarentegen het Charakter goedig, wanneer dezelve zich tot goedheid bepaalde: daar 't vast Charakter in de heerſchende geſteldheid en in de rustende hebbelijkheden

van

van het hart beſtaat, en dus ſchier niets met eene enkele voorbijgaande neiging te doen heeft. De goedaartigſte man kan een enkel oogenblik toornig worden, en zelfs hier of daar eenen ongunſtigen trek vertoonen; en de grootſte booswicht in een enkel geval zich goedig aanſtellen, en voor een oogenblik een draaglijk voorkomen vertoonen; dan, zou ons dit eenig recht kunnen geeven om den eerſten een toornig, kwaadaartig mensch, en den laatſten een beminnenswaardig man te noemen? —

Mijn Leezer zal ligtelijk bevroeden, dat deze zwaarigheid eenigen ſchijn heeft. Dan, zo wij dezelve naauwkeurig beſchouwen, dan rust zij op een gantsch verward begrip der Gelaatkunde, en op geheel ongegronde vooronderſtellingen.

't Is immers de Phyſionomie, die uit vaste en onverdelgbaare trekken, en geenzins uit enkel veranderlijke plooien, of geſteldheden van 't Gelaat, het Charakter opmaakt en bepaalt. Wie liet het zich immer in den zin komen, om uit een' enkelen losſen trek, die in ieder oogenblik verandert, het vast Charakter, verſtand, domheid, trotsheid, liefталligheid, terſtond de inwendige geſteldheid op te maaken? Alles in 't menschlijk Gelaat, voorkomen, kleur, inrichting der vaste gronddeelen van 't aangezicht, trekken, buigingen, geſteldheden van ieder deel. — In alles ſaamgenomen, verlustigt zich het naauwkeurig oog van den Gelaatkenner; en uit dit alles eerst poogt hij het Charakter van den mensch te ontdekken.

Hier

Hier komt nog bij, dat meestäl, ook in de veranderlijkste trekken, nog altoos iets vasts, iets bestendigs, en dus iets onveranderlijks overblijft: en wat zou bij gevolg den Gelaatkenner hinderen, om in zo ver, en tot zeker punt 'er ook iets bestendigs, met opzicht tot het Charakter, uit te kunnen afleiden? Wat is 'er bij voorbeeld bij een en denzelfden dwaas al veranderlijker dan zijn gang, zijn lach en zijne gebaaren? En bij al 't veranderlijke daar in, zal hij 'er nog altoos iets in behouden, dat bestendig, en dat hem eigen is; en dat ons dus recht geeft, om daar uit eenig onverstand en gebrek aan denkbeelden te vermoeden.

d. „ Het geen vervolgens in de eerste bovengemelde zwaarigheid gezegd wordt, dat het namelijk niet ligt valt, om alle de onderscheidene trekken op 't naauwkeurigste waarteneemen, zich die afzonderlijk te verbeelden, en met elkander te vergelijken" — dit raakt eigenlijk meer het moeilijke, dan wel het onzekere der Gelaatkunde; en dit behoort dus tot de tweede zwaarigheid.

e. „ Eindelijk beroept men zich, om de onzekerheid dezer weetenschap te bewijzen, op voorbeelden, waar bij de Physionomist grovelijk mistast; en die dus alle de beginselen der Gelaatkunde geheel omverre werpen ". —— —— Daar zijn menschen, die, met het vuurigst oog en het goedigst voorkomen, inderdaad vrij dom en snood zijn. Daar en tegen ontmoet men groote geesten, met het edelst hart bezield, en die echter een vrij

eenvouwig, ſomber en ongunſtig voorkomen vertoonen. —

En zeker, wat zouden mijne Leezers van de Gelaatkunde en haare zekerheid zeggen, zo deze opgaaf gegrond was, en dit zeggen in zeer veel gevallen doorging? —

Vooraf is 't uitgemaakt, dat men ook in de Gelaatkunde enkele uitzonderingen geredelijk zal moeten toegeeven. En waar toch in de waereld vinden wij algemeene ſtelregels zonder enkele uitzonderingen? — Die enkele afwijkingen kunnen nimmer de waarheid van algemeene regelen doen vervallen.

Dat dus ook de zekerſte phyſionomiſche regels hier en daar in een enkel geval ééne uitzondering lijden! Wat zwaarigheid tegen de zekerheid dezer weetenſchap zelve? —

Misſchien kan men tot deze uitzonderingen brengen alle die aangezichten, welke door de gevolgen van eene verwoeſtende kinderkwaal het ſpreekende in hunne trekken meer of min verlooren hebben: offchoon ik de grondvorm, en de aanmerkelijkſte, de meest ſpreekende trekken van zulk een Gelaat, onder de puinen dier treurige verwoeſting nog altoos ongeſchonden heb weder gevonden.

Voor 't overige wordt een groot deel dezer gemelde zwaarigheden weggenomen, door een onderſcheid te maaken tusſchen den natuurlijken aanleg van zulk een mensch, en tusſchen 't geen hij

hij door verzuim, of door verwoeftende driften geworden is; — door het onderfcheid tusfchen de oorfpronglijke kracht en tusfchen haare ontwikkeling. Verbeeld u een tamelijk fchrander oog, en een goedig of ten minften een zeer draagelijk voorkomen; en bij dit al eene domme, onweetende en fnoode ziel. En laat deze opgaave juist zijn. Zoudt gij nu daarom de gantfche Gelaatkunde, als ten eenemaal onzeker, tot de vergetelheid willen verwijzen? Of ware zulks niet geheel onbillijk? Immers, wie weet, welke verbaazende vorderingen dit mensch in de opfcherping van zijn verftand, en in de verëdeling van zijn hart misfchien zou kunnen gemaakt hebben, overeenkomftig met den eerften aanleg, en met de grondkrachten zijner natuur, in geval hij niet door een' famenloop der allerongunftigfte omftandigheden, of door een allerfnoodst en moetwilligst verzuim, met alle magt tegen dien natuurlijken aanleg had ingewerkt, en de indrukken daar van in zijn Gelaat ook merkelijk verzwakt; ofschoon 'er zeker nog flaauwe fpooren van die natuurlijke fchranderheid of goedigheid in zullen zijn overgebleeven; die ons toeroepen: — hier ziet gij eenen gewenschten aanleg, en zeer veel grondkracht; terwijl de famenftemming van al 't overige in 't Gelaat 'er bijvoegt: — maar grondkracht, helaas verwaarloosd, misbruikt en verkracht. 't Is hierom, dat zulk een vooronderfteld Gelaat zich onfeilbaar nog veel fchranderder en veel edeler

ler zou vertoond hebben, had men zijne dierbaare talenten niet onverantwoordelijk in de aarde bedolven.

Behalven dit alles: „ menfchen met het vuu„ rigst oog en nogthans dom en onkundig". — Ik wilde deze oogen zeer gaarne eens zien! — Wat is dit vuur, dat de oogen bezielt? Misfchien vuur van louter dierlijken wellust, en geenzins vuur van vlugdenkende of helziende fchranderheid! — Befchouw dit vuurig oog van nabij, en vergelijk het met het overige, met de grondvorm en alle de trekken en deelen van dit aangezicht, — en oordeel dan over het geheel! Vergader naauwkeurig alle deze onderfcheidene trekken, en overdenk zorgvuldig alle haare betekenisfen! En dan ben ik tamelijk gewis, dat men bij dit vuurig oog vrij beflisfende tekenen van onverftand en domheid zal kunnen aantreffen.

Daarenboven, wat noemt gij dom? — Is dit verftand misfchien wel in 't minst verfijnd of geöefend? — Waren alle de omftandigheden in dit opzicht niet allerongunftigst? — Misfchien heeft zich dit verftand op de dagelijkfche zaaken van 't geringfte foort toegelegd; en is dus hierdoor voor alle oefening en redeneering van een ander flag ten eenemaal dof, en vrij onbevattelijk gebleven: — misfchien bevat dit verftand anders over 't algemeen vrij fpoedig en vrij gelukkig, mits dat het zaaken zijn, binnen deszelfs gewoonen werkkring.

Eindelijk, wie gaf dit getuigenis? — „ een

fchran-

ſchrander oog en eene domme ziel?" — Misſchien hij, die over alles kon oordeelen, uitgezonderd over het waar verſtand; en 't eigenlijk ſchrandere van 't oog. Misſchien noemt hij vluchtige woestheid ſchranderheid! —— En welke bepaaling gaf hij van eene domme ziel? Veelligt noemde hij dien dom, die over 't algemeen vrij kundig is; en alleen dof en onweetend, in die ſtreeken, waar deze waanwijze beöordeelaar t'huis en bekend is.

En dit zelfde geef ik ten antwoord op de zwaarigheid: „ men vindt geeſten van den eerſten rang, die bij een edelst hart echter een ſtroef, eenvouwig en ongunſtig voorkomen vertoonen."

Nimmer heb ik 't minſte hiervan bewaarheid gevonden. Nog nimmer heb ik een bij uitſtek groot verſtand en edel hart gevonden, zonder 'er terſtond ſpreekende blijken van op 't aangezicht ontdekt te hebben. — Het geen gij ſtroef en onaangenaam noemt, is, van nabij beſchouwd, denkend, peinzend en mannelijk onverzettelijk! — De opſlag is, zo gij zegt, eenvouwig; misſchien zaagt gij dit Gelaat in een ongunſtig, ledig of gedachteloos oogenblik; — misſchien dat de uitſteekende goedheid van 't zelve iets van 't anders ſchrander voorkomen in uw oog heeft doen verliezen; — misſchien dwaalt gij, door hem een nors voorkomen toeteëigenen, die voor een kundig oog beſlisſende trekken van goedheid zou bezitten; — misſchien noemt gij hem, in uwe oogen edel,

die door den kenner, zonder vooröordeel en voor 't gewisse beschouwd, een snood hart zou omdraagen; — gij zegt hem een verstand van den eersten rang te zijn, en een edelst hart te bezitten; en misschien oordeelt gij voorbaarig, met vooröordeel en rechtstreeks tegen de waarheid. Ten slot, ook deze beide voorgeevens houde ik voor gantsch ongegrond. En de eerstkomende, die men 'er ten bewijze van zou willen bijbrengen, laat ik dit geschil gerust beslissen.

Eindelijk, wat den misslag in 't beöordeelen van *Socrates* aanbelangt; deze zwaarigheid zullen wij liefst nader onderzoeken; bij gelegenheid dat wij 's mans beeltenis aan onzen Leezer zullen mededeelen.

2. *De Gelaatkunde is uiterst moeilijk, en dus, schier niet te beöefenen.* En zie hier de gronden voor deze *tweede* zwaarigheid.

Hoe veel hoort 'er niet toe, om al het uitwendige eenes menschen in zijn Gelaat, op 't naauwkeurigste, waar te neemen; zich het geheel en de deelen zuiver vóor te stellen; en alle, ook de kleinste bijzonderheden, duidelijk te kunnen in acht neemen? ——

Hoe uiterst moeilijk, en ondoenlijk is 't niet, alle de bijzondere trekken in iemands aangezicht met een onderscheiden en duidelijk woord te benoemen! Niet min moeilijk, om voor alle de onderscheidene, en zo digt aan elkander grenzende

de Charakters (nuancen) afzonderlijke uitdrukkingen te vinden, die juist aan dat geen, 't welk onze ziel denkt, beäntwoorden! ——

Hoe zeer uitgeſtrekt is niet de taak van den Gelaatkenner? — Geen twee menſchen zijn in trekken elkander gelijk. En voor alle die onnoembaar verſchillende trekken, en hunne duizend-vouwige ſamenſtemmingen zal de Gelaatkenner denkbeelden, en betekenisſen moeten bezitten, om zeker te zijn in hunne beöordeeling!

Hoe ver kan men 't niet brengen in de geveinsdheid, om 't oog ook van den ſcherpſten waarneemer te misleiden; en hoe is 't mogelijk, om bij eenen veinsaart, door oefening, alle deze ſchranderst uitgedachte nevels, in één oogenblik, te willen doordringen!

Hoe ondoenlijk, om 't vast Charakter eenes menſchen op 't enkel oog te willen ontwikkelen; daar zich de mensch altoos in een werkend, en dus voorbijgaand tijdpunt, aan ons waarneemend oog vertoont! ——

En hoe wanhoopig ziet het 'er voor den bloei der Gelaatkunde niet uit, wanneer men door middel van penceel en graveerſtiſt levendige trekken zal afbeelden; en op die wijze het aanleeren van derzelver betekenisſen zal willen bevorderen! Ons eigen oog is nimmer ſcherp genoeg, om alles in 't gelaat te ontdekken. — Hoe veel minder zal dus de Tekenaar of Graveerder ons alle die trekken zuiver kunnen behandigen; en dat, zonder dat

 die

die harder worden of van de natuur afwijken? — Eindelijk, hoe noodzaakelijk wordt het hier, dat men zich telkens in 't opgeeven der oorzaaken bedriege? — Men vindt een droevig en fomber voorkomen; en de man, dien wij voor een fomber ongezellig mensch begroeten, is de bevalligfte vriend; terwijl een fmartelijk lotgeval zijnes levens, waar van wij geene kunde hebben, zijn edel gelaat door een ongunftig kleed van neerflagtigheid bedekt heeft. — Hoe dikwijls doen inwendige kwaalen of eene ziekelijke gefteldheid niet een groot deel van een glansrijk en bloeiend voorkomen verliezen? Men oordeelde voorbaarig: de man heeft eene ongunftige en onvergenoegde ziel. En intusfchen, het hart is allerëdelst; terwijl de ongefteldheid der ouderen, of iets anders, vaak voor de waare reden van 't zwak, vermagerd en min gunftig geftel dezes menfchen moet gehouden worden. —

Ik heb hier mijne Leezers! 't voornaamfte te berde gebragt, voor 't uitfteekend moeilijke der Gelaatkunde; als eene weetenfchap, ondoenlijk en fchier niet te beöefenen. En laat ons onbevooröordeeld denken. Het is zo. De Gelaatkunde worftelt met talloos veel zwaarigheden. En 'er is boven niets gezegd, dat niet voor een deel, helaas! maar al te waar is.

Dan, bij dit alles, alle haare moeilijkheid maakt haare beöefening gantsch niet ondoenlijk.

Hoe zonderling is 't niet, zich in alle andere

dere weetenſchappen met gebrekkige vorderingen te vrede te houden, zonder dat dit aan derzelver beöefening eenig nadeel toebrenge; terwijl men alleen van de Gelaatkunde, zo veel meer wil vorderen!

En om alle de bovengemelde gronden gezet te onderzoeken.

a. „'t Is zeer moeilijk — alles, alles in 't mensch-lijk gelaat zuiver en volledig waar te neemen; het geheel, en de deelen, ook den ſamenhang zich zuiverst voor te ſtellen, en alle bijzonderheden naauwkeurig op te merken". — Dan, dat dit zo zij, — dat de Gelaatkunde van dien kant moeilijk worde, — en dat het hierom niet ligt valle deze weetenſchap tot de volkomenheid te brengen! — Wat zal hier uit volgen? Overal houdt gij u immers met kundigheden te vreden, offchoon zij gebrekkig blijven, en nimmer tot de uiterſte volkomenheid kunnen gebragt worden; en waarom dan, ook niet even zo, in 't ſtuk der Phyſionomiekunde gedacht? — Of begeert gij den Gelaatkenner in eenen God te herſcheppen, die alles, wat zijn oog maar eenigermaate treft, zich op het zuiverst en volledigst zoude voorſtellen; die alle de bijzonderheden van lucht, omſtandigheden, in- en uitwendige trekken, verband tusſchen lichaam en ziel, — die alles in zijn voorwerp tot in den volledigſten ſamenhang zou doordenken; zonder dat gebrek, vooröordeel of iets anders 'er zich immer tusſchen menge; — zon-

der dat hij, in al 't gevoel van zijne bekrompenheid, niet dikwijls in onzekere, maar ſtille aanbidding de wijsheid van den grooten Maaker zou moeten aanbidden!

't Is waar, alle de bijzondere trekken, alle de deelen van 't aangezicht zijn wigtig, en ſtaan met het geheel in verband. En ook de geringſte bijzonderheden in ſchijn kunnen dikwijls veel tot het vormen van 't Charakter toebrengen. Dan alle die bijzondere trekken, — alle die bijzonderheden in iemands leven, zijn in 't ſtuk der Gelaatkunde niet altoos even wigtig. — Dit bewijst al weer hoe moeilijk het zij dezelve tot volmaaktheid toe te beöefenen; maar ook niets meer. Is het niet reeds zeer veel, zo de Gelaatkenner zich op al het voornaamſte in de trekken toelegt, en zorgvuldig haar betekenis naſpoort; en, zonder geringere trekken gantsch voorbij te zien, het voornaamſte van den mensch beſchouwt en beöordeelt? In duizend gevallen is 't een enkele trek of vouw; een enkele grondtoon; de enkele omtrek van 't voorhoofd, het oog, of de ſluiting van den mond, die zo beſlisſend door alles heen ſpreekt, dat zulks den Gelaatkenner al terſtond de inrichting van 't gantſche ſtuk, en de hoofdgeſteldheid van 't verſtand of van 't hart op eene beſlisſende wijze aankondigt.

Waarom doch, zonder alles alvoorens getoetst te hebben, zo voorbaarig alle Phyſionomiſche naſpooring als ondoenlijk verworpen? ——

Kunst

Kunst wordt door arbeid verkregen. — En de vorderingen, die men door oefening, gescherpte nafspooring en eenen aanhoudenden ijver doen kan, schijnen, van vooren beschouwd, altoos ondoenlijk. Is de Gelaatkenner nog niet zo ver, om alle de kleinere trekken en bijzonderheden duidelijk te kunnen waarneemen, indenken, of bepaalen; die zich weer zuiver te binnen te brengen, en hunne betekenis uit vergelijking van zeer veele gevallen te kunnen opmaaken? goed, dit bewijst, dat zijne kunde nog gebrekkig is; en dat hij even hierom ook geen recht hebbe, om alles uit het gelaat te mogen opmaaken; maar bewijst dit wel, dat hij 'er ook het voornaamste niet uit zou mogen afleiden? Het zeggen van een der grootste wijzen is, in de Godgeleerdheid, Genees- en Natuurkunde, is overal, en dus ook hier, volkomen waar: — ons weeten is stukwerk.

b. „'t Is zo, het groot en drukkend gebrek aan taal en juistheid van uitdrukkingen is eene andere grond voor 't uitsteekend moeilijke in de beöefening der Gelaatkunde". Beschrijf mij bij voorbeeld, op het zuiverst, het gelaat eenes menschen, de inrichting van al deszelfs deelen, de bijzonderheden in ieder zijner trekken; en schets mij zijn voorkomen in dier voegen op het naauwkeurigst, om hem van alle anderen te kunnen onderscheiden. Wat dunkt u? vindt gij die taak niet moeilijkst? — En zal het gebrekkige daarin niet en-

kel

kel verwarring en misflagen in de Gelaatkunde moeten veroorzaaken? — Geen minder zwaarigheid zal men ontmoeten, zo dra men beproeven zal, om de zo digt in elkander loopende Charakters van verftands- en hartsgefteldheden phyfionomisch in woorden te befchrijven. — Wat zegt het in de menfchenkunde nog weinig iemand dom of fchrander, goedig of kwaadaartig te noemen? — Deugd en ondeugd, hoe veel bevattende zijn deze beide woorden niet? Duizenderlei menfchen kan men deugdzaam of ondeugend noemen; terwijl zij echter onderling gantsch ongelijkflachtig zijn. En wat middel, om door woorden de individueele kentrekken der deugd of ondeugd, waar door alle die menfchen van elkander zo ver blijven verfchillen, om dit alles in woorden en uitdrukkingen duidelijk voor te ftellen? Beproef flechts om een drietal van uwe vrienden door kenmerkende uitdrukkingen te befchrijven, en hun onderfcheiden Gelaat en Charakter met onderfcheidene woorden te fchilderen. Hoe fpoedig zult gij niet tegen wil en dank dezelfde woorden moeten gebruiken, en dat, om Charakters, die in uwe oogen gantsch niet gelijk zijn, 'er evenwel door aan te duiden? — Een denkende kop, een goedhartige mond, een ftout oog — wat zegt het alles nog niet weinig, om ons het Charakteristifche in 't gelaat en 't Charakter duidelijk, in onderfcheiding van andere, te doen bevatten! Met één woord, ieder mensch zien wij van alle an-

andere gantsch verſchillen; zijn voorkomen, zijne trekken, zijn verſtand, zijn hart; alles —, van ieder ander mensch onderſcheiden. En begeert gij hem dus duidelijk in 't een of ander te beſchrijven, dan moet gij uitdrukkingen bezigen, die niet geheele geſlachten bevatten; en dus op dat mensch en op honderd andere te gelijk pasſen; neen, maar uitdrukkingen, die hem even zo individuëel raaken, als alle zijne trekken van Gelaat of Charakter individuëel, alleen bij hem gevonden worden. En dit, niet doenlijk zijnde, hoe zult gij dan den mensch zuiver Phyſionomisch kunnen waarneemen, hoe veel minder beſchrijven; zonder door 't verbreiden van gelaatkundige opmerkingen enkel donkerheid en verwarring te moeten bevorderen?

Zie hier Leezer! ook deze zwaarigheid aangedrongen! En wie zal ook van dien kant het moeilijke in de Gelaatkunde met eenigen grond kunnen tegenſpreeken? ——

Dan, ook dit zal ons van de oefening dier edele weetenſchap geenzins mogen afſchrikken.

Al wederom, wil men in de Gelaatkunde de uiterſte volmaaktheid bereiken! — En in zo ver, is deze zwaarigheid al boven beäntwoord.

Zou men de Gelaatkunde niet mogen beöefenen? Enkel daarom, omdat men niet alles, wat men ziet, waarneemt of gevoelt, in de duidelijkſte en meest bepaalende uitdrukkingen aan anderen kan mededeelen? — Is 't voor den Gelaatkenner

al

al niet veel, dat hij de ſpreekendſte trekken in 't aangezicht, en de voornaamſte plooien van 't Charakter, onderſcheidenlijk kan bepaalen, en zijne gedachten doorgaans in enkele woorden, of door eene zorgvuldige omſchrijving duidelijk weet voorteſtellen? Zijn ontwerp brengt immers niet mede, om in ieder mensch alles te doorgronden, waar door deze van ieder ander mensch onderſcheiden is. Neen, ſlechts het voornaamſte, dat hem meest en doorgaans kenmerkend onderſcheidt, ſlechts dit poogt hij te ontdekken en te beſchrijven. 't Is voor zijn belang en vermaak wel onontbeerlijk, den mensch voor een groot deel, zo ſpoedig doenlijk, te kennen en te doorgronden; maar geenzins in 't geheel, of in alle zijne individuele bijzonderheden. —

Daarenboven, worden de taalen allerwegen ook niet van tijd tot tijd nog rijker? — Daar 's menſchen geest zich dagelijks nieuwe denkbeelden verſchaft; daar dringt ons al terſtond de noodzaakelijkheid, om gantsch nieuwe woorden te moeten uitdenken: en daar 't de taak der Gelaatkunde is, om onze denkbeelden nopens 't Gelaat en het Charakter der menſchen uittebreiden, en te vermenigvuldigen; is 't dus niet zekerst, dat men de taalen, ook met phyſionomiſche uitdrukkingen, langzaamerhand wel zal weeten te verrijken? — 't Is ook in de Gelaatkunde, dat men haare hinderpaalen, al beöefenende, best zal weeten uit den weg te ruimen. — Intusſchen moet de Gelaatkenner ons ſteeds verſchoon-

ſchoonlijk voorkomen, wanneer hij, onder het groot gebrek aan juistpasſende woorden, zijne gedachten vaak door omſchrijvingen uitdrukt, die met onduitſche of oneigenlijke woorden voorſtelt, en niet overal eenen Ciceroniaanſchen ſtijl behouden kan (*m*).

Eindelijk, waar is die tak onder de ſchoone weetenſchappen, daar men niet insgelijks met recht over gebrek aan woorden en uitdrukkingen klaagen moet; waar men niet dikwijls ſchoonheden of wanſtemmigheden gevoelt, zonder dat men zich in ſtaat ziet, dit allerſijnſte der kunst in ronde woorden te bepaalen of te beſchrijven? — Of zal men de edele Toonkunst voortaan vaarwel zeggen, omdat ons een *Bach*, een *Lustig* en andere, op ſchoonheden vergasten, die zij zelve gevoelen, maar niet beſchrijven kunnen, en die men alleen door het geſcherpst gevoel, en geenzins door onderwijs kan aanleeren?

Waarom zal men dan dit zelfde recht ook niet aan de Gelaatkunde laaten geſchieden?

Maakt dit de Gelaatkunde in haare beöefening moeilijk: — goed, dat de Gelaatkenner dit alles maar onder het oog houde! — Dat dit zijne eige waar-

(*m*) Op eene andere plaats zullen wij onzen Leezeren een, zo ver mij bewust is, origineel, en zeer ſchoon uitgedacht, hulpmiddel aan de hand geeven, dat, algemeen zijnde aangenomen, terſtond 't meeſte van alle die moeilijkheden in phyſionomiſche uitdrukkingen zou doen vervallen.

waarneemingen flechts nieuw vuur van naauwkeurigheid en alle zijne onderzoekingen een' verfnellenden ijver bijzette! — Dat ook dit zijn hart, flechts op nieuw met verdubbelde voorzichtigheid, en edelaartige broedermin, moge wapenen!

c. ,, Dat het veld des Gelaatkenners voor 't overige zeer uitgeftrekt zij", — ook dit kan men geenzins ontkennen. Ieder mensch in alle zijne bijzondere trekken, en in hunne famenftemming, is voor hem altoos weer eene nieuwe opgaaf. — Dat hij ten allen tijde zich allerlei trekken met hunne betekenisfen moet kunnen vertegenwoordigen. — Dat hij in ieder Gelaat over iederen trek, met alle de overige vergeleeken, phyfionomisch, wijsgeerig en menschkundig behoore na te denken — dit alles is noodwendig; dan dit bewijst al wederom, hoe weinig men deze weetenfchap tot de hoogfte volkomenheid kan brengen; en dat zulks geenzins het werk van eenige menfchen of van eene gantfche eeuwe zij: maar dit alles bewijst geenzins, dat men ze daarom niet zou mogen beöefenen. Ook dit heeft zij met andere weetenfchappen gemeen. Of zou men de Natuurkunde weigeren langer te beöefenen, alleen, omdat een enkele ondeelbaare ftoffe, of een zandkorrel het hoofd van den Wijsgeer, door zeer veele onoplosbaare vraagen en twijfelingen, altoos kan blijven verontrusten? —

d. ,, Grooter fchijn heeft de zwaarigheid, die men afleidt van de kracht der vermomming en

van

van de geveinsdheid". Deze alleen verblindt het oog van den Gelaatkenner; en 't is de geveinsdheid, die hem eene inneemende openhartigheid vermoeden doet, waar de doortrapfte achterhoudendheid, of de fnoodfte menfchenhaat dikwijls de ziel onteert en bezwalkt.

Dan, *voor eerst*, vooronderfteld zijnde, dat de vaste deelen, de grondvorm en de inwendige gefteldheid, of inrichting der vaste trekken, veel van het Charakter kunnen aanduiden; dan ziet men gemakkelijk, dat ook de allerfijnfte veinskunst aan dit alles geen de minfte verandering zal kunnen toebrengen. Het voorhoofd, de richting van het oogbeen, de diepte van 't oog, de trap van deszelfs vuur, de kleur van 't geheel, de neus, de vorm van de kin, voor een deel ook de fluiting der lippen; — dit alles blijft immers, ook bij den doorfleepenften veinsaart, voor en na onveranderlijk het zelfde.

In de tweede plaatse, de geveinsdheid kan veel doen, om voor een oogenblik de veranderlijke trekken van 't Gelaat te veranderen; vooral ook dat geen, 't welk wij (mine) gebaaren noemen: en hier valt het moeilijk, om in zulk een' veranderden en hervormden trek terftond te beflisfen, in hoe ver zij gemaakt is. Dan, voor een gefcherpt oog blijft 'er altoos nog eenig verfchil tusfchen eene gantsch natuurlijke en gemaakte trek of houding. Door onophoudelijke herhaaling ontwikkelt de natuur haare trekken gantsch

anders, en veel ſterker dan de kunst. De fijnſte nabootſing wordt nimmer de natuur zelve. — De listigſte vermomming kan in die weinige gevallen, daar het belang den veinſaart maakt, de trekken nooit zo treffend, zo ſchoon, zo ſterk, en zo ongedwongen doen voorkomen, als zulks door de natuur geſchiedt. En daar de kenner overal de poging der kunst zo gemakkelijk van de onnavolgbre natuur onderſcheiden kan, waarom zou men zulks 't geöefend en geſcherpt oog des Gelaatkenners, ten aanzien van de trekken van 't aangezicht, kunnen weigeren?

Ten derden, ook dit fijnst geſponnen bedrog zal men gemakkelijk ontwarren kunnen, zo dra de veinsaart maar ophoudt, aan ons te denken, of zich opzettelijk met alle magt te verhullen. Zo lang dit duurt, kan 't moeilijk zijn, het waar geſtel van den veinsaart te ontdekken. Doch zo dra zijn oog zich maar een oogenblik van ons afwendt, of zich tot iets anders bepaalt, zo ras zal men het groot verſchil tusſchen zijne natuurlijke houding en trekken, en tusſchen die, welke de veinskunst veroorzaakt, gemakkelijk kunnen ontwaar worden.

Eindelijk, 'er is nog iets bijzonders, waardoor men den veinsaart ligtelijk verſchalken kan. Ik zal niet zeggen — zijn gebukte houding, en zijne nedergeſlagen oogen, op den grond gevestigd — zijn oog, dat uw oog ontmoetende, dikwijls naar iets anders zal heen zien — altemaal

maal op zich zelven waar, en veelal kenmerken van den veinsaart: maar, kenmerken, eenigzins gevaarlijk, en niet zekerst. Dan, 'er is nog iets anders, waar door hij zich verraadt; en dat is — de geweldige en onnatuurlijke dwang in zijn voorkomen, trekken en houding; in alles ziet men iets gedwongens en zekere ſtijfheid, alleen veroorzaakt door den dwang, dien hij zich aandoet, om zijn hart te verbergen. Bij den veinsaart vindt gij nimmer een zorgeloos, open, vrij, onbekommerd voorkomen. Neen, eene houding en gedaante, daar gij zeker geweld in ziet heerſchen, en eene nadrukkelijke pooging, om de natuur te verkrachten, veel te geweldig, dan dat 'er de kenner niet vrij gemakkelijk iets van zou kunnen ontdekken.

Ten ſlotte. Ook in deze begint het licht der Gelaatkunde nog maar te daagen. Wie weet, hoe ver men het in 't vervolg, door ſcherpzinnige naſpooringen, hier in nog brengen zal! — Veelligt zal men nog kenmerkende trekken der geveinsdheid kunnen opmerken en leeren afzonderen, die bij al 't bovengezegde den bedachtzaamen menſchenkenner, ook in deze, tamelijk veilig tot het middelpunt der waarheid zullen geleiden.

Al wederom, Leezer! den moed ſlechts vernieuwd; en ook dezen hinderpaal der Gelaatkunde zie ik door taai geduld, en verdubbeld ijver vuur ten eenemaal verdwijnen!

e. „ Wat de zwaarigheid aanbelangt, dat het uiterst moeilijk zij, om het vast Charakter der menſchen te kunnen opmaaken, daar wij hem altoos in telkens veranderende, en werkende tijdpunten aantreffen ", — uiterst moeilijk, om ons zijn zielsgeſtel te ſchetſen, zo als het, in rust zijnde, bij hem gevonden wordt; zonder zich, door voorbijgaande trekken of werkende oogenblikken van de ziel te laaten misleiden.

Ook in deze zwaarigheid zien wij echter voor de Gelaatkunde niets minder dan eene onoverkomelijke ſteilte. Immers, niet altoos is de mensch, dien de Gelaatkenner beſchouwt, in zulk eene geweldige, zo voorbijgaande, en zo veranderlijke werking en houding. — Soms kan hij zijn voorwerp in tamelijk veel rust gadeſlaan en bemerken.

Daarenboven, zo als hier voor reeds breedvoerig is aangedrongen, niet uit veranderlijke trekken alleen (ſchoon ſchier alles bij al de verandering toch zekere beſtendige richting en vasten plooi blijft behouden), maar voornamelijk uit vastere trekken, grondvorm enz. ontwikkelt de Gelaatkenner zijne voorwerpen.

Eindelijk, bij zijne phyſionomiſche opmerkingen vergeet hij nimmer naauwkeurig acht te geeven, welke werkzaamheid 'er thans gaande is — of zij natuurlijk of eenigzins geweldig; gewoon dan ongewoon zij, — welke voorbijgaande verandering zulks in 't Gelaat mag veroorzaakt hebben,

ben, — ten einde uit geene bijzonderheden, die alleen in zulk een oogenblik plaats grijpen, zonder wettige gevolgen tot het heerſchend Charakter te beſluiten.

f. „ Wat de gebreken ook van 't fijnst penceel en van 't zuiverst graveerſtift betreffen ". 't Is zo, en wij geeven 't toe: de Gelaatkunde ontmoet van dien kant zeer wigtige hinderpaalen. En wij zien den Gelaatkenner, die zijne tijdgenooten gaarne iets van zijne ontdekkingen wilde mededeelen, dikwijls met grievend ongenoegen zijn Beeld beſchouwen, in zo veel opzichten verzwakt, en phyſionomisch bedorven.

Dan, wat kan men veelligt nog niet hoopen van de vorderingen, die men van tijd tot tijd in de ſchilder- en graveerkunst zal kunnen maaken? — Vooral thans, daar men met zo veel magt deze edele kunſten beöefent; en daar de Phyſionomist en de Schilder zich weerkeerig in hunne poogingen zulke aanmerkelijke dienſten bewijzen!

Zeer dikwijls kan men deze gebreken door woorden en omſchrijvingen eenigermate te hulp komen en verbeteren. — En hij, die andere, door middel van Beeldtenisſen, iets van de Gelaatkunde wil doen bevatten, zal zijnen Leerling telkens tegen voorbarige onvoorzichtigheid, of verwarde begrippen, zo veel mogelijk, waarſchuwen; en in de gebreken der Afbeeldſels zelve nog middel vinden, om zijn oog, en zijne waar-

neemingen door de kleinste afwijkingen te scherpen.

Eindelijk, 't is dit, dat volkomen toegegeeven zijnde, duidelijk doet zien, hoe men deze weetenschap min' door boeken, en meer door eigen opmerking en oefening, — min' door kunstig ontworpen beeldtenissen, maar meer door origineelen en door 't levendig Gelaat der menschen moet zoeken aanteleeren. Beeldtenissen blijven toch altoos slechts gebrekkige hulpmiddelen — als zodanige zijn zij goed, en uiterst wigtig; zij scherpen 't Physionomisch gevoel; en als Beelden cieren, en veraangenaamen zij niet weinig den moeilijken weg des Gelaatkenners.

g. „Dat men zich in deze weetenschap telkens in de opgaave der oorzaaken bedriegen moet" dit zien wij boven als de laatste grond voor de onöverkomelijke moeilijkheid der Gelaatkunde aangedrongen; en zelfs met voorbeelden bevestigd.

Dan, ook hier bouwt men zijne sterkte op verkeerde vooronderstellingen. Niet enkel uit eene sombere, droefgeestige mine, die 't Gelaat somtijds bedekt, beöordeelt men 't Charakter. Ware dit zo, dan misschien ging de gemelde zwaarigheid en dit voorbeeld door. Maar neen, niet uit eenen enkelen trek, gelijk boven reeds gezegd is, maar uit het geheel beöordeelt men den denktrant en 't gestel van den mensch; en eerst uit het gantsche laat zich zijn Charakter ontwikkelen.

Zo

Zo het fombere van zijn Gelaat door andere trekken van minzaame en zagtaartige goedheid vervangen, verzagt of vergoed wordt, dan zal men, dit geheel ziende, wel ras den uitflag kunnen opmaaken; en niet zeggen: een onedel, fomber en flecht hart, maar — een hart door droefheid geprangd, voorts edel, braaf, goedig en welwillend.

Behalven dat, welk een hemelbreed verfchil is 'er tusfchen fomberheid en eigenlijke fnoodheid van 't hart? — En even zo groot ook is het onderfcheid tusfchen de kentrekken en 't voorkomen van eenen fomberen, en tusfchen dat van eenen fnooden of kwaadwilligen fterveling.

Kan men zich hier voor 't overige dikwijls bedriegen, door de oorzaaken in 't zielsgeftel te zoeken, daar zij alleen in de ouderen, in de opvoeding of in gantsch andere omftandigheden gegrond zijn: Dit zij zo! — Eene gezette pooging, om den mensch ook wijsgeerig te befchouwen; alle gronden nategaan, die op den mensch veelal in- en uitwendig werken; op 't naauwkeurigst op uitzonderingen te letten, — wat dunkt u, Leezer! zou zulk eene wijsgeerige menfchenkunde, met veel behoedzaamheid gepaard, den fchranderen Gelaatkenner niet vrij gemakkelijk voor de meefte dier voorgegeevene misflagen kunnen beveiligen? — Dat de oppervlakkige Gelaatkenner, die zijne Phyfionomifche kundigheden, alleen uit boeken, en nimmer uit de natuur met

eigen oogen geschept heeft; dat hij, die nimmer met een wijsgeerig oog het uitwerksel uit deszelfs oorzaak heeft leeren ontwikkelen; dat zulk een zich en anderen door eene verkeerde opgaaf der oorzaaken misleiden kan — wat toch is natuurlijker dan dit? Of is de mensch niet een deel van dat volmaaktst Heelal, waar men alles, door weerkeerigen invloed, werking en samenhang aan elkander geketend ziet? — En zou de onkundige zich dus in de Gelaatkunde, waar men op dit alles zo zeer te letten heeft, niet telkens bedriegen kunnen?

——— ——— Wat nadeel is dit voor deze weetenschap zelve? Begeert gij nimmer mis te tasten, 'er is Leezer! geen ander middel toe, dan maar nooit naar de minste kundigheid of waarheid te vraagen. — Blijven de dwaalingen ten dezen opzichte voor den kenner zelfs zeer mogelijk; Dit, Leezer! doordringe ons beide slechts met ootmoed en een voorzichtig wantrouwen! — Zult gij in enkele gevallen bij Gelaatkundige oordeelvellingen dwaalen; slechts behoedzaam gezorgd, dat wij ons altoos ten voordeele van onzen broeder misleiden; en dat ons hart althans door de misslagen van 't verstand niet onteerd worde! — 't is toch het lot van den aardbewooner, het gelukkig licht der waarheid nimmer, zonder nevels van onvolkomenheid en dwaalingen, te kunnen aanschouwen.

Zie hier, Leezer, ook het moeilijke der Gelaat-

laatkunde als eene zwaarigheid overwogen! — Wik zelve de gronden. — En geloof in 't algemeen, dat het altoos 't veiligfte zij, eerst te onderzoeken, en dan te verwerpen. —

Dat de Gelaatkenner zich flechts zorgvuldig hoede, om nimmer op zijne weetenfchap te pogchen; of zich ooit, enkel vermaakshalve, als den keurmeefter zijner broederen optewerpen? En zo hij ijverig, omzichtig en met een tamelijk gevoel, deze aangenaame velden betreedt, voorzeker, dan zie ik hem de ftraalen van 't Phyfionomisch licht gelukkig opmerken en verbreiden; en de eer der Gelaatkunde met grond tegen den beftrijder gehandhaafd.

De derde zwarigheid ligt nu aan de beurt. Eer wij echter deze onderzoeken, zullen wij vooraf het oog der Leezeren op een tweetal fchoonen vergasten. Redeneeringen worden op den duur voor veele onaangenaam: en zeker, de Gelaatkunde laat zich altoos min door gronden, en meer door proefneemingen en voorbeelden beöefenen.

TWEE JONGE JUFFROUWEN.

'tIs jammer, dat 'er in beide de Beelden, die op deze plaat voorkomen een aanmerkelijks' gebrek is ingeſloopen. En zoudt gij dit zelve niet gemakkelijk kunnen ontdekken? Zo gij u herinnert aan 't geen wij boven van 't gelijkſlachtige der menschlijke vorminge gezegd hebben; en zo gij dit hier, in 't geheel en in de deelen, naauwkeurig opzoekt, zult gij 't gebrek dan niet hier of daar beſpeuren? — Het linker oog in 't bovenſte Afbeeldſel is te groot, en niet gelijkaartig aan 't rechter oog. En in 't tweede Beeld beſpeurt gij even zulk eene ongelijkſlachtigheid, ſchoon niet zo ſterk, in de richting of loop der twee bovenſte oogleeden. 't Bovenſte ooglid loopt in 't rechter oog anders dan in 't linker.

Behalven dit, is 'er nog een hoofdgebrek in de linker koon der bovenſte Juffer, als wat te dik; en met het overige van dit tamelijk vermagerd Gelaat niet zeer eenſtemmig.

Wat dunkt u Leezer! van deze beide Afbeeldſels? Aan welke dezer twee ſchoonheden zoudt gij 't liefst uw hart durven verpanden?

De ſcheeve houding van 't hoofd is voor het bovenſte Beeld al tamelijk ongunſtig. In veel gevallen heb ik zulk eene houding ſpreekend gevonden voor zotheid, of liever voor zwakheid des verſtands.

ſtands. Maar in zeer veele andere gevallen deed het mij eene pooging vermoeden, om list bij ſchranderheid te voegen, met lusteloosheid of met ontevreedenheid van ziel gepaard. Mijn Leezer zal uit het overige van dit Gelaat ligtlijk kunnen opmaaken, dat wij hier met grond het laatſte, en niet het eerſte geval in dit Beeld vooronderſtellen.

Dat het eerſte Beeld ook meer verſtands-oefening en meerder nadenken in de ziel doet vermoeden, mogen wij gerustelijk uit het algemeene van deze twee Pourtraiten afleiden.

Dan, mijn Leezer is met geene algemeene uitſpraaken te vrede; maar vraagt naar bijzonderheden, en vordert bewijzen.

Vooraf is 't zeker, dat wij die ſtukswijze bijzonderheden bij leevende origineelen, altoos veel gemakkelijker dan bij de zuiverſte Afbeeldſels kunnen aanduiden. —

Zie hier intusſchen ons antwoord op den billijken eisch van onzen Leezer! In 't bovenſte Beeld is alles veel ſcherper, veel hoekiger en meer geſpannen, dan in 't onderſte. — En zo u dit meerder ſtrakke in alle de trekken van 't eerſte Beeld op meerder ſcherpte, en oefening van geest doet beſluiten; dit zelfde laat ook te minder gronds voor goedheid en edele openhartigheid over.

Hoe groot is niet het onderſcheid tusſchen de verſchillende deelen van deze beide aangezichten? Vergelijk ſlechts onderling de beiderlei wenkbraauwen en de oogen; den neus, den mond en de kin van deze beide Afbeeldſels. In

In 't eerfte misfen de wenkbraauwen dat zagt ronde, die edele buiging, die gij in het tweede Beeld befpeurt. Gij vindt daar in de richting dezer wenkbraauwen meer fcherpte, ftrakheid, ja eene ligging, grootendeels door nadenken en ftille gemelijkheid veroorzaakt. Ten teeken van gewoone onvergenoegdheid zijn zij een weinig naar den neus geboogen.

Het rechter oog heeft iets fcherps, iets haatelijks. — Bij al de onvergenoegdheid van 't hart bezit dit oog eenen flaauwen trek van 't fpotrijke, ten koste van eenen anderen. Den neus ziet gij, ten blijke van vieze ontevreedenheid, aan de zijden een weinig bovenwaarts opgetrokken. —

Hoe gewrongen komen u niet haare lippen voor? — 't Is denkelijk dwaaze trotsheid en blijde verachting van anderen, die dezelve aan de zijden wat bovenwaarts optrekt; terwijl zij niemand onder haare kunne fchoon en beminnelijk keurt, dan zichzelve.

En hoe behaagt het tweede Beeld aan 't hart van mijne Leezeren? —

Gij vindt hier verftand, maar min diep; althans, min gefcherpt en verfijnd dan 't voorige. Een verftand, dat zich de dingen zonder veel infpanning klaar en duidelijk voorftelt.

Vindt gij in dit Gelaat niet alles min ftrak en min gewrongen? — Hoe onfchuldig ftaaren die oogen daar heen? — Hoe zagt worden zij door deze wenkbraauwen bedekt? — Hoe bevallig, hoe

hoe gantsch natuurlijk, en hoe goedig fluiten zich niet deze lippen? — En, daar gij al 't fcherpe en gewrongene van dit Gelaat zo gantsch verwijderd ziet; daar zich alles zo gantsch ongedwongen en natuurlijk vertoont, zullen wij 'er dus met grond geene beminnelijke goedheid en edele openhartigheid in verwachten kunnen?

Met minder fmaak of trotsheid in kleeding; misfchien ook van minder afkomst, en met minder bezittingen voorzien, dan de voorige, is zij geenzins zo hooggevoelende als de bovenfte. Haar onfchuldig hart, haare braafheid van ziel en haar open inneemend oog, deelt haar Gelaat zekere glanzen van bevalligheid mede, die de bovenfte met al haar zwier, trotsheid en geveinsde *coqetterie* zich nimmer zal kunnen verfchaffen.

Poogt de eerfte door het gering overblijffel haarer bevalligheden, nog fteeds harten te vermeefteren. De tweede is 't enkel om goedheid en openhartigheid te doen; — zij boezemt achting in, — ten volle overtuigd, dat, naar *Gellerts* uitfpraak, het deugdzaam hart eener fchoone het zekerst middel is, om zich voor altoos in de tederheid, en in het hart van den braafften *Orgon* te verblijden.

Genoeg, zo 't ons toefchijnt, over deze beide fchoonheden. — Geeven wij haar nu over aan de gevolgen van haar verfchillend hart. — En breeken wij intusfchen haar gezelfchap af, om, na dezen uitftap, tot ons voorig onderzoek wedertekeeren!

3. *De*

3. *De Gelaatkunde is nutteloos, overtollig, en daarom volſtrekt onnoodig.* Zie hier eene derde algemeene zwaarigheid, waardoor men zo niet het aanweezen, ten minſten de beöefening, dezer weetenſchap zoekt te beſtrijden. Immers, om niet te zeggen, dat de Gelaatkenner nimmer eenig zeker inzicht kan erlangen van het toekomſtige, en hij zich voor de onheilen des levens dus daardoor nimmer zal kunnen beveiligen; — Want wie toch vordert dit van eene weetenſchap? — Behalven dit, zoekt men 't nuttelooze en 't gantsch overtollige der Gelaatkunde nog van eene andere zijde te bewijzen. Waartoe, zegt men, een weetenſchap met zo veel moeite aangeleerd, welkers doel men veel gemaklijker, althans veel zekerder, langs eenen anderen weg bereiken kan? — Is niet het geheel oogmerk der Gelaatkunde alleen, om den mensch te kennen, en zijne krachten en ſmaaken te beöordeelen; hoe gemakkelijk laat zich nu dit alles niet uit zijne daaden opmaaken; uit zijne daaden, zo gemakkelijk te bemerken, en overal de beste waarborgen van iemands inwendig geſtel? En wanneer toch kan men den mensch op 't enkel oog zo naauwkeurig en zo zeker beöordeelen, als uit den ſamenhang van zijne bedrijven?

In de behandelinge dezer zwaarigheid zal ik mij genoodzaakt zien, mij te moeten bekorten. Dat het voor 't overige zeer gemakkelijk zij, in weinig woorden zwaarigheden optewerpen; maar niet zo ligt, om dezelven even kort, en vol-

doen-

doende te beäntwoorden, behoef ik mijnen Leezer, ter mijner ontfchuldiging, niet te herinneren.

Vooraf houde men 't voor uitgemaakt, dat men nimmer eene weetenfchap als aanweezig kan toegeeven, zonder haar tevens terftond, als meer of min nuttig, te moeten befchouwen. Alle waar goed heeft uit deszelfs aart altoos goede en voordeelige gevolgen. — En eene weetenfchap als zodanig zijnde toegegeeven, is 't ongegrond, die, als een overtollig niet, in den fchakel der dingen te willen aanmerken.

Het voorgeeven is ten eenemaal ongegrond, als of de Gelaatkenner den mensch niet uit zijne daaden, maar afzonderlijk uit zijne trekken wilde beöordeelen. In zeer veel opzichten poogt hij zijne voorwerpen ook uit daaden te leeren kennen. Wie toch kan 't hem ten kwaade duiden, dat hij in een zo moeizaam werk alles te hulp neeme, om te fneller, of te zekerder zijn oogmerk te bereiken. Of zal men de houding, de ftem, 't gebaar der handen, de ftelling van 't hoofd, den gang, de wijze van kleeding enz. niet onder 't gebied van den Gelaatkenner begrijpen; om ook in alle deze opzichten, niet flechts uit trekken, maar uit daaden tevens, zijne voorwerpen te leeren kennen?

Men befchouwe de Gelaatkunde flechts als een oog of zintuig te meer, om den mensch te vollediger, en te fpoediger te beöordeelen! —

Billijk kan men den famenhang van iemands daa-

daaden als eene opheldering van zijne Gelaats-trekken befchouwen; maar zal men hierom 't Gelaat zelve verwaarloozen? — En dat te minder, daar wij 't Gelaat als 't gevolg van 't Charakter der menfchen; en deszelfs grondvorm als een der oorzaaken des Charakters befchouwen kunnen; en dit alles bij gevolg tot onze menfchenkennis zo onontbeerlijk is.

Behalven dit zijn 'er nog veele andere voordeelen aan de voorzichtige beöefening der Gelaatkunde verbonden. Ik zal niet zeggen: de eerbiedigfte en godvreezendfte aanbidding van den Schepper, waartoe een Gelaatkenner bij ieder aangezicht zo rechtftreeks wordt opgeleid; eene aanleiding, die men buiten de Gelaatkunde nimmer zo fterk heeft: op zichzelve al een onfchatbaar voordeel voor den Gelaatkenner! —

Hoe weinig zijn wij in de gelegenheid, om de gewoone bedrijven, ik laat ftaan *die alle*, van onzen medemensch te zien? — En toch, wij moeten ons in den omgang of in zekere verbinding met hen plaatfen, waartoe het zo noodzaakelijk is, hen van nabij, en dat fpoedig, te kennen. Hoe gemakkelijk valt het niet, om het oog van hem, die geen de minfte Gelaatkunde bezit, door daaden, gantsch ftrijdig met ons hart, lang te kunnen misleiden? — De Gierigaart kan treffende weldaaden verrichten; maar zal hij zich wel ooit een deelneemend oog, een zorgeloos en openhartig Gelaat kunnen verfchaffen? —

Daar-

Daarenboven, men ziet zich dikwerf genoodzaakt tot daaden en verbindtenisſen, die geen uitſtel lijden. 'Er is dan geen tijd noch gelegenheid om eerst 's mans daaden aftewachten, om hem daar uit te beöordeelen; neen, 't is alleen zijn Gelaat en voorkomen 't geen hij ter onzer beſchouwing aanbiedt.

Eindelijk leert ons de Gelaatkennis veel meer van 's menſchen natuurlijken aanleg en grondkrachten, dan men van elders, of door zijne daaden zou hebben kunnen opmaaken; deze toch zeggen ons alleen, wat hij door aanwending, pooging, kunst en gewoonte geworden is; — maar leeren ons niets van zijne natuurlijke grondkrachten, of van zijne oorſprongelijke neigingen. 't Is waar, in veel gevallen ligt 'er ons bij den mensch niet veel aan geleegen om zijnen natuurlijken aanleg te weeten; maar in zeer veel andere gevallen kan ons dit zeer wigtig zijn. — Waarlijk, zonder daar iets van te weeten, zal men nimmer wijsgeerig over de waarde of onwaarde der handelingen kunnen oordeelen. Waar van daan toch zo veele dwaaze en ſnoode oordeelvellingen over enkele daaden van onzen medemensch? — Veelal, omdat men vergeet, zulk eene handeling als eene voorbijgaande daad te beſchouwen; veelal, omdat men de algemeene grondneiging niet bemerkt, die ons van zulk een liefdelooze beöordeeling, zo gegrond, zou hebben terug gehouden. Zijne handeling wordt nadeelig gevonnisd; terwijl men ze

niet in haaren ſamenhang kent; en 't enkel Gelaat ten ſterkſte voor zijn hart en zijne heerſchen de neiging zou kunnen pleiten, en klaarblijkelijk doen zien, dat het verhaal zeker lastering of vergrooting zij, en de handeling geheel uit den ſamenhang gerukt.

En hoe zal men, zonder de kennis dier grondkrachten en aangebóoren neigingen, waarvan men zo veel door 't enkel Gelaat ontdekken kan, die wigtigſte vraag op gronden kunnen beäntwoorden: langs welken weg men den mensch behoore te leiden en te vormen? —

4. Eene *vierde* zwaarigheid tegen de Gelaatkunde is deze: — *men kan zich haare beöefening niet zonder liefdeloos en zeer veel misbruik verbeelden. 't Zijn de beste menſchen, die 'er doorgaans 't meest door zullen verliezen. En de Phyſionomiekunde is altoos een rijke bron van zeer veel onheil.* —

Ik kan niet ontveinzen, dat deze zwaarigheid mij altoos voor mijn eigen hart zeer veel moeite gebaard hebbe. — Ja, ik ken meer dan een tijdpunt in mijn leven, waarin ik dien wensch zeer ernſtig koeſterde, dat de Phyſionomie toch nimmer in de handen van 't menschdom geraaken mogt. Dan, Leezer! Zie hier den weg, dien ik betreeden heb, om mijn hart ook bij deze bedenking gerust te ſtellen.

Het is zo! De Gelaatkunde wordt veelal misbruikt, en is maar al te dikwijls een losſe grondſlag voor liefdelooze en hatelijke vermoedens. Dan,

a. Heeft

a. Heeft zij dit niet met zeer veel andere kundigheden en voorrechten der menschen gemeen? — Wat is 'er toch, hoe heilig, hoe rechtstreeks tot ons geluk bestemd, 't geen wij bij de meeste menschen niet tot èen snood en onverantwoordelijk misbruik gebezigd zien? — Hoe weinig zijn wij in 't algemeen geschikt, om onze verstandelijke vermogens op de beste wijze aantewenden? — Bij den mensch vinden wij overal krachten; maar krachten — meestal gemisbruikt; meestal op eene verkeerde wijze beöefend. Zal men 't dus de Gelaatkunde niet moeten te goede houden, dat zij zich zelden, zonder misbruik en liefdelooze verdenking, laat beöefenen? Of zal men in deze wetenschap alleen, van dien billijken stelregel willen afgaan: — nimmer kan ons 't misbruik van 't recht gebruik eener zaake afhouden.

b. Zo gij, door het ter zijde stellen van deze weetenschap, al 't voorbarige, en al 't liefdelooze in de beöordeeling van anderen zoudt kunnen verhinderen; dan zou uw voorslag, om de Gelaatkunde in de vergetelheid te verbannen, de grootste opmerking verdienen. Maar dit is immers gantsch ondoenlijk. De zucht om elkander onvoorzichtig te beöordeelen is, met, en zonder de Gelaatkunde, algemeen, en gantsch natuurlijk. Men veröordeelt zijnen medemensch door vooröordeel, eigenmin, drift, en zonder de minste regels; of men is hun op eene verwarde wijze, en vaak zonder grond op hun voorkomen, geneegen. De

weetniet in de Gelaatkunde is, zo hij een liefdeloos en ſnood hart heeft, altoos de onbarmhartigſte richter van zijne broederen. — En daar dit oordeel over andere onder de menſchen zo volſtrekt algemeen is, wat dunkt u, Leezer! is 't dan niet veel beter de menſchen in dezen zo veel mogelijk uit hunne verwarring te redden; en hen in ſtaat te ſtellen, om het aangezicht van hunnen broeder, niet door vooröordeel, en door een onzeker gevoel, maar voorzichtig, geregeld en op gronden te beöordeelen?

c. Natuurlijk zal hij in een verbasterd Menschdom zeer veel kwaad en ſnoodheid bemerken. En het ongenoegen dieswegens is, zo gij wilt, voor den Gelaatkenner, op zichzelve een ſtellig kwaad. Dan, juist dit kwaad is voor hem de kortſte weg tot zijn voordeel, en tot zijn waar geluk. — Immers, dit zal zijn afgrijzen voor 't kwaade, en zijne tederſte achting voor het goede, zijn zedelijk gevoel ongemerkt moeten ontvlammen en bevorderen. Naar mate hij 't goede zeldzaam vindt, zal hij het te ſterker leeren hoogächten en beminnen. En zijn tegenzin tegen onovereenkomst, gewrongene of kwaadaartige trekken, zal hem natuurlijk verpligten, om zelfs bij den boozen nog naar bewijzen van daar zijnde krachten, en naar goede geſteldheden te vraagen. — Het waare ſchoone wordt altoos door den kenner het gemakkelijkst onder de puinen opgezogt en met vreugde gevonden. „ De menſchen ", zegt daarom zeker Wijs-

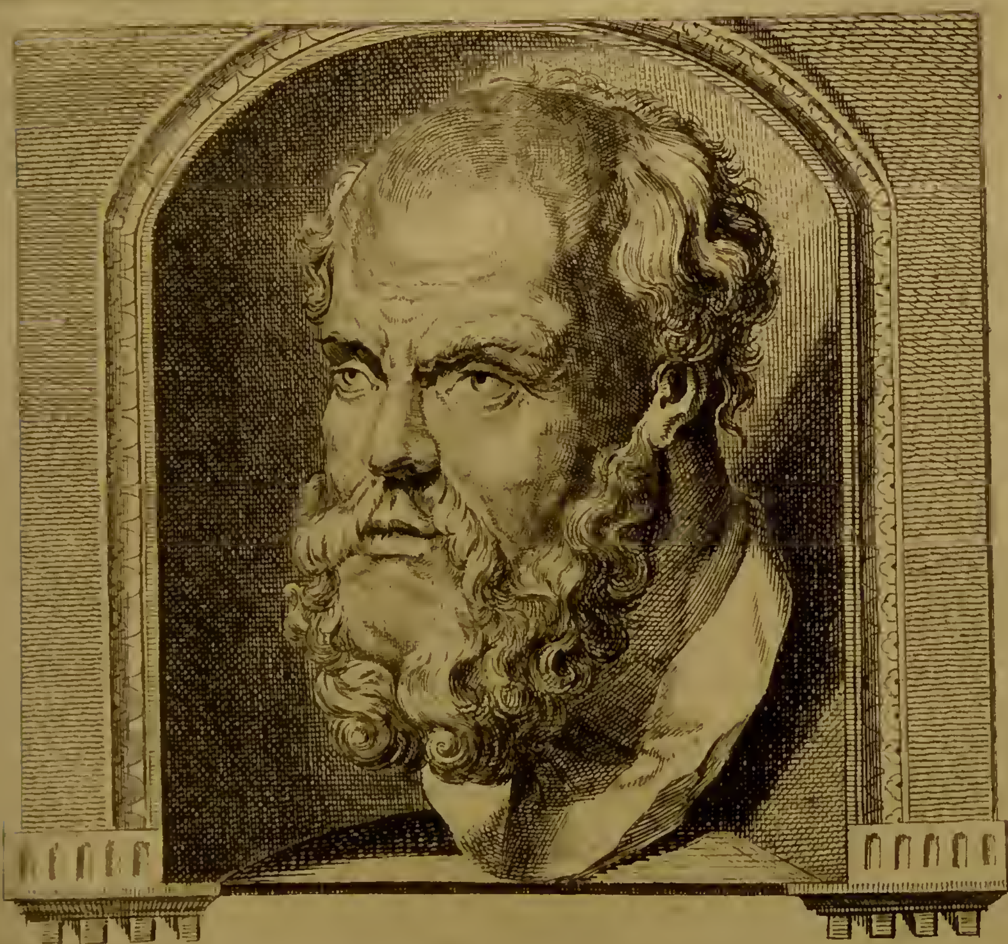
Wijsgeerig Schrijver: — „ zijn meer dwaas dan ſnood: door hen naauwkeurig te onderzoeken, zullen hunne kwaade hebbelijkheden niet meerder uitblinken, dan hunne goede. Zo zij aan den eenen kant verliezen, zij zullen 'er aan eene andere zijde door gewinnen. De grootſte kenners zijn in alle gevallen de minst ſtrengſte Rechters. — Zij, die de menſchen 't beste kennen, zullen hun hunne gebreken 't gemakkelijkst vergeeven. De Wijsgeerte, als de grondſlag der Gelaatkunde, zal hun leeren, om de onvolkomenheden door daar zijnde bevalligheden, en de ondeugden door deugden, te vergoeden. — Deze zal hun leeren, om van alles het meeſte voordeel te trekken; geenzins daarin geleegen, om zich gantsch van de zodanige te verwijderen, of 'er in allen geval enkel kwaad van te vermoeden; maar om voordeel te doen met het goede, 't welk zij bezitten, zonder zich vruchteloos over hunne kwaade zijden te vertoornen; terwijl men door voorzichtige maatregels zich ſlechts hoeden zal, om geen voorwerp van hunne boosheid te worden. Men zegt: men zal 'er menſchen-ſchuuw door worden, wanneer men de menſchen, zo naauwkeurig kent. Maar, is 't dan een zo groot kwaad, dit tot een zeker punt te zijn? — Niet ieder een, die wil, kan zulks. Wat het voorgeeven aanbelangt, dat men 't geſlacht der menſchen leert verachten, naar maate men het zelve kennen leert. Dit, zo 't waar was, zou in de Gelaatkunde, die ons 't Charakter der men-

fchen leert, niet meer kunnen gevonden worden dan in de Gefchiedkunde, welke ons hunne bedrijven meldt. Zo de Gefchiedenis ons fnoode handelingen verhaalt, zij bericht ons ook goede — en zo men 't aan de Gefchiedkunde nog nimmer heeft voorgeworpen, dat zij nadeel toebrengt aan de menfchen, die zij onderwijst; en welke zij, al onderwijzende, vormt; met wat grond zou men dit dan aan de Gelaatkunde kunnen verwijten, die nog veel zekerder is; gemerkt zij ons de menfchen op zich zelven doet zien, en onafhankelijk van alles, wat hen omringt, en hen dikwils tot weinig eer verftrekt"?

d. 't Is daarenboven ten eenemaal ongegrond, dat men de menschheid al phyfionomizeerende zou leeren verachten. Klaarblijkelijk heeft de Gelaatkenner aan alle zijden de fterkfte aanleiding, om de voortreffelijke waarde der menschheid te bevroeden. Of zal men ontelbaar veel fchoonheid en overeenftemming in 't flechtst Gelaat nog kunnen gewaar worden; en dat, zonder de menschheid te leeren hoogächten? — Iets, dat, naar 't eenftemmig getuigenis der Zedeleeraaren, altoos een rijke bron is van zeer veel deugd en voortreffelijkheid.

Ten flot — en hier aan bid ik mijnen Leezer, bij alle zwaarigheden der Gelaatkunde, te willen denken. Bij geen waarheid kan men ooit vorderen, dat men *alle* zwaarigheden, en alle duifternisfen zou moeten beäntwoorden. — Zo men de waarheid klaar-

klaarblijkelijk door gronden beweezen heeft; zo men door proeven, door ondervinding en door Beeldtenisſen getoond heeft, dat 'er waarlijk Gelaatkunde te vinden zij, dan kunnen nimmer redeneeringen of bedenkingen, hoe inneemend zij ook ſchijnen mogen, deze zekerheid verzwakken; dan kunnen geene andere zwaarigheden gelden, dan alleen dezulke, die 't bewijs uit de ondervinding raaken; en die door tegenproeven, die het tegendeel bewijzen, den grondſlag der Gelaatkunde doen vervallen.

Aan 't ſlot van dit Hoofdſtuk geeven wij onzen Leezer het Beeld van den wijsten Man te Athenen, — van *Socrates*, wiens aangezicht men eeuwen lang als eene zwaarigheid, tegen de Gelaatkunde heeft aangedrongen. *Zopyrus* zag dit leevend aangezicht; en waagde zich, om het, in tegenwoordigheid van anderen, te beöordeelen. Terſtond ontdekte hij 'er veele gebreken van 't hart in, dat hij dom, in de zinnelijkheid verzoopen, en aan de dronkenſchap en wellust was overgegeeven. — Zo werd de ziel van dien grootſten Man der Oudheid onteerd door de wilde uitſpraaken van den dwaalenden Gelaatkenner!

Dan, veroordeel dien Gelaatkenner niet te ſpoedig! De geſchiedenis bericht ons tevens, dat, terwijl *Socrates* Leerlingen met *Zopyrus* den ſpot dreeven, *Socrates* hen beſtrafte; en 't oordeel van den Gelaatkenner toeſtemde, in zo verre hij beleed, dat hij van natuure tot dit alles eene ſterke neiging gehad had; maar die hij alleen door de grondſtellingen zijner Wijsgeerte, en door eene geduurige oefening beſtreeden en overwonnen had.

In 't voorbijgaan ziet men hier al terſtond de noodzaakelijkheid van het onderſcheid tusſchen den natuurlijken aanleg eenes menſchen, en tusſchen zijnen tegenwoordigen toeſtand. Eene opmerking, die wij boven onzen Leezeren reeds hebben zoeken inteſcherpen.

Vooronderſteld zijnde, dat *Zopyrus* over *Socrates* gantsch verkeerdelijk had geöordeeld, dan

zic

zie ik dit nogthans geenzins voor eene onverwinbaare zwarigheid tegen de Gelaatkunde aan. Of, wanneer kunnen enkele misſlagen, zelfs door den kenner begaan, de zekerheid van eene kunde met grond doen vervallen?

De Gelaatkenner zogt naar *Socrates* voornaame en natuurlijke geſteldheden. Het geen hem 't meest in het oog viel, dit beöordeelde hij; en zeker liet hij andere plooien of trekken, die minder zichtbaar waren, uit het oog. En zie hier den natuurlijken grond voor zijnen misſlag.

Daar *Socrates* het tegendeel dier ſnoodheden alleen door oefening, en niet van de natuur verkreegen had; wat was natuurlijker, dan dat deze ſnoode geſteldheden van de natuur dieper en zichtbaarder op zijn Gelaat waren ingedrukt; dan die tegenoverſtaande hebbelijkheden, die hem alleen door oefening en nadenken waren eigen geworden? En moeſten die eerſte geſteldheden om dezelfde reden door den Gelaatkenner dus ook niet gemakkelijker bemerkt worden dan de laatſte?

Daarenboven, wie zal met grond kunnen looghenen, dat *Socrates* bij al zijne grootheid nog niet, even zo wel gebreken in 't hart, als in 't Gelaat zou hebben overgehouden? —

En geſteld eens, dat het leevende aangezicht van *Socrates* geene kentrekken bezeten had van zijne Wijsbegeerte, van zijne overwinning over zichzelven, van zijne deugd en zijne menſchenmin; iets waar van wij ſtraks voor een gedeelte

 het

het tegendeel zullen doen bemerken; wat zou dan een enkele *Socrates*, of deze ééne uitzondering, van zulk eene misvormde Gedaante, tegen de zekerheid der Gelaatkunde bewijzen?

Of zal het zien van eenen enkelen blindgeboorenen ons voortaan doen twijfelen aan de zekerheid van 't gezicht, waar mede wij gelooven, dat onze kinderen ná hunne geboorte zullen beſchonken zijn? —

Dan, wij behoeven het Gelaat van *Socrates* nog niet geheel tot zulk eene uitzondering te vernederen. — Beſchouwen wij 't eens van nabij, zo als 't zich hier aan ons vertoont!

't Is waar, in de oogen heerscht iets zinnelijks, iets wellustigs. De lippen zijn ook niet zeer voordeelig noch voor ſterkte van geest, noch voor goedhartigheid der ziele. Echter vinden wij in dit Beeld, dat ſlechts Copie van Copie is, nog bewijzen genoeg voor de grootheid dezes Mans; terwijl het de vraag zou zijn, of deze laatſte bewijzen tegen het bovengezegde niet gemakkelijk zouden kunnen opweegen!

Hoe gunſtig is dit hooge voorhoofd, in dier voege gevormd; hoe gunſtig is 't niet voor een veel, zeer veel bevattend verſtand? —

De ligging en de inrichting der wenkbraauwen — de trekken boven den neus tusſchen de oogen — de diepte van de holte des oogs — de dikte van 't oogbeen — de vrij diepe buiging naar binnen in 't voorhoofd, 't geen men gemakke-

kelijk aan de rechterzijde bemerken kan. — Dit alles toont nadenken, mannekracht, ſterkte van geest, en duurzaame inſpanning.

Het voortdringende van de kin, ook blijkbaar om al het gezegde, hoe veel ſterkte, onverzettelijkheid en werkingskracht doet ook dit ons niet in dezen *Socrates* vermoeden?

En zullen wij nu na dit gezegde, nog werk vinden, om de eer der Gelaatkunde bij *Socrates* aangezicht te handhaaven?

Hoe ver, hoe zeer ver moet niet deze Copie van *Socrates* leevend Gelaat verſchillen, en verre onder het oorſprongelijke vernederd zijn?

Bijna onfeilbaar verliezen wij altoos door Copien. In 't bijzonder zou ik dit gaarne van deze oogen vermoeden. Dat gij de appels zo digt onder 't bovenst ooglid geplaatst ziet, is voor peinzende verſtandskracht gantsch niet ongunſtig. — Dat zij wellust ademen is niet vreemd; — dan die trap van flaauwheid, deze geloof ik, dat zij nimmer bezaten, wanneer zijn Geest het Wezen aller weezens beſchouwde, of wanneer hij zich in de velden der eeuwigheid verloor; en alle zijne denkende krachten opriep, om 't heil van zijne medeburgeren door zijne lesſen te bewerken.

Te meer vermoeden wij dit van *Socrates* oogen, omdat het de oogen zijn, in welker vuur en trap van inſpanning de oefening en 't nadenken grooter verandering kunnen veroorzaaken, dan in veele andere grondtrekken van 't Gelaat.

Uit

Uit de beöordeeling van *Zopyrus* kunnen wij intusschen leeren, nimmer, alleen aan den ongunstigen aanleg en de kwaade grondneigingen van anderen te blijven hangen. Zoeken wij vooral naar spooren van 't goede! — En hoe ligt zal ons hart hier,of daar iets edels, iets verzagtends aantreffen, dat ons onder dankbre aanbidding dat waar gezeg te binnen brengt — *wij beide zijn van Gods geslacht.*

Heeft onze vorming of ons oog iets ongunstigs; en zijn 'er trekken in, die van natuurlijke en kwaade neigingen getuigen. Dit voor ons hart slechts erkent, en met *Socrates* van het: *ken u zelven!* begonnen! — Men dient eerst zichzelven te vermeesteren, om zich daar na in de overwinning van den stroom van anderen te kunnen verblijden! ô Leezer! wat kunt gij — en ik nog niet worden! — Hoe zeer kan zich ons hart en ons Gelaat nog niet verwijden en veredelen; zo wij steeds ons zelven poogen te bestrijden, en geen grooter wellust van 't harte kennen, dan ons in Gods beschouwingen te verliezen, en in 't heil van anderen te verteeren!

TWEE

TWEE STUDENTEN.

Alvoorens wij tot een ander Hoofdſtuk overgaan, zullen wij onze Leezers vooraf over deze twee Beeldtenisſen onderhouden.

Wat dunkt u Leezer! Wie van deze beide verdiende het meest tot het getal van *Socrates* Leerlingen te worden toegelaaten? — Wie van beide heeft meer denkingskracht; en wie bezit grooter ſmaak voor de Wijsgeerte, meer verſtand en grooter ſterkte van ziel? —

En wat zullen mijne Vaderlandſche ſchoonen op 't gezicht van deze twee jonge lieden zeggen? — Wat zou hun hart gevoelen, zo 't verpligt ware uit deze beide de groote keus te moeten beſlisſen? — Beide voor de letteren gebooren, of liever door hunne ouderen daartoe beſtemd, bieden zij hier hun Gelaat ter onzer beöordeeling aan.

Bij al de zwakheid, waar van het eerſte Beeld zulke duidelijke kenmerken vertoont, is het, over 't algemeen, toch een zeer goedhartig en draaglijk voorkomen.

De houding van 't hoofd ſpreekt hier ſterk voor zwakheid van zielskrachten. —

Aan goedheid, een hart voor vriendſchap gevormd, minzaame toegeevendheid — kunnen wij aan dit alles bij 't bovenſte Beeld wel 't minſte twijfelen? — Hoe veel goedhartigheid bemerkt gij niet in den opſlag, voornamelijk in den mond? —

In-

Intusſchen, dat zijn ſmaak, zo 't immer zijn zaak wordt zich met ernst op de letteren toeteleggen, zich eerder voor de ſchoone weetenſchappen, dan op het wiskunſtige bepaalen zou, behoef ik mijnen Leezer niet te zeggen.

Hij loopt geen gevaar, om de veerkracht zijner ziele te overſpannen — onbekommerd voor de gevolgen leeft hij vrolijk en vergenoegd — en de vermaaken der jeugd zijn hem welkom, veel meer dan de jongſte nieuwigheden uit het rijk der letteren — gevoelig van hart is hem 't bijzijn van ſchoonen, daar men over den ſmaak, den opſchik, het ſpel en de partijen ſpreekt, uiterst aangenaam.

Niet geroepen, om den ſtrijd der geleerden bijtewoonen, hunne werken te doorkruisſen of naar eene geldende ſtem in 't rijk der letteren te dingen, houdt hij zich met het oppervlakkige te vreede; zich veel meer om de juistheid en ſmaak in kleeding, dan om de naauwkeurige rangſchikking van zijne gedachten bekommerende.

Het tweede Beeld is dat van eenen Jongeling, die in ſterkte van denkingskracht Lieden van gezag en jaaren dikwijls verbaast en voorbijſtreeft. — De wiskunst is zijne voornaame liefhebberij. Zijn ſtaarend oog zoekt waarheden, ten koste van het diepst nadenken, en met de grootſte inſpanning. Het bondige, en 't geen het ſtrengst is doorgedacht, lieft hij bij uitſtek. —

Welke eene groote voortdringende werkingskracht ziet gij niet in zijne oogen, in zijne wenkbraau-

braauwen, en in de ſluiting van zijne lippen? — Hoe zeer ſtemt niet dit alles in met zijn ſtout, diepdenkend en ſtijf-ſtaarend oog?

Zeer ongaerne ziet hij zich door andere, in werkzaamheid en denkingskracht, voorbij geſtreefd. — Een vijand van alle laffe en verwijfde vermaaken, zijn zelfs zijne genoegens door den ſtempel van 't mannelijke gekenmerkt.

En wat het Charakter van zijn hart aanbelangt, dit valt in het ſterke en in 't mannelijke — onverzettelijkheid en tegenſtand zijn hem in eenen hoogen graad natuurlijk eigen — gantsch niet gemakkelijk geeft hij zich gewonnen — eigenzinnigheid en voorzichtige achterhouding verlaaten hem zeer zelden — terwijl zijn gantsch voorkomen echter liefde en drang naar waarheid, oprechtheid en eene mannelijk vaste vriendſchap aankondigt.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

WAAR MEN HET PHYSIONOMISCHE TE ZOEKEN HEBBE.

Na 't phyſionomizeeren over verſcheide Beeldtenisſen zal het niet ondienſtig zijn mij met mijne Leezers vooraf over de eigenlijke zitplaats van 't phyſionomiſche te onderhouden.

Wij ſpreeken hier enkel van 't Gelaat, zonder het bijzondere, of het kenmerkende in de ſtemme, gang, gebaaren of iets anders te bedoelen.

Zal ik het Gelaat phyſionomisch beſchouwen, en 'er als Gelaatkenner over oordeelen. 't Is dan wigtig, te weeten, waar ik mijn oog vooral te vestigen hebbe, en hoe ik 't aangezicht gelaatkundig beſchouwen moet.

Moet ik, om een Gelaat naauwkeurig te beöordeelen, deszelfs verſchillende *deelen* opmerken, en daar uit gevolgen trekken, om tot zekere Charakters te beſluiten: of moet ik bij *het geheel* van zulk een Gelaat blijven ſtil ſtaan, de ſamenſtemming der onderlinge deelen gadeſlaan, en dan eerst uit het gantſche tot gevolgen en Charakters beſluiten?

Raadpleegen wij hier over het gros van 't denkend menschdom, dat vrij algemeen, en niet zelden vrij gelukkig phyſionomizeert, dan zien wij,

wij, dat bijna ieder een bij het geheel van een Gelaat blijft ſtilſtaan, en doorgaans, over 't geheel oordeelende, zegt: een goedig, ongunſtig ſchrander, vrolijk of droevig Gelaat. Men bekommert zich daar in 't geheel niet op de ligging van 't voorhoofd, op de kin, 't oog, de lippen of iets anders. Men ziet ſlechts het gantſche; men beſchouwt het over 't algemeen, en, zonder op bijzonderheden te letten, oordeelt men terſtond naar dien algemeenen indruk.

En zoeken wij nopens deze vraag onderwijs bij de Phyſionomisten van alle tijden, en in hunne ſchriften; dan zien wij, dat deze 'er geheel anders over denken. — In 't minst niet te vrede met dit algemeene, dringt men daar dieper in de ſtoffe; men beſchouwt 'er deel voor deel; men bepaalt derzelver inrichting, en men poogt die vervolgens gelaatkundig te beſchrijven, en dan zeker Charakter met dit of dat deel te verbinden. Bij voorbeeld, een achterwaards hellend voorhoofd, een ſtaarend oog, wijd uitgebreide lippen, enz. Aan ieder van deze gedeeltens, op die wijze ingericht, geeft men eene betekenis; en zo doende verbreidt men phyſionomiſche kundigheden.

Is het eerſte waar, dat men alleen bij 't geheel moet blijven ſtilſtaan, en dat men in de Gelaatkunde geene bepaalingen van enkele gedeeltens kan opgeeven; dan ſchijnt alle onderwijs in deze weetenſchap bijna onmogelijk, en ook overtollig.

M Dan

Dan wordt de Gelaatkunde geheel gevoel; en zij laat zich dan niet anders dan door eigen oefening verkrijgen.

En is het laatste gegrond, dat men het physionomische niet slechts in 't geheel maar ook in de bijzondere deelen van 't aangezicht zoeken moet — dat men deze deelen beschrijven, en physionomisch in haare betekenis bepaalen kan; dan schijnt niets gemakkelijker te zijn, dan 't aanleeren dezer weetenschap; niets gemakkelijker te zijn, dan eene menigte van zulke algemeene beginselen in 't geheugen te drukken, die op een voorkomend Gelaat toetepassen, en zo de Gelaatkunde te beöefenen. Wat is 'er bij voorbeeld gemakkelijker, dan zulke algemeene uitspraaken op enkele gevallen toepasselijk te maaken: een open mond is een blijk van zotheid; een groot voorhoofd, en daar onder diepliggende oogen vol vuur, bevat veel verstand enz.

Bedrieg ik mij niet, dan schijnt het in de beöefening der Gelaatkunde een hoofdzaak te zijn, vooraf te beslissen, in hoe ver men de bijzondere Charakters alleen in het geheel, en in hoe ver tevens in de deelen te zoeken hebbe.

Naar alle mijne gedaane onderzoekingen geloof ik voor als nog, dat men hier op beide zijden te ver gaat; en dat het even zo verkeerd is, alleen op het gantsche te blijven stilstaan, als, met ter zijdestelling van het geheel, enkel aan de deelen van 't aangezicht te blijven hangen.

Bij

Bij mijnen Leezer kan ik het vooraf als eene uitgemaakte waarheid vooronderſtellen, dat bij den mensch alles ſlechts één geheel, en één ſamenhangend gantſche uitmaakt. — Waar toch vinden wij een geheel, dat naar orde vervaardigd is, waarin het een niet naar het andere geſchikt is, en aan hetzelve beäntwoordt?

Bij den mensch zien wij deze overeenſtemming van de deelen onder elkander ook allerblijkbaarst. — En, dit zo zijnde, wie ziet dan niet, dat de bijzondere deelen van het aangezicht zeker den ſtempel zullen draagen van 't gantſche? En, dat men 't Gelaat van eenen zot zullende beöordeelen, de bewijzen dier dwaasheid even zo wel in de enkele deelen van zijn aangezicht zal kunnen opmerken, als zijn geheel voorkomen ons deze dwaasheid al vooraf had doen vermoeden?

Een duidelijk bewijs, dat de Gelaatkenner niet bevoegd zij de opmerking der deelen bij zijne voorwerpen ten eenemaal te verwaarloozen.

Ieder deel toch is in een welgeördend geheel altoos naar het overige geſchikt en gewijzigd; en ieder deel ſtrekt dus altoos ook meer of min ten bewijze voor de hoedanigheid van 't geheel.

Hier bij komt nog, dat men de deelen van 't Gelaat niet willende gadeſlaan, de Gelaatkunde hier door niet weinig vermoeilijkt en verzwaart.

Er zijn toch in 't menschlijk aangezicht enkele trekken, die dus of zo ingericht, zo ſpreekend

voor dit of dat Charakter zijn, dat men zulk een' trek en zulk een Charakter bijna onveranderlijk, bijna zonder uitzondering, altoos bij elkander aantreft; en door behulp van welke enkele deelen men bijna onfeilbaar iets van 't Charakter zeer gemakkelijk kan opmaaken. Ons waarneemend oog, op zulk een deel gevestigd, ziet altoos scherper en veel zuiverder, dan dat het zich alleen met het geheel had moeten inlaaten. — Met wat reden zal men dan de waarneeming van die enkele deelen, die dikwijls zo spreekend zijn, willen verwaarloozen?

Eindelijk is het zeker, dat algemeene kundigheden, uit het gantsche ontleend, altoos eenige verwarring met zich voeren; althans tot geene duidelijkheid kunnen geraaken. Blijft men nu bij 't beöordeelen van een Gelaat alleen het geheel, alleen de samenstemming der deelen gadeslaan, dan blijven onze denkbeelden van zulk een Gelaat altoos donker; en onze Gelaatkunde onduidelijk, en meestal verwarring.

En hoe zal men bij 't aanleeren van deze weetenschap ooit eenige vaste grondregelen kunnen opgeeven: zo men zich enkel bij het geheel bepaalt; niet tevens de deelen duidelijk beschrijft, en ook daar aan somtijds physionomische uitspraaken vasthecht?

Eindelijk, het is bijna onmogelijk het geheel volledig en naauwkeurig te kunnen waarneemen, zonder ook tevens de deelen gade te slaan en zui-

ver

ver te bevatten, die, te ſamengenomen, eerst het gantſche uitmaaken.

Uit dit gezegde zullen mijne Leezers genoeg kunnen afleiden, hoe noodzaakelijk het voor den Gelaatkenner zij, ook de enkele deelen van 't aangezicht, voorhoofd, oogen, neus enz. zo naauwkeurig doenlijk, optemerken, om ook van dien kant in zijne edele pooging, om den mensch te leeren kennen, dies te gelukkiger te ſlaagen.

Dan, bij dit alles ſchijnt het mij toe, dat men aan de andere zijde al te veel aan enkele gedeeltens blijvende hangen, en op enkele deelen zijne Gelaatkundige ſtelregels alleen willende overbrengen, de Gelaatkunde noodzaakelijk in enkele verwarring verandert, en haar de bron doet worden van talloos veele dwaalingen; en dat het dus ook noodzaaklijk zij op de ſamenſtemming der onderlinge deelen, en op het geheel naauwkeurig acht te geeven, om in 't beöordeelen van andere tot eenige zekerheid te geraaken.

Immers, van vooren beſchouwd, is 't al uiterst waarſchijnlijk, dat het geheel zich veel duidelijker zal doen hooren, dan één, of meer van deszelfs gedeeltens — zo het geheel welgeordend is, dan zijn de deelen onderling gelijkſlachtig; dan, vooronderſteld, dat 'er Gelaatkunde gevonden wordt, zal ieder deel van 't aangezicht meer of min iets van het Charakter kunnen aankondigen; en zal dan het geheel van zulk een Gelaat niet even hierom zich veel duidelijker voor dezen of

 gee-

geenen trek in 't Charakter verklaaren, dan dit of dat enkel deel? Of zou dat geen, het welk ons ieder deel op zichzelve aankondigt nog niet veel duidelijker en ſterker in het geheel Gelaat te leezen zijn?

Zeker Schrijver vergelijkt ergens de Gelaatkunde niet ongepast bij de Toonkunst. Bij hem is ieder deel van 't aangezicht zekere toon, of klank; terwijl hij het phyſionomiſche van zulk een Gelaat oordeelt geleegen te zijn in de harmonie dezer toonen, of in de onderlinge ſamenſtemming dier gedeeltens. En even zo min men een muzykſtuk kan beöordeelen uit dezen of geenen toon die 'er in gevonden wordt, even zo min oordeelt hij het Gelaat of 't Charakter der menſchen te mogen opmaaken uit dezen of geenen toon, of enkelen trek, die 'er in gevonden wordt.

Zeker eene ſchoone gelijkenis, die in dit, en in andere gevallen zeer veel licht over de Gelaatkunde verſpreiden kan.

Echter ſtaat een toon in een muzykſtuk nog op ver na niet volkomen gelijk met een' trek of toon in het Gelaat; want een en dezelfde toon blijft in muzykſtukken van allerlei aart volkomen dezelfde; maar deze of geene trek van een Gelaat, de vorm van dit of dat voorhoofd, dit alles is individuëel, heeft wel veel gelijkenis met honderd andere vormen bij andere aangezichten; maar bij naauwkeurige beſchouwing zal men tusſchen die, zo na aan elkander gelijkende, toonen van 't mensch-

menschlijk Gelaat nog altoos een weezenlijk verſchil knnnen bemerken.

Intusſchen naar 't vluchtig oog geöordeeld, zullen wij bij menſchen van zeer verſchillende Charakters zeer dikwijls eene verbaazende groote overeenkomst vinden tusſchen enkele deelen van hun Gelaat; en van dien kant zal het dus altoos uitſteekend moeilijk worden, om uit die, zo zeer gelijkſchijnende, deelen verſchillende Charakters te kunnen opmaaken.

In 't voorbijgaan doet het ons zien, hoe noodzaakelijk het zij, aan alle onze waarneemingen alle mogelijke ſcherpte, en zo veel mogelijk de hoogſte naauwkeurigheid bijtezetten (*n*).

Terwijl ons dit zelfde ook zien doet, dat men zich, aan zulk een enkel deel bepaalende, noodzaakelijk dikwijls vergisſen moet; immers, daar het zo ondoenlijk is, om dat gering onderſcheid in

(*n*) Waarneemen is de grondſlag van alle Gelaatkunde; en daar wij hier 'er zo dikwijls van ſpreeken, kan ik niet voorbij mijne denkende Leezers op dat meeſterſtuk van kunde en bondigheid te verwijzen, ons door den geleerden *Carrard* over *de kunst van waarneemen* geſchonken. Eene verhandeling, die door de Haarlemſche Maatſchappij bekroond is, en te vinden in het XIII. deel van haare verhandelingen. Voor den mensch is 'er in 't algemeen toch weinig belangrijker, dan 't geen hem ten gelukkigen waarneemer vormt: — En hoe wigtig waare het niet voor de Gelaatkunde, de vraag: hoe moet men alle de trekken van 't Gelaat *waarneemen*, om zeker te zijn in zijne phyſionomiſche gevolgtrekkingen? door een ſoortgelijk brein van eenen gelaatkundigen *Carrard* onderzogt en beantwoord te zien!

in die enkele deelen van verſchillende menſchen terſtond allerzuiverst te bemerken, hoe ligtelijk zal ons dan dit gering verſchil tusſchen het voorhoofd, de oogen, den neus enz. van verſchillende menſchen niet ontſlippen; en wij daar door vervoerd worden, om geheel verſchillende menſchen dezelfde Charakters toeteſchrijven?

Mijne eigen ondervinding bragt mij van dien kant zeer dikwijls in gevaar, om gantsch verkeerdelijk te oordeelen. Meest altoos, omdat ik te veel op een enkel deel van 't aangezicht bouwde, en het geheel, de ſamenſtemming van alle de deelen niet genoegzaam had geraadpleegd. Zo vond ik, bij voorbeeld, in enkele gevallen een treffend, en mij zeer behaagend voorhoofd; en op eenen anderen tijd zag ik met weerzin eenen geöpenden mond. Ik ging eenige oogenblikken op deze enkele gedeeltens aan — geen wonder, want in de Gelaatkunde zijn zij op zichzelve ſpreekend; het eerſte bezat reeds voor een deel mijne achting, terwijl ik het laatſte met eenig ongenoegen beſchouwde. Dan, al ſpoedig klaarde zich alles bij mij op; het overige van deze aangezichten deed mij bij den eerſten alles vinden, behalven een veel bevattend verſtand; en onaangezien den open mond moest ik echter eerbied koeſteren voor 't verſtand en de denkingskracht van den tweeden. Zeer zelden bedroog ik mij, zo ik eerst het geheel gadeſloeg, en dan naauwkeurig alle de deelen wikte; — zeer zelden bedroog ik mij, zo ik mij in

het

het beöefenen der Gelaatkunde aan 't zeggen van dien wijzen hield: de eerste indrukken, de eerste gedachten zijn doorgaans de beste.

Zo dra wij een vreemd Gelaat zien, dan doet het ons aan; het treft ons; en die eerste Gelaatkundige beschouwing doet ons iets gewaar worden, doet ons van den man iets oordeelen: en dit eerst geveld oordeel is zeer dikwijls het allerjuiste. Niet dat wij hier bij behooren stil te staan — neen, men houde dien eersten en algemeenen indruk slechts bij zich, en men beschouwe voor 't overige alles, ook de kleinste gedeeltens met de uiterste naauwkeurigheid, om zo zijne denkbeelden uittebreiden, en zijne physionomische opmerkingen te bevestigen.

Zeker, men geeft tot de grootste dwaalingen in de Gelaatkunde aanleiding, zo men haare uitspraaken beslisfend op enkele afzonderlijke deelen van 't aangezicht vestigt; en den Waarneemer niet tevens oplettend maakt op het geheel.

't Is hierom, dat ik mijnen Leezer op 't nadrukkelijkste verzoek, die enkele bepaalende regels, of physionomische uitspraaken, die hier of daar in dit werk over enkele deelen van het aangezicht mogten verspreid zijn, niet onvoorzichtig op alle voorkomende weezens toetepasfen. Overal, en dus ook hier, zijn uitzonderingen. — En die algemeene grondregels gaan bij voorkomende menschen alleen dan door, wanneer men in het overige van zulk een Gelaat, en in de inrichting

der bijzondere deelen, niets befpeurt, dat ons klaarblijkelijk het tegendeel aankondigt: het geen toch, over het algemeen genomen, zelden gebeuren zal.

Wanneer men intusfchen het groot verfchil tusfchen de aangezichten en de trekken der menfchen gadeflaat; een verfchil, zo groot en zo zichtbaar, dat zelfs de eenvouwige met zeer weinig moeite duizenderlei menfchen aan hunne Gelaatstrekken onderfcheiden kan; zeker, dan mag men ook dit voor een der aanmerkelijkfte wonderen in de menfchelijke vorming begroeten. En dat te meer, daar alle deze aangezichten dezelfde voornaame deelen, en dezelfde voornaame richting en ligging hebben. En bij al die gelijkheid heeft de Schepper echter zulk een onnoembaar verfchil in zulk eene kleine ruimte weeten daartefteIlen; een verfchil, van zulk eenen aanmerkelijken invloed in de onderlinge veiligheid, in 't doel der maatfchappijen en in het geluk der menfchen.

Neemt men nu het bovengezegde hierbij in overweeging, dat menfchen, die in hun voorkomen alleraanmerkelijkst verfchillen, nogthans dikwijls enkele deelen, voorhoofd, oogen, neus enz. zeer na aan elkander gelijkende bezitten; dan brengt het ons met grond tot de gedachte, dat men de natuurlijke reden dier ontzagchelijke verfcheidenheid der menfchelijke aangezichten niet zo zeer in het onderfcheid der enkele deelen, maar

maar ook zeker in de verſchillende wijze van hunne onderlinge ſamenſtemming te zoeken hebbe. Zo gij, bij voorbeeld, het voorhoofd van eenen *Scaliger* bij dezen of geenen aantreft, dan zou het niet voorzichtig zijn hierom terſtond ook zijne verſtandskracht aan zulk een' mensch toeteſchrijven? 't Is zeer mogelijk, dat gij de ſamenſtemming der overige deelen in dit Gelaat gantsch anders ziet, dan gij ze bij *Scaliger* beſpeurd hebt; en dat deze ſamenſtemming u duidelijk zien doet, dat gij, onaangezien eenige gelijkheid in de voorhoofden, echter geenzins een even zo veel bevattend verſtand, eenen tweeden *Scaliger* gevonden hebt.

Het zal dus voor den behoedzaamen Gelaatkenner het raadzaamst zijn:

Het gantſche, de algemeene grondvorm, de ſamenſtemming van alle de trekken; en vervolgens alle de bijzondere deelen zo naauwkeurig doenlijk waarteneemen. —

Vervolgens de zitplaats van 't Charakter, van deze of die hoedanigheid, zo na mogelijk opteſpooren; hoe ver zulks in het geheel, en hoe ver in enkele deelen van een voorkomend Gelaat te vinden zij: en dan zorgvuldig die Gelaatstrekken en hunne betekenis te onthouden.

Alle de bepaalende regels over dit of dat deel van 't menschlijk Gelaat, die men hier of daar bij Phyſionomisten aantreft, zorgvuldig overteneemen, en dagelijks aan voorkomende weezens te toetſen, om den trap van algemeenheid of ze-

zekerheid van zulk eenen gelaatkundigen grondregel met eigen oog te kunnen beslisſen.

Nimmer eenen phyſionomiſchen ſtelregel, al waare hij nog zo zeker en nog zo algemeen, bij ieder een zonder eigen gevoel toetepasſen; maar telkens, wanneer gij in eenig Gelaat zekeren beſlisten trek hebt opgemerkt, terſtond het geheel Gelaat raadteplegen; en wanneer gij in het gantſche geene onweêrſtaanbre blijken vindt, die zich tegen de betekenis van zulk eenen trek aankondigen; wanneer het geheel van dit Gelaat met dien trek en deszelfs gewoone betekenis inſtemt, dan eerst op den gemelden trek aantegaan, en dan eerst het daar aan gehecht Charakter aan zulk een' mensch toeteſchrijven.

Schier in dier voege handel ik met ieder mensch, dien ik voorheb gelaatkundig te beöordeelen. — Na eene naauwkeurige beſchouwing van het Gelaat aan alle kanten, in het geheel en in de deelen, breng ik mij dien indruk te binnen, die het eerst gezicht van dit Gelaat bij mij deed geboren worden — dezen eerſten indruk verlaat ik zeer zelden geheel. Vervolgens roept mijne verbeelding ſoortgelijke trekken uit het Gelaat van anderen te binnen; of ik herinner mij de betekenis van deze of geene trekken; een voorhoofd met zulk eene ligging, deze kleur, dit oog, zulk een' mond enz. — de trap van zekerheid, waarmede ik zulk een trek of deel met dit of dat Charakter onder de menſchen heb gepaard gezien, ſchiet mij dan

ter-

terſtond te binnen. Voor 't laatst raadpleeg ik nog eens het gantſche; en zo ik dan hier geene beſlisſende gronden vinde, die alle mijne voorige opmerkingen geheel doen vervallen, dan waag ik het eerst, mijnen medebroeder te phyſionomizeeren.

En hoe gelukkig, hoe te vrede voelt zich mijn ziel, zo ik dit doen mag, enkel, om mijnen grooten Maaker in 't ſtof te aanbidden, en Hem voor mijne wording te danken! — zo ik, eenen anderen beöordeelende, mij den Rechter van ons beiden herinner; die onze gedachten kent, eer zij wierden; en zo tot zelfskennisſe worde opgeleid! — Zo ik eenen anderen beöordeelende, beſef, dat ik zijn broeder ben; en geen' vuuriger wensch koeſter, dan eens te ſamen voor dien God van Liefde neêrtevallen, ten eenemaal van dat gevoel doordrongen:

ô Heer! Hoe zijn uw werken,
  Zo goed, zo groot, zo veel!
't Is orde, al wat wij merken,
  Ook in het kleinſte deel.
Uw wijsheid treft gemoedren,
  Wier geest naar wijsheid haakt.
Door wondren en door goedren
  Hebt Gij ons heil volmaakt.

Aan 't einde van dit hoofdſtuk geeven wij onze Leezeren dit viertal Beelden ter beſchouwing.

En zoudt gij u wel zeer verwonderen, wanneer ik zeide, dat gij hier twee Roomſche Geeſtelijken, en een Jood en Joodin voor u ziet afgebeeld? —

Het

Het eerſte Beeld is dat van eenen ſchranderen Jeſuit, een echt en bekwaam Lid van *Loyola's* inſtelling.

Voorzeker, die man is niet gewoon, om alles te zeggen, wat 'er in zijn brein en hart omgaat. — Hoe behoedzaam, hoe ſtil en ſchrander omvatten die oogen niet alle haare voorwerpen! — Al wat hij bedoelt zal hij veel liever door beleid, dan door openlijk geweld bewerken. Bedrieg ik mij niet, dan gevoelt hij in ſtilte ten volle zijne waar-

de

de — niet ligt laat hij zijne gedachten en wel gewikte ontwerpen vaaren. Het ſtijve, het geen gij in zijne kleeding en houding bemerkt, ſtrookt zeer wel met het doordringende en mannelijke van zijn Charakter.

Zo mijn Leezer acht geeft, op zijne wenkbraauwen en hunne ligging, de oogen en hunne diepte, den neus, voornamelijk de denkende ſluiting der lippen: alles toont het peinzende van zijn ziel; en hoe hij geenzins geroepen is, om ſlechts een ledig aanſchouwer van de gebeurtenisſen zijner Kerke te zijn; neen, hoe hij alle zijne denkingskracht en ſchranderheid beſteedt, om zeer behoedzaam en vol ſtilzwijgendheid de oogmerken van zijne orde te bevorderen.

Recht tegen hem over ziet gij eenen Monnik, zeker geenzins de minſte onder zijne broederen. Zeer duidelijk doet zijn Gelaat ons zien, dat hij van de natuur een zeer gunſtigen aanleg en zeer veel grondkracht ontvangen heeft. Zeker, hij althans ſchijnt, door zijnen natuurlijken aanleg, tot niets minder beſtemd te zijn, dan om als een uitgevallen ſchakel uit de keten der Maatſchappije, zijn leven in de wederkeerige bedrijven van zijne orde, in vadzige traagheid en weelde te ſlijten.

Zeer zelden zult gij dien loop van het voorhoofd vinden zonder vuur van werkzaamheid, zonder verſtandskracht en een mannelijk denkvermogen.

Dan, de mond, en het geheel van dit Gelaat doet ons ras zien, hoe zeer zijne gemakkelijke

ke levenswijze aan alle kanten het vuur van zijne werkkracht verdoofd; en niet weinig heeft toegebragt, om zijne verstandelijke vermogens en zijnen natuurlijken aanleg te verzwakken en te bederven.

Nu ziet gij in den mond nog veel blijken van goedheid en toegeevendheid; voor 't overige is alles mat, flaauw en lusteloos

Zo men dien man zijn gemak en zijne vastgestelde gewoontens niet betwist; zo men hem maar ongestoord het vermaak gunne, om aan tafel als anderzins zijn lichaam te mogen waarneemen; wat is 'er dan, dat hem verhinderen zou, om door goedhartigheid allerwege zijne broeders te verpligten?

In de beide andere Afbeeldsels zien mijne Leezers eene Joodin en een Jood onder elkander geplaatst: en in beide ten minsten iets van 't physionomische der Jooden gelukkig bewaard gebleeven.

Beide behooren zij geenzins tot de slechtste van dit zo ongelukkige volk.

Schranderheid, list en veel bekwaamheid zullen mijne Leezers aan het bovenste Vrouwenbeeld niet ligtelijk kunnen weigeren. —

Men beschouwe slechts de vrij vlug en veel bevattende oogen; haar' mond, in diervoege gesloten; de kin en haare buiging, om zich van 't gezegde te overtuigen.

Van 't onderste Joodenbeeld zullen wij den Lee-

zer

zer alleen aan de zwakheid van lichaam en ziel, en de neerflagtige droefheid herinneren, waar mede dit geheel Gelaat, zelfs de houding, zo zichtbaar bekleed is.

Hoe verbaazend is niet het verfchil in de oogen, in den loop der oogenleden en in den mond, wanneer gij dezelve met die der Joodin vergelijkt?

De oogen, en de lippen van dit onderfte Beeld fchijnen voornaamelijk de zitplaatfen te zijn, waar gij de bewijzen van deze zwakheid en moedeloosheid te zoeken hebt.

Als Phyfionomist ken ik in de natuur al weinig aanmerkelijker verfchijnfels, dan het zonderlinge in de phyfionomie der Jooden, en 't zo kenmerkende in hunne Gelaatstrekken.

En, fchoon het niet te ontkennen is, dat hunne armoede en verachting; de inftellingen van hunnen Godsdienst; de bijzonderheden van hunne taal en uitfpraak; hunne fpijsbereiding en levenstrant; hunne verregaande gewinzucht, eenigermaate gegrond in de wijze, waarop zij hun beftaan verkrijgen, en eindelijk het voorbeeld en de opvoeding — dat dit alles eenen grooten invloed heeft in 't vormen van hun Charakter en in de inrichting van hunne phyfionomien: het is 'er echter ver van daan, dat dit alles, te famen genomen, mij het raadfel van hunne zo gelijkvormige, op zichzelven ftaande en zo voortduurende phyfionomien zou kunnen ontknoopen:

De Heer *Lavater* haalt ergens eenige gemeng-

de aanmerkingen van zekeren Dichter aan; en onder dezelve vind ik 'er één, tot deze ſtoffe betrekkelijk, van dezen inhoud: „ Het is mij iets zonderlings, dat de Jooden het teken van hun Vaderland, van het Ooſten, in alle de vier waerelddeelen met zich omdraagen; ik meen die korte, zwarte, gekroesde hairen, en de bruine kleur van hun Gelaat. Hunne ſchielijke uitſpraak; het driftige en kortafgebrookene van alle hunne handelingen. Ik geloof, dat de Jooden over 't algemeen meer gal hebben, dan andere menſchen ". —

Dan, zijn 'er buiten al dit genoemde nog niet zeer veele andere bijzonderheden in de Jooden te vinden? bijzonderheden, die meer eigenlijk hunne weezenstrekken raaken, en die zich zo gemakkelijk uit het oostersch Climaat niet zullen laaten afleiden? —

Ook zal men werk vinden, om een enkel voorbeeld onder alle andere volkeren te vinden, waar de bijzondere Luchtſtreek na zo veel eeuwen, na zo veel verhuizingen en veranderingen, haaren eerſten indruk zo langduurig en zo ongeſchonden behouden heeft.

Nog meer, de bruine kleur van 't aangezicht is onder de Jooden ook geenzins zo algemeen, als het bijzondere van hunne trekken, of het eigenlijk phyſionomiſche van hun Gelaat. — Ik heb Jooden en Joodinnen gezien, die in blankheid voor geene andere volkeren behoefden te wijken;

en

en die, onaangezien al deze blankheid van huid het Joodsche volkomen in hun Gelaat vertoonden.

Zeer gaarne zag ik dit gantsche stuk, voor de Natuurkunde en de Gelaatkennis zo gewigtig, eens door een' eersten Natuurkenner, en door een' Man in oostersche geleerdheid ervaaren, naauwkeurig onderzogt en beäntwoord!

Intusschen, daar mijn physionomische Leezer, zo wel als ik, dikwijls geleegenheid zal hebben, om tekenen der grootste verwoesting in de verwrongene trekken dezer menschen te bespeuren; of zich over het zonderlinge in hunne Physionomie te verwonderen; niets zou voor ons beide snooder zijn, dan over hunne misvormde trekken te spotten; of 'er zich vermaakshalve mede te verlustigen. Of zullen wij het lot van dit deerniswaardig Volk nog wreedelijk door de uiterste verachting verzwaaren? — Neen, beklaagen wij van harte eene weerlooze menigte, die, in onkunde en bijgeloof verzonken, niet voor ons vermaak, maar ons ten nutte en ten spiegel ellendig rondzwerft. — Beklaagen wij een Volk, op welker voorhoofden wij de verharding en de straffen der Godheid zo duidelijk leezen; en wier trekken en onheilen ons van alle kanten zo aanhoudend toeroepen: — Triomf, het Christendom heeft overwonnen!

DE GEBROEDERS NAEREBOUT EN BOUSSARD.

O Menfchelijkheid! leen mij toch hier uwen besten aandrang, om den roem van Vlisfingen, en den braafften Inwooner van Dieppe in al hun waarde aan mijn Vaderland te doen kennen! —

Hoe gloeit mij 't hart op 't zien van deze weezenstrekken; op 't zien van die waardige ftervelingen, die het grootfte levensgevaar dorften te tarten; en onder al het gebruisch en de branding eener woedende zee hunne harten openden voor de ftemme der menfchelijkheid, bij den jammer en bij 't bang gekrijt van ongelukkigen! (*o*)

Alle

(*o*) Terwijl wij een echt en volledig verhaal van deze gebeurtenis door eene achtbaare hand ontvangen hebben, meenen wij onze Leezeren geen ondienst te doen, met het verflag daarvan in deze noot meedetedeelen.

Frans Naerebout eenige geruchten gehoord hebbende, dat 'er een Schip op de rasfen vast zat, hier binnen gebragt, mogelijk door een Engelfche Cotter, die 'er voorbij gevaren was, gaat op Saturdag den 23 Julij 1779. 's namiddags tusfchen 5 en 6 uuren naar de Westdijk van Vlisfingen, waar van daan men een ruim gezicht in zee heeft. Hij ziet van verre een Schip, het welk hij ter oorzaake van deszelfs ligging begreep in nood te zijn. Terftond befluit hij 'er na toetevaren, om die ongelukkigen bij te ftaan. Een Engelsman, daar tegenwoordig, toonde zich bereid, om eens te probeeren van 'er na toetevaren, mits men hem 300 guinees gaf. Een duidelijk bewijs van het oogenfchijnelijk gevaar. Gelijk ook het Vaartuig der O. I. Comp. Zijnde een Poon, ten dien tijd te Vliffingen liggende, het niet wagen durf-

Alle drie grootmoedig in het gevaar, en helden om andere te redden, zien wij hun onderling Gelaat zo ſpreekend voor 't mannelijke en voor 't gevoelige van hun hart getuigen.

Zo gij de aangezichten van alle, en hunne onderlinge oogen oplettend gadeſlaat, vindt gij niet alles mannelijk; en hun Gelaat, aan alles met blijdſchap deelneemende? Zeker, zij zijn tot onderneemingen van gewigt bekwaam, en tot niets minder dan tot de ledigheid beſtemd.

In 't Gelaat van FRANS NAEREBOUT ziet gij terſtond mannelijke onverſchrokkenheid, met vrolijke goedheid en met de edelſte oprechtheid gepaard.

Hoe

durfde in zee te gaan. *Frans Naerebout*, ſchoon volkomen overtuigd van het gevaar der onderneming, gaat naar zijn' broeder *Jacob*, zijn' neef *Jan Pod*, en eenige anderen, ſtelt hun de zaak voor, en of zij lust hadden om mede te gaan. Zij zijn alle bereid en verzoeken hem hun te willen wekken, wanneer het tijd van varen zijn zou. Hij neemt zulks aan, gaat naar huis, met oogmerk om nog wat te gaan ſlapen. Dan, zich reeds half ontkleed hebbende, herinnert zich dat het 's nachts om 1 à 2 uuren tijd zou zijn, om te vertrekken, hij vreest zich te zullen verſlapen, en dus verſtoken te raken van zijn oogmerk, en beſluit daarom, om, in plaats van naar bed, naar de Comoedie te gaan, die bij gelegenheid der Vlisſingſche Kermis juist dien avond tweemaal ſpelen zou. *Ik heb*, zei hij, tegen zijn vrouw, nog nooit in een Comedie geweest. Van avond zal ik 't eens doen; en dan kan ik zeker mijn tij niet verſlapen. Om 9 uuren 's avonds dan gaat hij derwaards, en komt 'er om 12 uuren 's nachts van daan. Terſtond roept hij zijn' broeder,

 zwa-

Hoe zelden zal 't hem aan vuur van werkzaamheid kunnen mangelen!

Bedrieg ik mij niet, dan ziet gij het bewijs daar van in zijn geheel voorkomen, en onder andere in 't voortdringende van zijne kin, en van zijn geheel Gelaat.

Men

zwager en 't verdere schuitvolk op: Zijn broeder *Jacob* bood zijn schuit aan; doch *Frans* weigerde dezelve, zeggende: Ik moet mijn eigen Vaartuig onder mij hebben. En te recht, wijl hij wist een nieuwe, sterke en welbezeilde Schuit te hebben; en dat het 'er dien nacht hard op zou aankomen. Bij zijn' neef *Jan Pod* komende, roept hij hem toe: kom neef *Jan!* kom op: Deze buiten ziende, riep hem toe: het waait zo! 't kan niet helpen, was het antwoord: De kop moet 'er nu aangewaagd. — De oude man *Matheus Naerebout*, de Vader onzer Gebroeders, wilde mede in deze onderneeming deelen. Dan, de Zoons deden hem begrijpen, dat indien er een ongeluk moest komen, zij dan te veel zouden wagen: dat hij in zijn' tijd zijn best gedaan had, en nu wel t' huis mogt blijven. Het geen hij ook vervolgens deed.

De Gebroeders *Naerebout* met de hunne vertrokken 's nachts om 2 uuren van Vlissingen: laveerende met een harde wind, een rif achter, en voor in 't zeil, naar 't wrak toe. Des Zondags 's morgens om 6 uuren kwamen zij 'er digt bij. Eerst werden zij vier persoonen gewaar, op een stuk houts zittende. Deze gered hebbende, vroegen zij hun, of 'er nog meer volk was overgebleven; want door de hooge zee en zwaare branding waren 'er geen meer zichtbaar, en ontvingen ten antwoord, dat nog meest al het volk op het wrak zat. Doe kwam het meeste gevaar aan. Veelen van 't schuitevolk waren verslagen, daar zij den dood te gemoet liepen. Een hunner riep: dat is om ons leven ook te doen. Met één stoot zijn wij weg. — Waarop *Frans Naerebout* antwoordde: hier valt nu om geen leven of dood te denken. Dat moet 'er nu me deur. En zette het hier mede op de branding aan. Het volk zich reddende op twee stukken van het Schip, namelijk op het voor- en achterschip, vlogen de stukken en brokken rondom de Schuit uit en in het

wa-

Men zoeke hier eens naar verwrongene of geweldige trekken van een ſnood hart! — En een Gelaat, dat zich vrolijk, oprecht en onverſchrokken, en bij dat al zeer goedig vertoont, zal alle deze poogingen verijdelen.

Hoe veel mannekracht woont 'er niet in deze oogen,

water; het geen niet alleen een ijsſelijke vertooning maakte, maar boven dien de Schuit in gevaar bragt van alle oogenblik doorſtoten en verbrijzeld te worden, en bij het wrak in den grond te zinken. Gelukkig echter leiden zij aan, dwars tegen het achterſchip; van waar zij al het volk, tot op 4 na, overhaalden. Nu werden zij door de zee van 't Schip afgeſlagen, terwijl de 4 overgeblevenen om redding ſmeekten, te gelijk met die op 't Voorſchip waren, die mede op de erbarmelijkſte wijs voor hun leven baden. Onze Stuurman *F. N.* hield echter weder naar 't achterſchip toe, en haalde die 4 perſoonen 'er gelukkig af. Tweemaal zagen zij hunne pooging gelukken: de eerſte keer werden 'er door hen 66. en de tweede reis nog 11. Schepelingen gered. Weinig echter ſcheelde het, of *Frans* zou zelf verloren geweest zijn, toen hij de eerſte reis aanlegde; want bezig zijnde met een der Schepelingen over te halen, terwijl hij aan 't roer ſtond, greep een ander hem, *Frans* namelijk, bij 't hair, en hield hem zo gewis vast, dat deze om zelf niet buiten boord te ſlingeren met deze beide perſoonen, zich verplikt vond den eerſten te laten glippen, en den tweeden aan boord te halen. Gelijk hij ook vervolgens deed, terwijl de eerſte het geluk had zich ergens aan vast te houden, tot dat een der ſchuitmaats hem hielp. Een gelijk ongeluk gebeurde aan *Jacob Naerebout*, toen hij bezig was 3 matrozen, die aan elkander gebonden waren, overtehalen. Hij hield zich met de linkehand vast aan de ſchoot van 't zeil, en trachtte met de rechte het overgehaald volk binnen boord te trekken, doch zijne beenen gleden uit door het gewigt, dat zijne krachten verre overtrof; zijn muts woei weg, en hij zou ongetwijfeld achter over in zee geſtort zijn, indien zijn broer *Frans*, aan 't roer ſtaande, zich niet terſtond voor over op zijn broeders beenen had laten vallen, dezelve gegrepen, en hem alzo behouden had.

oogen, door deze zagtloopende, en echter zwaare, wenkbraauwen gedekt?

De mond in dier voege gesloten, en deze lippen in zulk eene richting, heb ik bijna nooit ontmoet, zonder kracht van werkzaamheid met veel verpligtende goedheid gepaard.

In loeiende stormen en in vliegende orkaanen groot, en stouthartig, biedt dit voorhoofd tegenstand aan de grootste gevaaren; terwijl alles, ook die vouw boven den neus klaarlijk zien doet, dat hij geenzins door de weelde, maar door arbeid, en mannelijke daaden gevormd is!

In eene schuinsche richting onder *Frans* ziet men zijn' broeder, JACOB NAEREBOUT, onder het omslaand Vaartuig geplaetst.

Zijn voorkomen is insgelijks dat van een' man vol werkzaamheid en onderneemzucht.

Hij is in 't onverschrokkene niet veel minder dan zijn' broeder. Alleenlijk denkt hij de gevaaren dieper in. — Eenige jaaren ouder, is hij natuurlijk wat minder door jeugdig vuur bezield, en rijker in ondervinding. Zijn verstand is ruim zo wel geöefend; en over 't algemeen geloof ik, dat hij zijnen broeder in doorzicht, en naauwkeurig nadenken te boven gaat.

Zijn oog staat stil, weegend en beschouwend. En met den mond, in diervoege gesloten, vergeleeken zijnde, doet het ons met vrij veel zekerheid tot veel bedaardheid, bezadigdheid in zijne

on-

onderneemingen, en tot welwillendheid besluiten.

Hoe bedachtzaam, hoe goedig peinzend sluiten zich niet deze lippen? —

Men lette hier op den loop van het voorhoofd, een schier onfeilbaar kenmerk voor verstand, en zielskrachten. Nimmer zag ik die zo aan eenen van natuur zeer dommen mensche.

Hoe veel sterkte, voortdringende en rustelooze werkkracht mogen wij niet uit het vooruitkomende, uit het voortdringende van zijn Gelaat, vooral van het onderdeel besluiten!

Bij het goedige van deze lippen en van dit geheel Gelaat, is de mond echter, vooral de loop van den neus van onderen tot aan de bovenlip, met een zweem van ongenoegen gedekt. Misschien, dat hij niet al doen kan, wat hij wil; of zijn leven niet zo werkzaam kan slijten, als hij wel wenschte.

Voeg hier bij zijn peinzend voorkomen en zijne meerdere verstandsöefening, het welk alles saamgenomen veelligt de reden is, waarom zijne onverschrokkene mannekracht bij zijn Gelaat niet zo ras in 't oog loopt, dan bij dat van zijnen broeder. Behalven dat al dit bovengenoemde hem natuurlijk, voor nadenken over den Godsdienst, ook nog vatbaarder maakt dan zijnen broeder, wiens zaak het zo bijzonder is, om in 't Lootsen uittemunten, in woeste onderneemingen de eerste te zijn, en de grootste gevaaren heldhaftig te verachten.

Eindelijk komen wij tot het laatste Beeld, zijnde dat van den franschen BOUSSARD. Ook dezen Zeeloots in Dieppe woonachtig, zien wij zijn leven onverschrokken en menschlievend in gevaar stellen, om 8 fransche Schepelingen van een in stuk gebroken Vaartuig te redden.

Men zag van den wal de woedende zee en het uiterst levensgevaar dier ongelukkigen: en niemand onder alle had moed, om derwaarts heen te stevenen, of hen anderzins te redden. *Boussard* alleen deed recht aan 't gevoel van zijn hart, en begreep het ontwerp, om derwaarts tegen de zee intestuiven; en die Schepelingen het eind van een touw te geeven, door middel van het welk hij ze alle hoopte te redden.

Alle zijne vrienden stellen hem 't gevaar dier onderneeminge voor oogen. — In zijn huisgezin vreest men den besten Man, en den tedersten Vader nimmer te zullen wederzien. —

Ter naauwernood rukt hij zich nog los uit hunne armen, vliegt derwaarts, en stort tegen al de branding der stuivende wateren in. — Meer dan eens wordt hij door wind en storm terug gevoerd, en weêr aan strand geworpen. Dan, de tegenstand maakt hem slechts moediger; en zijn menschlijk hart wordt dies te onverbiddelijker voor alle de smeekingen van zijne vrienden. — Nu hoort of ziet hij niets, dan 't geroep dier ongelukkigen, en de traanen dier kinderen, die aan den wal al vast het deerlijk lot van hunne Vaders betreurden. —

Ten

Ten laatſten gelukt het hem, om het wrak te naderen, en deze Schepelingen, één voor één gelukkig te redden. — Meer dan ééns ſcheen men hem voor 't laatſte te zien; en zijne ſchier uitgeputte krachten onder het gewigt, en al den tegenſtand, te zullen bezwijken. Maar neen, het goedig meêdoogen zijnes harten, en zijne mannekracht herleeven bij ieder Schepeling, die hij op nieuws gered ziet — Eindelijk terug gekéerd, betreedt hij gantsch uitgeput, en áamechtig den vaderlandſchen bodem; en nu ziet hij zich aan alle kanten, met duizend verwelkomstgroeten en met edele tranen, die de menſchelijkheid alleen ſtorten doet, omringen. —

Hier in deze plaat is zijn Beeld wat voorover gebogen, in gevolge van 't origineel, waarop hij een weinig vooroverſtaande, en voor zich heenziende, vertoond wordt.

Dat zijn Beeld hier ten minſten twee derde kleiner is dan de beide overige, behoef ik mijnen Leezer niet te zeggen.

Zijn ſtand, zijn goedig oog, dat zo opmerkend en zo deelneemend de natuur gadeſlaat, en zijne voorwerpen beſchouwt; zijne lippen, die zich zo bedachtzaam, en zo denkend ſluiten; dit alles verdient hier onze opmerking.

Zijn ziel is vol van ſtil deelneemend vuur over het onheil en gevaar, waarin hij andere ziet.

Het is echter bijna zeker, dat *Bousſard* nog meer tekenen van mannenmoed en onverſchrokkenheid in zijn voorkomen heeft, dan men hier in

deze

deze afbeelding ontdekken zal. Het kan ook zijn, dat de hooge trap van deelneeming en goedigheid, die hier in dit Gelaat, zo duidelijk te leezen is, bij zijn hart een deel dier onverfchrokkenheid vervangen heeft, die 'er anders in zijne handelwijze doorftraalt.

Ter eere van Frankrijk moet ik niet vergeeten, hoe de braave *Necker* van dit menschlievend geval hebbende kennis gekreegen, dien edelmoedigen *Bousfard* terftond een aanzienlijk gefchenk, en een jaarlijkfche inkomst van drie honderd Livres van 's Konings wegen veréerde — hoe hij, te Parijs ontboden, van het Hof, en van alle de aanzienlijken met dank, met eerbetuigingen en met gefchenken overladen werd; — terwijl men binnen *Dieppe* ter zijner eere eene wooning voor hem en zijn nageflacht op 's Konings last geflicht heeft.

Ook een foortgelijk lot viel onze Vaderlanders, de braave *Naerebouts* te beurt. Al ras klonk de roem van dit menschlievend heldenftuk door alle de oorden van hun Vaderland heen. —

Met genoegen verhaalde men elkander de bijzonderheden van dit geval; en men werd welfpreekend, zo dra het 'er op aankwam, om den heldenmoed dier Vaderlanderen te fchetfen.

Het zal de post zijn der Gefchiedenis, om de naamen dier Zeeuwfche Bewindhebberen aan de vergetelheid te ontrukken, die de edelfte daad uit het geheel leven dier *Naerebouts* met zulk een rijk gefchenk uit de algemeene kasfe beloonden. —

Om

Om niet te zeggen, hoe een aanzienlijk Genootschap in ons Vaderland de deugd van dit tweetal Vlisſingers zo gretig en zo eenſtemmig door twee goude gedenkpenningen gepoogd hebben te vereeuwigen.

Ja, Leezer! verbeeld u in den holſten nacht, wanneer de deugdzaame zelfs het lot der ellendigen vergeet, wanneer de ſtormen enkel ijzing baaren; en de bruiſchende wateren alles ſchijnen in te zwelgen, en overal 't verderf met zich voeren; verbeeld u op zulk een' tijd deze Gebroeders! — Mij dunkt, ik hoor hen over 't gevaar dier verlaatenen, over het recht der menſchelijkheid, en over de zekerſte middelen tot hunne redding vertrouwelijk en in de taal van hun hart redewisſelen! Al ras wordt het beſluit geboren. — Terſtond zien wij hen alle de hunne verlaaten, en hun eigen gemak en veiligheid ten eenemaal vergeeten. — t' Samen vol vuurs zien wij hen heen ſnellen; — en zonder het minst eigenbelang zal men 'er thans alles opzetten, om de golven nog dezen haaren prooi te ontrukken; — de *Naerebouts* gaan t' ſcheep — en zetten het op 't ſpoedigst, al dobberende, op het wrak aan. Men nadert. — Nu, herleeven alle hunne krachten op 't zien dier ſmeekende Schepelingen — offchoon 't gevaar ieder oogenblik aanwast; hun mannenmoed en hun meêdogen zal echter over alles zegevieren — een viertal is reeds gelukkig behouden; met het grootst levensgevaar redden zij

'er

'er weêr anderen. — Men waagt het op nieuw nog eens; en zo zien zij eindelijk hun Vaartuig met onbekende vreemdelingen vervuld; terwijl het hart dier Gebroeders bij de zo ſtreelende gedachte eindelijk mag uitrusten: — „ nu hebben wij ze toch „ allen gered! " —

Geluk voor *Vlisſingen*, dit tweetal edele burgers te bezitten! Misſchien nog grooter geluk hun beider braafheid te eerbiedigen. — 't Is daar toch, waar wij hen, van groot en klein, met onderſcheiding begroet, en in aller harten gezegend zien.

Ook mijn hart, waardigſte Vaderlanders! zegent u, — en zal u zegenen, zo lang het voor de menſchelijkheid nog kloppen zal! — Ook mijn hart zal zich en anderen nog wel eens toeroepen: — zijt menſchelijk; en handelt belangeloos, gelijk *de Naerebouts!* —

ACHTSTE HOOFDSTUK.

ALGEMEENE GRONDSTELLINGEN.

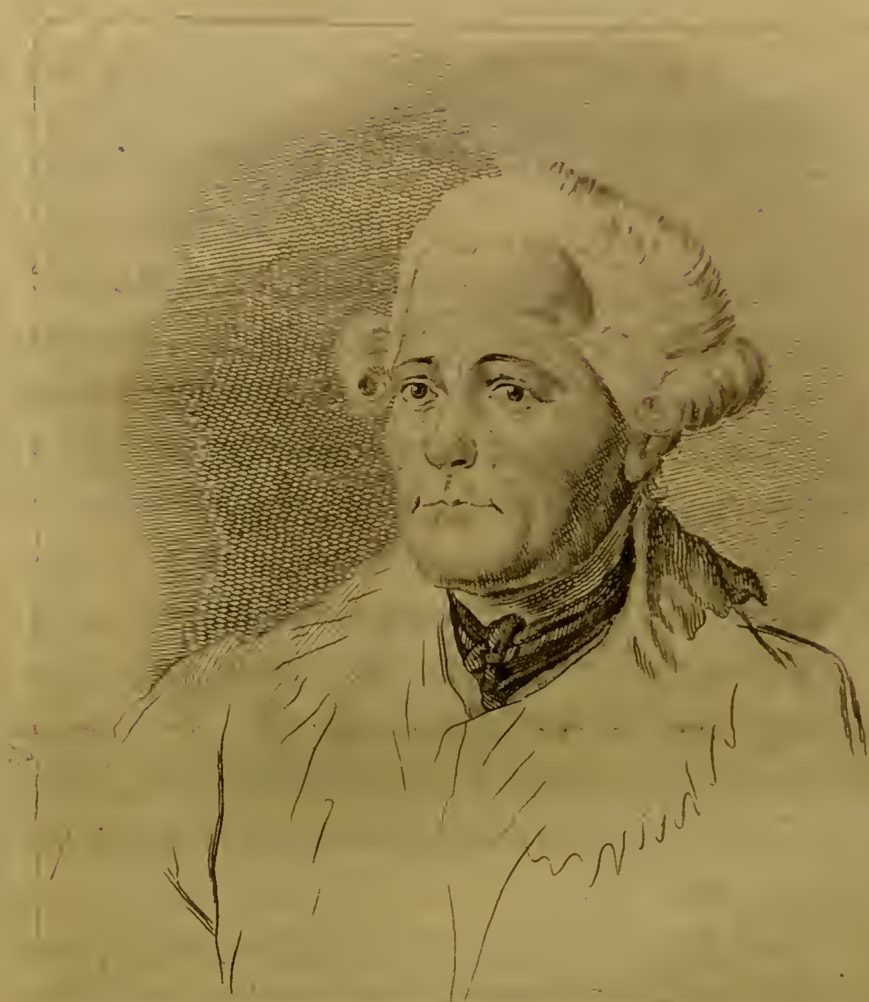
Offchoon ik 't gevoel van mijnen Leezer in 't voorgaande, vooral door Afbeeldfels, zo veel mogelijk heb zoeken optefcherpen; en men dus hier en daar in dit werk enkele gelaatkundige ftelregels zal verfpreid vinden, zal men het gemakshalve in eene handleiding tot de Gelaatkunde zeer voegzaam oordeelen, ook door eenige grondregelen bij elkander geplaatst, den Waarheidsvriend bij zijne waarneemingen te zien geleiden.

Vooraf deelen wij den Leezer hier nog een echt Afbeeldfel mede, in welkers bezit wij zeer gevallig geraakt zijn.

De Heer *C. van Hoogeveen Junior*, Boekhandelaar te Leyden, 't zelve, als een aanmerkelijk en oorfpronkelijk ftukje, in zijne verzameling bezittende, kende den Man van te nabij, dan dat hij zijn Gelaat niet eens wilde beöordeeld zien!

Door eenen anderen gaf hij mij deze tekening ter beöordeeling. En ik befloot aan 't verzoek te voldoen, in hoop van langs dien weg deze handleiding met dit Beeld nog te kunnen verrijken.

Zie hier den Man!

En het letterlijk bericht 't geen ik dieswegens aan mijnen Vriend ter hand ſtelde.

— „ Doorgaans zal men zich tienmaal bedriegen in 't beöordeelen, ook van 't gelijkendst Portrait, tegen ééns bij 't oordeel over een leevend gezicht. Zo veel volmaakter tekent de Natuur dan de Kunst." —

Onder anderen zou ik hier den neus, vooral deszelfs rug, wat duidelijker begeerd hebben.

De

De Man ſchijnt mij toe van een Choleriek geſtel te zijn; voor zo ver dit woord zekere bloedmengeling aanduidt, en niet in den allergemeenſten volkszin.

Zijn aanleg van natuur ſchijnt meer tot verſtand en tot goedigheid, dan tot domheid en kwaadaartigheid geweest te zijn.

Zijn verſtand bevat niet oogenbliklijk; maar naauwkeurig, omzichtig, weegend, en tamelijk diep.

Hier is hij ſtildenkend, peinzende.

Door ongunſtige vooruitzichten, tegenſtand, of iets anders, 't geen ik niet weete, heeft hij een vrij onvergenoegd en gemelijk voorkomen. Zijn ziel begeert de dingen anders. — Zijne ontevreedenheid doet hem zelden duurzaam genoegen ſmaaken. In de ſomberheid huist hij natuurlijk liever; dan daar, waar men gulle vreugd raapt; — dan daar, waar men, van zorgen ontſlagen, zijn hart en vriendſchaps geheimen elkander, op de gulhartigſte wijze, mededeelt.

Het is zijn zwak niet de waereldſche dingen, vooral zijn eigen lot, te ligt te weegen.

Is hij niet veelal genegen het kwaadſte te vreezen; en zich de menſchen nog erger te verbeelden, dan zij zijn? —

Voorts zou ik in dien man, en dit is mij 't zonderlingst! eene zeldzaame mengeling van vreesachtigheid en ſtoutheid vooronderſtellen. Welke van beide 't ſterkst? — Misſchien vreesachtigheid!

heid! — De mond, zo men dien in de natuur met opmerking zag, hier kan men dien niet duidelijk genoeg beöordeelen, zou het terſtond kunnen beſlisſen".

Zo oordeelde ik over 't bovenſtaande Beeld, terwijl de Heer *Hoogeveen* mij den Man nader kennen deed, door mij dit volgende te berichten: —

„ Het is 't Afbeeldſel van eenen doortrapten Bedrieger, die hier, kort na 't vertrek van den beroemden *Paöli*, in ons Vaderland overal heeft rondgezwerfd, onder den naam van den Corſicaanſchen en zo beroemden Graaf *Felix de Saliceti.*

Zich meeſter gemaakt hebbende van het Cachet en het eigenhandig ſchrift van dien Graaf, drong hij zich hier en daar, met een gewenscht gevolg, in de eerſte huizen in, en verwierf de achting en eerbied van allen. Men verpligtte hem op alle mogelijke wijze — men nam teder deel in zijne geledene rampen, en in 't mislukken van zo veel moed en dapperheid.

Eindelijk, met eerbetuigingen en weldaaden overlaaden, vertrok hij uit Holland; terwijl 'er kort daarna tijding van *Paöli* inliep, dat 'er zich thans in Holland een zwerver onder den naam van den Graaf *Saliceti* bevond.

Eer men dit wist, vertrouwde men hem nog een pakket, met eenige Afbeeldſels van den Heere *Burman*, met addres aan den Generaal *Paöli*, en dat wel verzegeld. Hij vond echter goed het te openen; en verzuimde niet, om, vervolgens te *Geneve* komende, zich bij eenen nabeſtaanden van den

den Profesfor *Burman* te vervoegen, van wiens vriendfchap hij zich ras meefter maakte, door hem een' afdruk van *Burmans* Beeld te vereeren, waar van hij 'er verfcheiden tot een gefchenk, zo hij zeide, van dien Heer verkreegen had.

Die Geneevfche Vriend was verrukt op 't zien van dit zo kennelijk Beeld; en fchreef over zulk eene aangenaamfte ontmoeting eenen wijdloopigen brief aan zijnen vriend *Burman*. Deze antwoordde terftond, dat de gewaande Graaf een doorflepen Bedrieger was. — Dan, deze tijding aldaar inloopende; was de Zwerver verdweenen; en men heeft 'er zints niets meer van vernomen.

Aanmerkelijk was 't, dat de gewaande Held op zijne bedrijven geenzins fnoefde, gelijk andere van dat foort, fprak men met hem over zijne ongevallen, dan beäntwoordde hij de vraagen met weinig woorden, en meestal met een traan.

Bragt men hem eens in vermaakelijke gezelfchappen, om hem en zijne vrouw (want hij reisde met iemand, die hij zijne vrouw noemde) hun leed te doen vergeeten; offchoon men zong en muficeerde, 't was te vergeefs; de Held en zijn vrouw waren zelden vrolijk".

Mijn Leezer befchouwe nu nog eens met aandacht het voorenftaande Beeld! — Zeker, die Man is zeer gefchikt, om zulk een famenweeffel van bedrog ftil, en zeer listig te volvoeren.

Eene mengeling van vrees en ftoutheid, in dit

gezicht zo leesbaar, is eenen bedrieger en veinsaart, gelijk dezen, altoos eigen.

Hij vreest voor de ontwarring van zijn doortrapt geheim; en is ſtout genoeg, om zelfs den kundigen te willen verſchalken.

In 't voorbijgaan verdient het opmerking, dat zeker iemand, dien Held maar ééns gezien hebbende, onaangezien hij toen nog de toejuichinge van allen genoot, terſtond reeds zeide — „ die Man heeft meer dat op een' bedrieger gelijkt, dan op een' Man, waar voor hij zich wil doen kennen." —

En zeg mij Leezer, vindt gij in dit Beeld niet eene geweldige en tegen elkander inloopende pooging? — Beſpeurt gij 'er niet zeer veel verwrongene trekken in?

Men lette ſlechts op het hoekige, en op den loop van zijne wenkbraauwen en oogenleden! —

Hij ſchijnt eene mengeling te bezitten van een choleriek en droefgeeſtig geſtel.

Hoe zeer ziet gij het ſombere, het ontevreedene niet door zijn geheel Gelaat verſpreid; en alles met een kleed van droefgeeſtigheid gedekt?

't Is in de oogen vooral, dat gij dit mengſel van vreesachtige ſtoutheid beſpeurt, meer of min, eenen bedrieger ſchier altoos eigen.

In de ſluiting der lippen, vooral aan de einden, met de oogen vergeleeken, zit veel van het heerſchende van zijn bedekt, weegend, en op ſtil bedrog uitgaand Charakter.

Genoeg van dezen gewaanden Graaf! — wiens

dwang

dwang in houding, wiens gewrongene trekken, en iets, dat van 't natuurlijke afweek, ons al ras met zo veel recht op gebrek aan oprechtheid, op geveinsdheid en doortrapte list deed besluiten; terwijl wij nu den draad hervatten, en tot de bewuste grondstellingen wederkeeren.

Die grondregelen, die wij, als zeer onvolledige proeven hier zullen mededeelen, zijn korte stellingen, waarin men physionomische waarheden voorstelt; of regelen opgeeft, om het aanleeren, en het beöefenen dezer weetenschap eenigzins gemaklijker te maaken.

En om mijnen Leezer niet te veel te doen verwachten; of hem aantespooren, om slechts door vreemde oogen te zien, zullen wij terstond met dezen grondregel beginnen.

De Gelaatkunde is meer eene weetenschap van verfijnd gevoel, dan een samenstel van enkel beredeneerde kundigheden.

Intusschen, zal niet alles onzekerheid en enkel verwarring blijven, 't is dan noodig, om dit gevoel zo veel mogelijk te regelen, en door grondstellingen te geleiden.

Men kan bij het inrichten van deze grondstellingen enkel *Theöreticsh* blijven, en regelen of uitspraaken leveren, die, zonder eenige beöefening, alleen bedoelen, om 't verstand nopens deze weetenschap met zekere kundigheden te verrijken. Bij voorbeeld: Ieder mensch heeft een on-

derscheiden Gelaat, en een gantsch onderscheiden Charakter.

Niet alle deelen van het aangezicht zijn even beweegbaar, of veranderlijk.

Dan, 'er zijn ook andere grondregelen, die wij *beöefenend* noemen; voornamelijk daartoe ingericht, om den mensch dadelijk te leeren, het Charakter van anderen uit hun voorkomen te beöordeelen.

Hiertoe behooren in de *eerste plaatse* alle die grondregelen, waarbij men zekeren trek van 't aangezicht met zeker Charakter van de ziel verbindt, als:

Hooge oogen, opwaarts hellende oogenleden en wenkbraauwen, toonen moed, onderneemzucht en eenen hang tot het trotsche.

Een zeer scherp en spits gelaat laat niet veel plaats voor mannelijke goedheid over.

Tot deze beöefenende grondregels behooren in de *tweede plaatse* ook alle de zulke, waar door men het recht gebruik dier zo even genoemde en bepaalende grondregels aantoont; ook regels opgeeft om het misbruik voortekomen; en voorts aanleiding en hulpmiddelen aanwijst, om ter beöefening dezer weetenschap te worden ingeleid. Zodanige zijn, bij voorbeeld, de volgende:

— Men wachte zich voor overijling en nodelooze drift. Men onderscheide altoos het zekere van het twijfelachtige!

Men pooge zo veel mogelijk den mensch ontleedkun-

kundig, wijsgeerig, en zedelijk te leeren kennen!

Dan, zo gewigtig, en zo leerrijk deze uitſpraaken voor den Gelaatkenner zijn mogen, het komt 'er echter voornamelijk op aan, dat deze grondſtellingen aan de vereischtens van zulke ſtelregels beäntwoorden.

Duidelijkheid en *zekerheid* zullen ook hier de voornaame hoedanigheden zijn, die men bij grondſtellingen van dit ſoort met het hoogſte recht begeert.

Behalven, dat zij (en dit ſpreekt van zelve) tot het ſtuk der Gelaatkunde behooren, en klaarblijkelijk van eenig gewigt in haare beöefening moeten bevonden worden.

Bij gebrek van bepaalende en kenmerkende duidelijkheid zal het niet misſen, of men zal zulke uitſpraaken op verkeerde gevallen toepasſen; en dus natuurlijk ontelbaar veele dwaalingen bevorderen.

En dit ziet vooral op de beöefenende grondregelen dezer weetenſchap. — Deze voornamelijk, dienen allerzuiverst, ſcherpst, en op het duidelijkſte te worden voorgeſteld. De trek, waarvan men ſpreekt, moet, zo na zulks in zulk eene moeilijke weetenſchap geſchieden kan, bepaald worden; ten einde men noch de trekken van 't Gelaat, noch de hoedanigheden der ziele onder een verwarre.

Dan, daarenboven, zullen ſoortgelijke grondſtellingen voor den waarneemer eenig nut hebben,

't is dan ook zeer noodzaakelijk; dat zij gegrond zijn, en waarheid behelzen; dat zij zeker doorgaan, en men zich dus gerust op dezelve verlaaten kan.

Bij al de verdienften, die zich de ouden om de Gelaatkunde verworven hebben, geeven zij echter in hunne grondftellingen dikwijls de grootfte aanleiding tot dwaalen. Niet zelden zijn zij ten eenemaal onzeker en ongegrond; en gaan maar in zeer weinige gevallen door.

Ingevolge van het bovengezegde zullen wij dan terftond met eenige grondregelen beginnen, die wij, onderfcheidshalve, offchoon niet in den ftrengften zin, *Theoretifche* noemen kunnen.

Het phyfionomifche in een gelaat groeit aan, en vormt zich in evenredigheid met de ontwikkeling van het Charakter. —

De Gelaatkunde ftrekt zich tot in het oneindige uit; en de hoogfte trap van haare volkomenheid ligt ver boven de grenzen van 't fchepfel. —

Men kan van de Gelaatkunde niet vorderen, dat men haare regels zo gemakkelijk, of zo zeker, kan beöefenen, als die der taalen en der wiskunde. —

Daar zij eene weetenfchap van fmaak en gevoel is; bekommere men zich nooit om dezelve, zo ras men zichzelven, bijna met geen het minst gevoel, bedeeld ziet. —

Menfchen van dit flag kan men het geenzins ten kwaade duiden, zo zij zelfs aan de duidelijkfte uit-

uitſpraaken in de Gelaatkunde hunne toeſtemming blijven weigeren. —

De deugd veredelt het Gelaat. — En allerlei ondeugd vermindert de evenredigheid, baart ſcheefheid en verwrongene trekken, en ontcierd het menschlijk aangezicht. —

Het Gelaat kan de allergrootſte verandering ondergaan, alleen door oefening, door pooging ten goede en ten kwaade, door tusſchenkomende omſtandigheden. —

Het gros der menſchen, juist niet het beste deel, heeft 'er belang bij, dat 'er geene Gelaatkunde zij, of geöefend worde. —

De Gelaatkunde kan edele vriendſchapsbanden kluiſteren; en ons dikwijls voor onheil en verderf beveiligen. —

Een ſcherp oog, taai geduld, een edel hart en een verſtand, dat menſchen kent, zijn voor den Gelaatkenner onontbeerlijk. —

In de Gelaatkunde loopt men veel gevaar tot dwaalingen, vooral door de kracht van 't ooroordeel, door voorbarigheid, en door zijne verbeelding bot te vieren.

In geval zelfs de gantſche Gelaatkunde op zeer onzekere gronden rustte, dan nog zijn Gelaatkundige werken, die eenigzins met oordeel geſchreeven zijn, van zeer veel gewigt. — Mits men, bij zulk eene vooronderſtelling, dan de eigenlijke Phyſionomiſche opmerkingen ter zijde plaatſe.

In werken van dit ſlag heeft men, door 't ſchetſen van verſchillende Charakters, eene ſchoone

en zeer rijke aanleiding tot het kennen der menſchen.

Gaat deze weetenſchap door, 't is dan een reden te meer, om de boosheid te haaten, en naar edele braafheid van het hart te ſtreeven. — Wie toch bezit niet gaarn een beminnelijk voorkomen? — En wie gruwt niet voor ſnoodheid, wrevel en bedrog, wanneer men de hoop groottelijks afſnijdt, om ze voor het oog der menſchen te bedekken? —

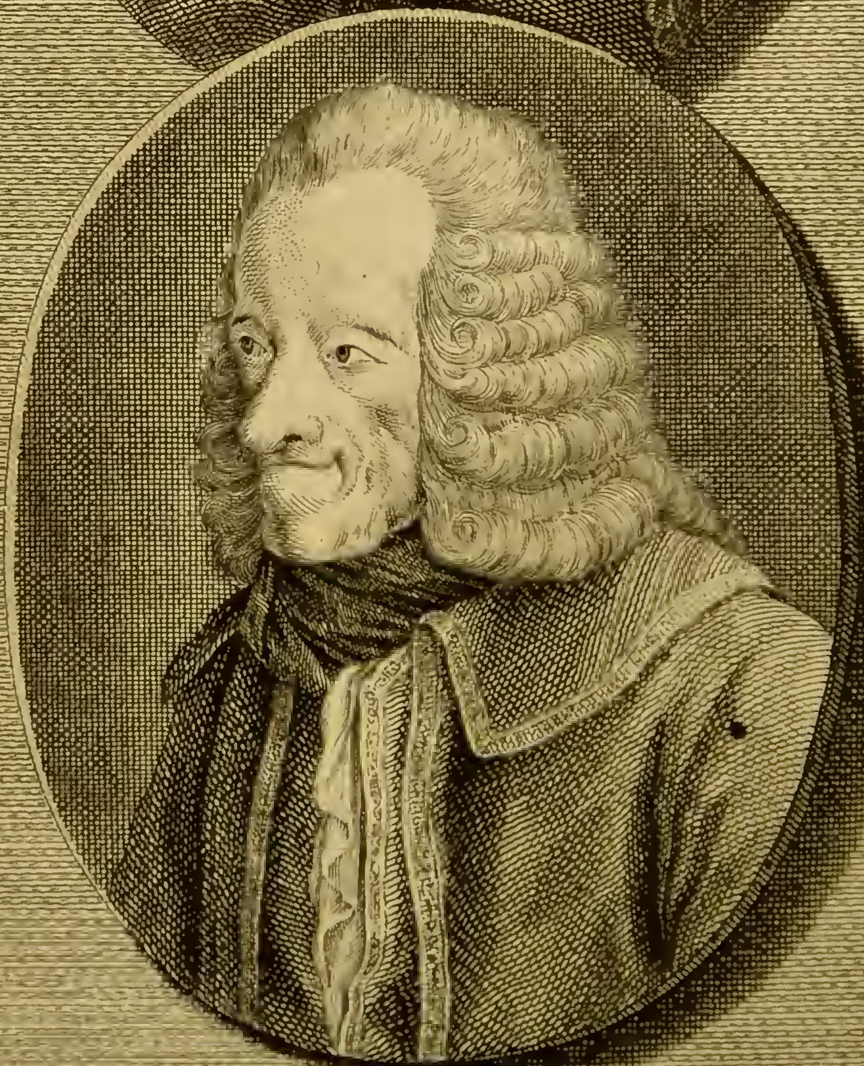
Bij de kunde in deze weetenſchap zal men billijk moeten ophouden den geringen ſtervling met verachting te begroeten, wiens edel voorkomen ons dikwijls tot achting noopt; en ons van dien kant, met nadruk, het zeggen van dien wijzen te binnen brengt: — wie den Armen beſpot, die hoont deszelfs Schepper! — 't Is de Gelaatkunde, die een nieuw tegenwigt oplevert, om den afſtand en de trotsheid onder de menſchen te verzwakken. — In vergelijking van zijnen laagſten bedienden dwingt zij ſchier, zelfs den aanzienlijſten, tot dat edel gevoel — wij beide zijn menſchen! —

Wil men in de Gelaatkunde vorderen, 't is dan noodzaakelijk, de theorie met de practijk, en de beste Leerregels met dagelijkſche oefening te paaren.

Een fijn gevoel, en tijd, om bij zijne waarneemingen ſtil te ſtaan, is voor den Gelaatkenner van zeer veel gewigt.

Misſchien is dit onder andere de reden, waarom men de vrouwen niet zelden zo ſchielijk, en zo verbazend gelukkig ziet phyſionomiſeeren! — fijnder

der van gevoel; meer ſmaak voor 't uitwendige, en voor waarneemingen van allerlei aart; oplettend en herhalend gebruik van hunne zintuigen, waar toe zij, door hunne beſtemming, vaak meer gelegenheid dan wij bezitten; minder trap van oordeel en verſtandskracht, die haar van zelve noodzaakt, om zich anderzins te helpen, en zulks door oplettend waarneemen te vergoeden. — Dit alles loopt ſamen, en is misſchien de waare reden, waarom wij ons in werken van ſmaak en gevoel zo dikwijls door haar overtroffen zien.

Eer wij nu tot de grondſtellingen van een ander ſoort overgaan, geeven wij onzen Leezer hier ter beöordeeling twee Afbeeldſels van den beroemden Ferneyſchen Dichter,

FRANCOIS AROUËT DE VOLTAIRE.

In 't eerſte ziet gij hem in de kracht van zijn leven, en in het laatſte in zijnen hoogen ouderdom, niet zeer lang voor zijnen dood.

Voltaire, die Man, wiens voorbeeld ons geleerd heeft, hoe gevaarlijk het zij talenten van den eerſten rang te bezitten, zal in het ſtuk der Gelaatkunde nog onze opmerking verdienen.

Het onderſte Beeld voldoet veel beter, en is in het bijzondere van 's mans Character veel ſpreekender, dan het bovenſte.

En wie is 'er onder mijne Leezeren, die in beide den vrolijken, den ſpotzieken en rusteloozen denker niet gemakkelijk zal kunnen ontdek-

ken?

ken? — Zijn peinzend opſlag ſmeedt ſtille ontwerpen. — En, vol gevoel van zijne eigen waarde, zal hij zijne tegenſtreevers met geen gunſtig oog beſchouwen. —

Zeker, dit Beeld doet ons terſtond wat meer dan het middelmaatige, ja wat groots vermoeden; ſchoon het mij, bij al de grootheid, terſtond den ſterkſten weêrzin heeft ingeboezemd.

Hoe duidelijk ziet gij zijnen vrolijken, ſpotzieken aart niet in de ligging zijner lippen, en in hunne helling naar boven, aan de einden? — Hoe ſpreekend zijn ten dezen opzichte niet de vouwen en plooien, die ter zijde van de ſluiting der lippen zo zichtbaar zijn! alleen veroorzaakt door het gewoone van zijnen ſpotrijken lach, en door zijne geeſtige vrolijkheid.

Zijn oog kan zeker de waereld of de menſchen niet beſchouwen, zonder zich ten hunnen koste wreedelijk te vermaaken. —

Zijn hoog, en vrij breed voorhoofd is de bewaarplaats van een rijk brein, van eenen ſchat van kundigheden, en ſpreekt zeer gunſtig voor grooten rijkdom van denkbeelden. —

Hoe ſtout, hoe ſcherp en ſchrander ſtaaren niet deze oogen, en dat in beide, vooral in het onderſte Beeld? — Terwijl zijn ſtand, het vooruitkomende van zijn Gelaat, de wijze, hoe zijne lippen zich ſluiten, voornamelijk in het onderſte, vrij duidelijk zien doen, hoe weinig hij in zijne geleerde werken en poogingen nog rusten kan;

maar

maar hoe hij ten ſpijt van alle zijne tegenſtreevers nog voortwerkt; en hoop heeft, om zijne eerzucht te *Parijs* haast gekroond te zien.

Bij zijn verſtand en bij alle zijne bekwaamheden is de Man, zo als hij hier voorkomt, voor dwaaze eerzucht, voor doortrapte list en voor onedele geheimen vatbaar.

Hij bezit talenten, maar 't is alleen voor zich. — Hij is de ſpeelbal van ondragelijke eerdrift. — Zijn hart vol van zichzelve, is voor het menschdom en voor het gevoel van het edele geſlooten. — Hij mag het als Dichter gevoelen, maar als mensch is het hem vreemd; en zijn ſpotzucht, zijne eerdrift, de verachting voor zijne tegenſtreevers en zijne onderneemende ſtoutheid verdooven alle de gevoelens van zijn gewisſen.

't Is hier de plaats niet, om breder in 's mans bedrijven, ſchriften en verdienſten in te dringen; of den invloed (*p*) nateſpooren, die hij ten goede en ten kwaade op de letteren en de zeden van zijne eeuwe gehad heeft.

Ook vindt mijn hart, — en och, dat het eeuwig ter eere van dien gehoonden Godsdienst moge ademen! — geen' wellust, om langer bij eenen Man ſtil te ſtaan, die alle zijne bekwaamheden opriep, om Waarheid, Godsdienst en Zedekunde op losſe ſchroeven te plaatſen, en haare heiligſte rechten

(*p*) Die hier lust toe heeft, zal zeer goed kunnen te recht raaken in de Lettres de Monſieur CLEMENT a M. VOLTAIRE, over dit onderwerp onlangs geſchreeven.

ten door eenen geestigen kwinkslag te verkrachten.

's Mans rol is gespeeld. — Dat het gordijn dus nedervalle! —

Wachten wij ons intusschen, beste Leezer! dat onze harten door het vleiend schoone van zijne verderfelijke Schriften immer vervoerd worden! —

Hoe eerwaardig worden mij hier die edele naamen van *Haller*, *Lesz*, *Guenée* (q) en *Nonnot*, die de eer van den Christelijken Godsdienst zo mannelijk, en met zulk een gewenscht gevolg, tegen dien oppervlakkige Denker verdedigden! —

(q) Schrijver van de bekende Joodsche Brieven tegen *Voltaire*.

In 't nevensſtaand Vignet geeven wij het Beeld van zijnen Landgenoot, den beroemden *Baile*, die, met de Franſche Vluchtelingen herwaards gekeerd, een goed deel zijner dagen, in 't begin dezer eeuwe, in het nabuurig Rotterdam heeft doorgebragt.

Baile! Een naam die aanmerkelijk zal blijven, zo lang verbaazende geleerdheid, eene allesovertreffende ſcherpzinnigheid, en een geest, wien niets te zwaar ſcheen, onze achting verdienen.

En hoe gaarne wenschte ik hier niet, alleen in 's Mans Lof te kunnen uitweiden! — Dan, zijn ſpoorlooze zucht tot twijfelaarij verdooft niet weinig den glans van zijne verbaazende verdienſten.

Jammer is het, dat wij het Beeld van den grooten en Christen-Wijsgeer *Leibnits*, die alle zijne ſchijngronden voor het Manichaeïsmus, zo volledig, voor de kracht van zijne edele Gods-verdediging, heeft doen verſtuiven, niet naast hem hebben kunnen plaatſen.

Zien wij hier het Afbeeldſel van den Heer *Baile*. Terſtond bemerken mijne Leezers verſtand, diep nadenken, tevreedenheid en vrolijke goedhartigheid.

Baile zoekt waarheid, weetenſchap, en is blijde zijnen verbaazenden ſchat van kundigheden telkens verrijkt te zien.

Hoe ſtil, hoe naauwkeurig ſtaaren deze oogen? — Uiterst bedachtſaam ſluiten zich zijne lippen.

Hoe duidelijk overtuigt ons niet het geheel van dit

dit Gelaat, dat hij niet tot rust en ledigheid; maar tot nadenken, tot onvermoeide nafpooringen beftemd is!

Voor 't overige vindt gij in dit Gelaat geene geweldige trekken. — Het fcherpe noch het hoekige wordt 'er in gevonden. Alles is tamelijk inneemend, zagt en bevallig; en beäntwoordt volkomen aan het vloeiende en het bevallige van zijnen fchrijfftijl.

Het is echter niet te ontkennen, dat *Baile* in zijn voorkomen het vermoeden oplevert van vrij veel zelfsgevoel.

Men ziet dit duidelijkst in 't oorfprongelijke. Daarenboven, hier is 't linker oog ook niet zo fpreekend voor fcherpzinnigheid; en de bovenlip heeft insgelijks een deel van *Baile's* bedachtzaamheid verlooren.

Misfchien zal ik mijnen Leezer geenen ondienst doen, met hem dien grooten Man nader te doen kennen uit de fchets, die ons zijn tijdgenoot, de welfpreekende *Saurin*, ontworpen heeft. — Veelligt zijn de kleuren echter hier en daar wat volle fcherp! —

— „ *Baile* was een van die menfchen, die het fchranderfte doorzicht niet met zichzelven kunnen overeenbrengen; en wier tegengeftelde hoedanigheden ons in 't onzekere laaten, of wij hen in 't eene, of in het andere uiterfte plaatfen moeten.

Aan de eene zijde een groot Wijsgeer, die het waare van het valfche wist te onderkennen, die de ge-

gevolgen uit haar beginſel ontwikkelde, en gevolgtrekkingen kon doordenken; aan eenen anderen kant een groote dwaalgeest, die het tot zijn taak nam, om het waare met het valſche te verwarren, een beginſel te verdraaien, en gevolgtrekkingen omtekeeren. — Aan de eene zijde, vol van doorzicht en geleerdheid, en met zijn eigen brein nog meer voordeel doende, dan met de kundigheden van anderen: aan eene andere zijde onkundig, ten minſten ſchijnende onkundig te zijn, ook in de gemeenſte dingen; zwaarigheden doende gelden, die men al duizendmaal weêrlegd had, en bedenkingen opwerpende, van welke de jongſte leerlingen niet, zonder te bloozen, zouden durven reppen. — Aan de eene zijde de allergrootſte Mannen aanvallende, een ruim veld voor hunnen arbeid openende, en hen door moeilijke wegen, en langs hobbelige ſpooren geleidende; en zo hij over hen al niet zegevierde, hun echter altoos hunne overwinning niet weinig vermoeilijkende: aan den anderen kant, voor de geringſte geeſten wijkende; hun zijn' wierook toezwaaiende, en zijne Schriften met naamen vervullende, welke de mond der Geleerden voorheen nooit wilde uitboezemen. — Aan de eene zijde vervreemd, althans zo 't ſcheen, van alle driften tegen den geest van het Evangelium ſtrijdig, kuisch in zijne zeden; eerwaardig in zijne geſprekken; maatig in zijne ſpijzen, en ſtreng in zijne levenswijze: aan de andere zijde, al de ſcherpte van zijnen geest beſteedende, om

P de

de goede zeden te bestrijden; de kuischheid, de zedigheid en alle Christelijke deugden aanteranden. — Aan den eenen kant zich op de strengste rechtzinnigheid beroepende, zijne bewijzen van de minst verdachte Leeraars ontleenende: terwijl hij aan eenen anderen kant het spoor der dwaalgeesten volgde, de zwaarigheden der oude Scheurmaakers weêr opdelfde, hun nieuwe wapenen verschafte, en, in onze eeuw, alle de dwaalingen van alle de voorige vereenigde".

Dus ver de Heer *Saurin* in 't schetsen van den grooten *Baile.* Zeker, zijn Landgenoot heeft 's Mans zwakke zijden hier geenzins gespaard!

Al wederom een wenk voor mij en mijne Leezeren! — 't Is veel, talenten van den eersten rang te bezitten; maar nog veel grooter, zo men de kunst bezit, 'er voordeelig mede te woekeren.

Na deze uitweiding zouden wij nu voortgaan om onze Leezeren hier met eenige beöefenende grondregelen te onderhouden.

Zie hier dan eenige weinige stelregels, die alleen bedoelen om u den weg tot zelfsöefening in dezen aantewijzen; en u, bij uwe physionomische nafpooringen, eenige zekerheid, gemak en meerdere veiligheid zullen kunnen verschaffen.

Voor alle dingen, zoek alles te doen, om uw oog door zuivere en fijne waarneemingen langs hoe meer te verscherpen.

Tracht niet alleen het menschelijk Gelaat en zijn ge-

geheel voorkomen aan alle zijden ſcherp te bemerken; maar alles, wat u ergens in de natuur aandoet, moet voedſel zijn voor uwen zuiver waarneemenden geest; om zo alles, en dus ook 't menſchelijk aangezicht, zuiver en naauwkeurig, te leeren bevatten.

Men denke zijne gedaane waarneemingen zeer dikwijls na; om dezelve te beter in zijn geheugen te drukken, en zich in ſtaat te ſtellen, om de trekken van een Gelaat lang en tevens naauwkeurig te kunnen behouden.

Verzuim niet, zo dikwijls gij gelegenheid vinden kunt, uwe reeds gedaane opmerkingen te hervatten; alleen om te meerder zekerheid te erlangen van die Gelaatkundige waarheden, waartoe gij u door voorige waarneemingen al voor een deel gerechtigd hield.

Men verzamele, of liever, men vermaake zich dikwijls met het naauwkeurig beſchouwen van allerlei Kunstwerken en Schilderijen, vooral van Pourtraitten.

Bij 't beſchouwen van Afbeeldſels zoeke men ſteeds, die met de bekende daaden van 't oorſprongelijke, te vergelijken. En men vergeete niet, ook de lotgevallen, de eeuw en den ſtand der perſoonen, onder het oog te houden.

Behalven een alleredelst vermaak, zal zulks ons waarneemend oog niet weinig verſcherpen; en men zal ſchier nimmer zuivere Beelden van groote Mannen zien, zonder daar door, telkens al ze-

kerder, van de Gelaatkunde overtuigd te worden.

Verlaat u nimmer onfeilbaar op enkele Beeldtenisfen of *Silhouetten*. Ook de allerbeste zijn maar kunftige hulpmiddelen. Ook in de beste zijn afwijkingen van de natuur, die, fchoon zij gering waren in 't oog van den Kunftenaar, echter niet zelden van zeer grooten invloed zijn in Gelaatkundige befchouwingen. Men moet altoos vreezen voor dubbele afwijkingen, zo van den Teekenaar, als vervolgens van den Graveerder.

Geeft, bij de befchouwing van uwe voorwerpen, altoos eerst acht op het algemeene van een Gelaat, dan eerst, trapswijze, op de famenftellende gedeeltens.

Zo gij het Charakter van anderen wilt opmaaken, blijf dan insgelijks lang ftil ftaan bij algemeene uitfpraaken. Bij voorbeeld, dom, fchrander, goedig, openhartig, zagtaartig, ftreng enz. en zo gij u op het zekerst van het daarzijn van zulk een algemeen Charakter overreed hebt; zo iemands voorkomen u met grond fchranderheid hebbe doen vermoeden; dan eerst wordt het tijd, om den trap, de richting en de bijzondere gefteldheid van deze verftandskracht nader te ontwikkelen. En zo ook in andere gevallen.

Men zoeke die algemeene evenredigheid, waar naar de Schepper alle de deelen van 't menschlijk aangezicht heeft ingericht, te bevatten; en geeve vervolgens acht op allerlei afwijkingen, die wij in 't Gelaat van anderen dikwijls kunnen aantreffen.

Naar

Naar maate een Gelaat ons ſterker aandoet, ten goede, of ten kwaade, hebben wij 'er te meer belang in, om het vaak met bijzondere oplettendheid gadeteſlaan. Niet zelden kunnen wij 'er het meest uit leeren.

Geeft dikwijls acht op de trekken van kinderen, van eenvoudige en van gemeene lieden. De weelde, de dwang en de veinskunst hebben daar den geringſten invloed. Hier ziet gij de natuur op 't zuiverst. De trekken zijn 'er minst verdonkerd, of verbasterd. Dies te zekerder, en dies te gemakkelijker kunt gij 'er het verband tusſchen het uit- en inwendige gadeſlaan.

Vergeet, bij alle de waarneemingen over uwe medemenſchen, niet, zo veel mogelijk, intedringen in hun afkomst, leefwijze, beroep, Vaderland enz. en den invloed dier bijzonderheden optemerken; om niet onvoorzichtig, dat geen alleen aan het Charakter toeteſchrijven, het geen gij, voor een goed deel, in eenige dier ſamenloopende omſtandigheden hebt te zoeken.

Hoe zeker gij ook zijn moogt op deze of geene bepaalende regels; en hoe uiterst zeldzaam ze u misleiden zullen; 't is echter noodig, dat gij u 'er nimmer *alleen* en *onfeilbaar* op verlaat. Het heir der menſchen, en der onnoembaar verſchillende trekken, is veel te groot, dan dat gij u zoudt kunnen vermeeten, alle uitzonderingen te kennen.

Zo gij met menſchen verkeert, en het uwe begeerte is, om uwe Gelaatkunde te bevorde-

ren, tracht dan ſteeds alle die kleine veranderingen naauwkeurig gadeteſlaan, die hunne woorden, daaden of geſteldheid, als dan, van tijd tot tijd, in hun Gelaat te weeg brengt.

't Is zeer dienſtig, na zulk eene oplettende beſchouwing, dikwijls uw oog van zulk een voorwerp aftetrekken; alleen, om te beproeven, of gij u al een duidelijk denkbeeld van dezen of geenen trek gemaakt hebt: om, hiertoe nog niet gekomen zijnde, het, door het herhaalen van uwe waarneemingen, zo ver te brengen.

Ontwerp u dikwijls Schaduwbeelden van uwe vrienden, die gij met zeer weinig omſlags u verſchaffen kunt. Ook deze zullen uw waarneemend oog niet weinig verſcherpen, en uwe Gelaatkundige opmerkingen uitbreiden en bevestigen. De lijn, die van den ſchedel over het voorhoofd en den neus tot aan den kin nederloopt, is in de Gelaatkunde veel te gewigtig, dan dat men dezelve, ook niet door *Silhouetten*, langs hoe meer, phyſionomisch zou leeren beöordeelen.

Om te vollediger over onbekende Schaduwbeelden te leeren oordeelen, gewenne men zich, zeer dikwijls, het aangezicht van anderen, van ter zijde te beſchouwen! —

Wat men vooral bij 't ontwerpen van deze Schaduwbeelden hebbe in 't oog te houden; hoe men ze het zuiverst leevere; en hoe gewigtig zij in 't ſtuk der Gelaatkunde zijn, zullen wij elders onderzoeken. Beſchouw maar eens het Schaduwbeeld

beeld pag. 89. om u van 't gewigt van zulke tekeningen te overtuigen.

Zo gij 't 'er op gezet hebt, om in deze weetenfchap tamelijke vorderingen te maaken, zou 't van uitneemend veel dienst zijn, u in de beginfelen der tekenkunde, en in 't ontwerpen van allerlei Beelden, te laaten onderwijzen.

Voor den Gelaatkenner is de kunde der waereld en der menfchen volftrekt onontbeerlijk. Zo gij door de Gelaatkunde andere voor een deel hebt leeren kennen, dan zal de menfchenkennis u terftond veel verder brengen. Zo ons het voorkomen van eenen anderen één Charakter heeft aangekondigd, zal men door waereldkennis 'er terftond veele andere uit kunnen afleiden. Het voorkomen van den Man, dien gij beöordeelen wilde, geeft u bij voorbeeld, recht, om tot zijn bloedrijk geftel te befluiten; hoe zeker leert u dan niet de menfchenkennis, dat vrolijkheid, onbeftendigheid, zagtheid, inneemende oprechtheid en eene neiging voor allerlei vermaaken, hoogst waarfchijnlijk, de trekken in zijn Charakter zullen uitmaaken? — En zo gij uit het Gelaat van eenen anderen tot heftigheid, tot mannekracht en tot onvriendelijke ftrengheid met grond befluiten kunt; op tegenftand, onverzettelijkheid, verachting van andere en op beftendigheid kunt gij als dan veilig rekenen.

Gefchiedenisfen, lofredenen en fchetfen van allerlei Charakters; maar vooral naauwkeurige op-

merking van zichzelven, en eene wijsgeerige beschouwing der waereld en der menschen, zijn alle de rechtstreeksche wegen, om tot deze zo vruchtbaare menschenkennis te geraaken.

Behalven het Gelaat, bevlijtige men zich ook, om, zo veel mogeijk, het kenmerkende in de houding, stem, gebaar, gang, kleeding enz. te leeren opmerken. Zelfs het schrift verdient eenige opmerking! En wat schijnt al toevalliger en willekeuriger dan onze schrijfwijze? — 't Is ook daarom, dat ik zonder eenige noodzaakelijkheid 'er niet op reekene, en 'er mij nimmer zeker op verlaate.

Intusschen, dikwijls zal men eene blijkbaare overeenstemming tusschen den man en zijn schrift kunnen bemerken; en 'er is dus geen reden, waarom men de schrijfwijze in 't geheel van alle Gelaatkundige opmerkingen zou willen uitsluiten.

Bij zijne onderzoekingen vergeete men nimmer dat groot verschil uit het oog te laaten, tusschen den natuurlijken aanleg eenes menschen, en tusschen het geen 'er thans gevonden wordt; of anders, tusschen het staand en het voorbijgaand Charakter.

Men zoeke zo veel mogelijk het temperament, de bloedmengeling der menschen, uit hun voorkoken, te leeren beöordeelen.

Ook beproeve men, zo naauwkeurig doenlijk, de verschillende mengeling der onderscheidene temperamenten, die men bij de menschen bespeurt, door hun voorkomen optemerken; om

'er

'er vervolgens de mengeling van 't Charakter uit te kunnen ontwikkelen.

Geen mensch heeft één der vier temperamenten geheel, en volkomen zuiver; doorgaans, één hoofdtemperament, en iets uit de overigen.

Bij 't zien van beelden en menfchen is het doorgaans 't raadfaamst, niet al te lang, of op den duur te blijven ftaaren. Best is het, dat zulks bij afwisfeling gefchiede. Ons oog treft dan zuiverder. — De natuur, en het gantfche wordt vollediger gevoeld. — Vooroordeel en verbeeldingskracht kunnen ons dan ook minder benevelen.

Niets is bij de Gelaatkunde gevaarlijker, dan zijne verbeelding bot te vieren.

Daar men echter aan de beöefening der Gelaatkunde zonder hulp der verbeeldingskracht niet denken kan; want zonder dezelve kunnen wij geen trekken afzonderen, of die met andere vergelijken; zo wordt het te noodzaakelijker, dat men zich tegen de uitfpattingen der verbeeldingskracht met alle magt pooge te hoeden.

't Is ook van gewigt om op het bijzondere, waardoor ons Gelaat van dat der vrouwen onderfcheiden is, zorgvuldig achttegeeven. De beiderlei geflachten hebben iets kenmerkends in hunne aangezichten, zo wel als in hunne wederzijdfche Charakters. — Dit zal ons helpen, om over 't volledige van een mannelijk of vrouwelijk Gelaat te kunnen oordeelen. Zo wij, bij voorbeeld, in den Man, dien wij

beöordeelen, alle de gewoone kenmerken van het mannelijke volledig ontdekken; wie zal ons dan het recht kunnen weigeren, om ons zijn Charakter, als volkomen naar het mannelijke gestemd, als werkzaam, onderneemend, bekwaam en doordringend te verbeelden? In tegendeel, is zijn Gelaat en zijn gantsch voorkomen met het kenmerkende van het andere geslacht bedekt en doorweefd. Wat grond is 'er dan, om van eenen zulken, mannelijke deugden of daaden te verwachten? — En zo kan ons dit deel der Gelaatkunde aan den anderen kant ook van dienst zijn, om ons die beminnelijke vrouw, die vrouw is beide in haar Gelaat en in Charakter, te doen onderkennen van haaren geslachtgenoot, die door een zeer mannelijk voorkomen over de grenzen van haare kunne verre schijnt te zijn heengestapt.

Een dubbel voorbeeld hier van vindt gij in het Tijtelvignet, 't geen wij aan het eind van deze grondstellingen, zo aanstonds, zullen beöordeelen.

Verzuim ook geene gelegenheid, om de Physionomien der dieren, zo veel mogelijk, met opmerking te beschouwen. Ook hier is eene zeer rijke bron, om uwe Gelaatkunde te verrijken; mids men 'er met de uiterste behoedzaamheid uit weete te scheppen.

Het Charakteristische der verschillende Volkeren, zo in hunne Gelaatstrekken, als in hun zielsgestel, dient mede een voorwerp voor uwe opmerkingen te worden. Veele kunnen wij 'er met ei-

eigen oogen zien, andere kunnen wij door Beeldtenisſen leeren kennen. Dit zal ons met zekere algemeene kundigheden en hoedanigheden dier Volkeren verrijken, welke ons van dienst zullen zijn, om op het zien van enkele uit hun midden, te eerder hun Charakter te kunnen beöordeelen.

Na deze algemeene aanwijzing, en deze weinige hulpmiddelen tot zelfsoefening in de Gelaatkunde, zouden wij nu moeten overgaan tot de grondregelen van het derde ſoort, zijnde ſtelregels, die zeker voorkomen met zeker zielsgeſtel, of zekeren trek met zeker Charakter verbinden.

Dan, zonder voorafgaande voorbereiding zou ik mijne Leezeren met deze enkele regels weinig dienst kunnen doen. Men zou dezelve niet ligt volledig bevatten; althans niet op voorkomende gevallen kunnen aanwenden, zonder gevaar van allerlei dwaalingen.

Verſcheidene ſtukken dienen 'er nog voorafte-gaan; eer mijn Leezer ſtukswijze tot die bepaalende ſtelregels kan worden ingeleid. Onder veele anderen de behandeling der temperamenten, der evenredigheid en der bijzondere deelen in 't menschlijk aangezicht. Onderwerpen, die wij, met andere, dus liefst voor een volgend Deel zullen overlaaten. —

DE RIDDERES D'EON EN EENE ONBEKENDE JUFFER.

Ten ſlotte van dit Hoofdſtuk zijn wij aan onzen Leezeren, nu nog een woord over het Tijtelvignet verſchuldigd.

Gij ziet hier twee Leden der vrouwelijke ſexe, die uwe opmerking gantsch niet onwaardig zijn.

In 't eerſte Beeld ziet gij eene Vrouw, die haare kunne voorbij ſtreefde; en, in de kleeding van eenen Man, Frankrijk over haaren heldenmoed, en doordringend verſtand zo dikwijls in verwondering vervoerde.

't Is de beroemde Ridderes *d'Eon!*

In 't andere Beeld leveren wij den Leezer eene mij onbekende Juffer, die ik, om de ſpreekende gelijkheid in de hoofdzaak, naast haar geplaatst heb.

En zult gij, op 't eerst gezicht dier beide Beelden, hun grootheid, mannelijken denktrant, of iets van 't doordringende kunnen weigeren?

Ziet gij in beide, in de bijzondere deelen en in 't geheel van hun Gelaat, niet uitſteekend veel van 't mannelijke? niet veel van dat geen dat men doorgaans bij mannen en niet bij vrouwen zoeken zou?

Van vrouwelijke zagtheid vervreemd, boezemen zij geen liefde of tederheid in; 't geen zij baaren is op zijn best eerbied en verwondering. —

Het voortdringende, het vooruitkomende van haar geheel Gelaat is al het eerſte, dat ons in 't oog

oog loopt; en ons verzekert, dat zij geenzins tot werkelooze traagheid, tot rust, of verregaande toegeevendheid gefchikt zijn.

De Ridderes komt mij in verftandskracht en Charakter veel grooter en edeler voor dan de andere. —

De loop van 't voorhoofd is in beide voor fchranderheid en mannelijke onbuigzaamheid zeer gunftig. In de tweede echter is de onbuigzaamheid nog meer ftijfzinnigheid, dan in *d'Eon*.

In 't voorhoofd, in de wenkbraauwen, in den neus en in de kin ziet gij zeer veel, dat met elkander vrij naauwkeurig inftemt.

Dan, 't is in het oog, en in den mond, dat gij de merkelijkfte verfcheidenheid befpeurt. En 't is juist dit, het geen de meerderheid van 't eerfte Beeld beflist.

Hoe alles omvattend, hoe doordringend, hoe fchrander ftaart niet het oog van de Ridderes!

Ook de ligging van de wenkbraauw fpreekt bij haar fterk voor ftoutheid, onderneemzucht en mannekracht, nog fterker dan in het tweede Beeld.

De neus in beide is vrij fpreekend voor werkkracht, voor ijver en groote verrichtingen.

De mond van beide is niet allergunftigst; vooral niet in de tweede.

Het afhangende in de onderlip van dit laatfte Beeld, en de loop van de lijn, die men van den neus tot aan de bovenlip befpeurt, verzwakt merkelijk het mannelijke, het edele van dit Gelaat; en dekt

hetzelve

hetzelve met een zweem van lusteloozc ontevredenheid.

Daar de gefchiedenis van de Ridderes *d'Eon* zich in de handen van veele mijner Leezeren bevindt, zal ik van haare bekwaamheid, mannelijke ftoutheid, of werkzaamen aart mijnen Leezer niets naders behoeven te berichten.

Zij is 't, die haare kunne veele jaaren bedekkende, zich ftoutmoedig boven derzelver grenzen verhefte; en beurtelings haare rol in de Letteren, aan 't Hof, en in den krijg zo meefterlijk wist te fpeelen.

Haar gantsch voorkomen toont den man aan alle zijden.

In haar geflacht doch vond zij te weinig voedfel voor haare eerzucht en voor haare grootfche ontwerpen.

Zeer gefchikt, om aan andere haare grootheid te doen gevoelen, veracht zij den eernaam van Vrouw. — Zij vordert liefst eerbied, dan liefde. En zo zij iets begeeren zal, 't zal zijn het recht, om anderen te gebieden. —

Eer wij nu voor ditmaal onze Leezeren verlaaten, zullen wij hun alvoorens nog een tweetal Vaderlanderen ter hunner befchouwing aanbieden.

CORNELIS EN JOAN DE WITT.

Hier ziet gij, Leezer! een tweetal Beelden, welker voorkomen en weezenstrekken, beide den Gelaatkenner en den Vaderlander zeker niet kunnen onverschillig zijn!

Wie toch zal op 't zien van deze Beeldtenissen, die vrij naauwkeurig met de oorspronglijke instemmen, aan goedheid, mannekracht of aan grootheid van ziel kunnen twijfelen? ——

In 't bovenste beeld zien mijne Leezers *Cornelis de Witt*, Burgemeester te Dordrecht en Ruwaard van Putten; terwijl ons het onderste zijn Broeder vertegenwoordigt, die viermaal den moeilijken post van 't Raadpensionarisschap, geduurende den tijd van 19 jaaren, tot genoegen van zijne Meesteren bekleedde.

CORNELIS DE WITT, een man, die ons de geschiedenissen afschetsen, als, in 't bestier, beide te Land en ter Zee, groot, vaderlandsch en onverwinbaar. Hoe doordringend, hoe essen staaren deze oogen! Al 't onedele, verwrongene of kwaadaartige zien wij van zijn gantsch Gelaat ten eenemaal verwijderd!

Zijn neus spreidt goedheid en werkkracht ten toon.

Zijne Lippen sluiten zich zeer gunstig, en toonen goedheid door voorzichtigheid bestierd.

Men vergeete niet de richting der Wenkbraauwen,

wen, met den loop van 't onderfte deel des aangezichts!

In alles ziet gij een Gelaat, dat tegenftand kan bieden, waar de Man het raadzaam oordeelt; en 't geen door niets van zijne pligten, en niet gemakkelijk van zijne welberaamde befluiten, kan worden afgetrokken.

Bij zijnen Broeder, JOAN DE WITT, ook hier vinden wij geen minder fpooren van een weegend verftand, van fchrander nadenken, en van ftilzwijgende behoedzaamheid.

Gemakkelijk zullen mijne Leezers tusfchen deze Beelden gelijkheid genoeg bemerken, om hen voor broeders te begroeten.

Het beeld van den Raadpenfionaris bezit bij al de trekken van mannekracht en grootheid van ziel, bewijzen genoeg voor edele goedheid en braafheid van hart.

Ook hier vindt gij geen Gelaat, door onedele, door fcheeve of door verwrongene trekken misvormd.

Niet flechts in de oogen, maar ook in den mond ziet gij eene fchoone mengeling van ftilzwijgende voorzichtigheid, van een mannelijk verftand en van edele goedhartigheid.

In de fluiting van den mond, waar ik die immer dus vond, zag ik doorgaans grootheid van ziel, en onderneemende mannekracht met goedheid gepaard.

Ook de wenkbraauwen en de kin werken hier

mede,

mede, om het Gelaat van den Raadpenſionaris het aanzien van eenen Man te geeven, groot in onderneemende ſtoutheid, en groot in zijne verrichtingen.

Intusſchen verbeelde ik mij, dat het opſlag van *Joan de Witt*, in de natuur, nog een grooter trap van doordringend verſtand, en nog meer mannekracht heeft opgeleverd. —

De vrij groote afſtand van de bovenſte lip tot aan den neus ſchijnt aan beide de Broeders gemeen te zijn geweest. En ware deze afſtand een weinig kleiner, het voorkomen van beiden zou denkelijk dan nog grooter trap van mannekracht bezeten hebben.

Dat zij beide, in hun leven, hunne waarde gevoelden, behoeven mijne Leezers, op 't zien van deze beelden, niet te betwijfelen.

Trouwens, zo moeſten die Mannen zich aan 't nageſlacht vertoonen, aan wier daaden, offchoon op eene verſchillende wijze beſchouwd, men toch nimmer den naam van groot heeft willen weigeren.

Hoe gerust vertoonen zich hier deze Gebroeders aan de nakomelingen, gelijk zij zijn? Terwijl hun mannelijk voorkomen ons terſtond tot eerbied verpligt.

In 't bovenſte beeld zien wij dien Man, die, op Staaten last, het oppergezag voerende over den Zeetocht der onzen naar *Chattam*, door zijn doorzicht, beleid en dapperen heldenmoed, de Engelſche kusten voor de vlag van ons Vader-

en nu zal 't moeite kosten zich van dien Man met voeg te ontflaan.

Zijn vonnis, bijkans eenig in zijn foort, wordt geveld; en de Man ziet zich, zonder eenige bijgevoegde reden, van alle zijne Waardigheden, en van zijn Vaderland gefcheurd

Inmiddels weet men zijn' Broeder in 't gevaar te lokken, om hem in 't zelfde onheil te ftorten.

Nu zag men den kans fchoon, om zich aan beide te wreeken, en 't Vaderland in eens van die Gebroeders te ontflaan.

Intusfchen zie ik dien onwaardigen, vol van de uiterfte verbittering, onder rustelooze pogingen rondzwerven, en 't eene valfche gerucht al na het andere verbreiden.

Zijne boosheid is nog maar ten deele geflaagd: — volijverig gaat hij daarom voort, om de menigte al meer en meer opteruien; en allerwege op den ondergang dier Broederen aantedringen.

Zijne pooging gelukt! — Van alle kanten juicht men hem toe! — En nu, nu zeker zal geen van beide de Broederen de moorddaadige handen dier wreevelen en ontzinden ontkomen!

De dag zal nog niet ten avond zijn gefpoeid, of men zal zich al 't vermaak verfchaffen, om zich in de lijken dier Vaderlanders te verlustigen!

Nu ftaan de Wetten, — nu ftaat het hoog Gezag ftil! — En 't muitend graauw groeit al vast merkelijk aan.

Al ras werd de Raadpenfionaris, die zijnen Broe-

Broeder ſlechts bezocht had, het weggaan met geweld belet.

Ten laatſte waagt men 't, om de Poort te beſtormen. — En de Wooning, die anders zo veilige bewaarplaats van 't recht der Gevangenen, wordt nu onder dreigen en vloeken met ſchooten doorboord.

Eindelijk ziet men de deuren, op de wenken van 't hef des volks, geöpend, —— En nu ſtort alles binnewaarts, om als woedende Tijgers dezen dubbelen prooi te verſcheuren.

Hun doel was, om zich toen van die Broeders meeſters te maaken; en hen vervolgens op de gewoone ſtrafplaats van kant te helpen.

Dan, de boosheid is aan 't woeden, en de drift kent nu geen paalen. —

Men dreigt en ſlaat hen van alle kanten, — men ſleurt hen langs de trappen, — en ieder wil de eerſte zijn, om hen door ſlaagen en wonden te mishandelen.

En, eer men deze ſlagtoffers nog beneden had, zag de drift zich al gedwongen, om zich enkel met hunne ontzielde lichaamen te vernoegen.

Nu, nu eerst zal de woede op 't hoogſte ſteigeren; en de Lijken dier aanzienlijken. —— —— Dan, deze boosheid walgt mijne ziel reeds te ſterk, om hun ijsſelijk lotgeval verder te ſchetſen! —

Dit was het jammerlijk uiteinde, aan beide deze broederen beſchooren!

't Is de taak niet van mij, maar van de geſchie-

denisſe, om alle de daaden dier Mannen onpartijdig te weegen, en deze Vaderlanders op 't naauwkeurigſte te beöordeelen.

Dan, hunne onſchuld aan landverraad, is, zelfs bij hunne vijanden, te kennelijk, dan dat wij hen van deze zijde, niet als droevige ſlagtoffers met meêdoogen beſchouwen zouden!

Zo, Leezer! zo worden ſomtijds de grootſte dienſten beloond! —

Zo gevaarlijk is 't, om posten van dat gewigt, in zulk een' netelig tijdsgewricht, te bekleeden! — En hier wenschte ik, ten ſlot, de verwoede en ſnoode trekken dier onwaardige wreedaarts met mijne Leezers eens te mogen beſchouwen, die hunne handen door dien vreezelijken broedermoord, met zulk eenen helſchen wellust, bezoedelden.

De Geſchiedenis bewaart de gedachtenis van hunne andere misdrijven; en van de jammerlijke bezoekingen, waarmede een wreekend God hunnen wrevelmoed in 't vervolg zo zichtbaar ſtrafte.

Dan, Leezer! Trekken wij nu 't gordijn voor deze afſchuwelijke gebeurtenis! Eene gebeurtenis die onze jaarboeken tot ſchande voor ons Vaderland berichten; en waar aan de nakomelingſchap niet dan met kille ijzing zal kunnen terug denken.

Bejammeren wij intusſchen die Grooten, die 't heil der Volkeren helpen beſlisſen; of die, anderzins, door gewigtige dienſten, zich niet zelden rijp maaken, om eens de prooi van hunne ondankbre tijdgenooten te worden!

Zwee-

Zweeren wij, op 't gezicht van dit ongelukkig Broederpaar, dat ons hart de oproerigheid van onze Voorouders nimmer zal billijken! — Dat wij hun deerlijk lotgeval voor een fmet des Vaderlands begroeten! — En wij de naamen dier fnooden, die hun jammerlijk einde zo doldriftig bewerkten, nimmer zonder verontwaardiging gedenken zullen.

Einde van 't Eerfte Deel.

BLAD-

BLADWIJZER
DER
HOOFDSTUKKEN.